

Український
Робітничий Союз

КАЛЕНДАР

НА ПЕРЕСТУПНИЙ РІК

1928

РІЧНИК СІМНАЙЦЯТИЙ

1927
З ДРУКАРНІ "НАРОДНОЇ ВОЛІ"
524 Olive St., Scranton, Pa.

Приєднуйте Нових Членів До

УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО СОЮЗА

на слідуючі два роди забезпечення:

1

20-ЛІТНЕ ОБЕСПЕЧЕННЯ НА ЦІЛЕ ЖИТТЯ

2

ЗВОРОТНЕ ОБЕСПЕЧЕННЯ НА 20 ЛІТ

У першім з них член платить свої вкладки лише 20 літ, а мимо того остає забезпечений на все життя і в разі його смерті рідня одержить повну суму на яку він заасекурався.

У другім член платить вкладки теж 20 літ, а коли проживе той час, то дістане суму забезпечення в готівці виплачену.

В обох тих родах забезпечення, коли член умре перед 20 роками, то родина все одно дістане повну суму, на яку він забезпечився.

По блищі інформації у цій справі голосіться до секретаря найблищого відділу Українського Робітничого Союзу, або просто до головної канцелярії на адресу:

Ukrainian Workingmen's Assosiation

524 Olive St., Scranton, Pa.

КАЛЕНДАР

УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО СОЮЗА

НА ПЕРЕСТУПНИЙ РІК

1928

РІЧНИК СІМНАЙЦЯТИЙ

Накладом
Українського Робітничого Союзу

1926

З Друкарні "Народної Волі",
524 Olive Street, Scranton, Pa.

1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025

РІК 1928

ЕРИ ЧИСЛЕННЯ ЧАСУ

Рік 1928 рахують після християнської ери, то значить від уродження Ісуса Христа у Вєфлеємі (початок року 1 січня). Але не всі народи землі ведуть рахубу часу після християнської ери.

Жида числять роки від початку світа і після їх числення є в тім році 5688 літ від сотворення світа. Новий рік 5689 зачинається 29 вересня (І. Тіш-рі).

Магомеданський світ числить роки від Геджри свого

пророка Магомеда і теперіш-ний рік є 1346 роком після магомеданської ери. Рік 1347 зачинається 1 липня.

Після китайської ери цей рік є 65 роком 78 циклю китайського календаря.

Після числення грецької церкви від сотворення світа — 7436 літ.

Після юліянського періоду від сотворення світа — 6641 літ.

Після Кальвізія від сотворення світа — 5877 літ.

АСТРОНОМІЧНИЙ КАЛЕНДАР НА 1928-ий РІК

Рік 1928 є переступним роком, числить 366 днів і зачинається в практичнім горожанськїм численні о півночі з 31-го грудня 1927 на 1-го січня 1928.

Весна зачинається дня 21-го березня в 3 годині 54 мінут пополудні в хвилі вступу сонця у звіздовий збір Барана; є це весняне зрівнання дня з нічю.

Літо настає дня 22 червня в 10 год. 48 мін. рано, коли сон-

це входить в констиляцію Рака; маємо тоді літню перемогу дня над нічю.

Осінь приходить дня 24-го вересня в 2 год. 11 мін. рано зі вступленням сонця у звіздовий збір Ваги; є тоді час осіннього зрівнання дня з нічю.

Зима настає дня 22-го грудня в 8 год. 42 мін. рано, коли сонце входить до звіздового збору Козорога; є це зимова перемога ночі над днем.

ЗАТЬМІННЯ СОНЦЯ І МІСЯЦЯ

1. повне затьміння сонця припадає дня 19-го травня; початок його в 11 год. 25 мін. рано, а кінець в 2 год. 44 мін. пополудні. Пересунеться воно понад островом Мадагаскар, між південною Африкою, південним Атлантийським океаном, південною кінчиною Америки та над околицями південного бігуна.

1. повне затьміння місяця буде дня 3 червня; початок його в 9 год. 5 мін. рано, а кінець в 3 год. пополудни. Обсервувати його будуть по черзі західня частина південної Америки, східня Азія і Австралія.

2. частинне затьміння сонця слідує дня 17-го червня; воно пічнеться в 8 год. 1 мін. вечером, а скінчиться о 8 год. 53 мін. вечером. Бачити його бу-

дуть мешканці східнього Сибіру.

3. частинне затьміння сонця буде дня 12 листопада; воно пічнеться в 7 год. 33 мін. рано, а скінчиться в 12 год. 3 мін. в полудне. Посуватися воно буде від північно-західньої Азії на північно-східню Африку через Європу з поминенням Еспанії на Атлантийський океан. Над середньою Європою покажеться між 9-ою а 10-ою годиною рано.

2. частинне затьміння місяця припадає дня 27 листопада; починається в 6 год. 25 мін., а кінчиться в 11 год. 47 мін. рано. Видиме буде в західній і північній Європі, на північнім Атлантийським океані, в північній Америці та в північно-східних частинах Азії.

ЦЕРКОВНИЙ КАЛЕНДАР НА 1928 РІК ПАСХАЛІЇ

а) Греко-Католицького Обряду

Мясниць 6 неділь і 2 дні, т. зн. від Різдва Христового 7-го січня (25 грудня 1927) до мясопустної неділі 19 (6) лютого.

Тріодь починається 5 лютого (23 січня) в неділю про Митаря і Фарисея.

Мясопустна неділя 19 (6) лютого; сиропустна неділя 26 (13) лютого.

Середопістя в середу 21 (8) березня.

Поклони (утреня четверга 5-го тижня посту, правлена в середу вечером) припадають 26 (15) березня).

Благовіщення Пр. Бог. 7-го

квітня (25 березня) припадає в Лазареву суботу.

Великдень 15 (4) квітня.

Переполювання празника Пасхи в середу 9 травня (26-го квітня).

Віддання празника Пасхи в середу перед Вознесенням, дня 23 (10) травня.

Вознесення Господне дня 24 (11) травня.

Поминальна субота перед Сошествієм св. Духа дня 2 червня (21 травня).

Неділя Всіх Святих дня 10-го червня (28 травня).

Петрівка від понеділка по неділі В. Св. 11 червня (29-го травня) до 11 липня (29-го червня), т. зн. триває 4 тижні і 3 дні.

Празник Евхаристії дня 14 (1) червня.

Состраданіє П. Б. Д. М. в 10 п'ятницю по Пасці 22 (9) червня.

Різдво Христове в неділю 7 січня 1929 (25 грудня 1928).

б) Римо-Католицького Обряду

Золоте число: X.

Епакти юл. XX, григор. VIII. Недільна буква "AS".

Мясниць 7 неділь 1 день.

Попелець дня 21 лютого.

Великдень дня 8 квітня.

Вознесення Господне дня 17 травня.

Сошествіє св. Духа дня 27-го травня.

Боже Тіло дня 7 черня.

1. Неділя адвенту дня 2 грудня.

Пости Греко-Католицької Церкви

1. В навечеріє Богоявлення 18 (5) січня.

2. Великий піст від понеділка по нед. сиропустній 27 (14) лютого до великої суботи 14 (1) квітня включно.

3. Петрівка від понед. по нед. В. Св. 11 червня (29 травня) до середи 11 липня (28-го червня) включно.

4. Спасівка від вівторка 14-го (1) серпня до понеділка 27-го (14) серпня включно.

5. В день Усіхн. Голови св. Івана Хрестителя 11 вересня (29 серпня).

6. В день Воздвиж. Чесн. і Животв. Хреста 27 (14) вересня.

7. Пилипівка від середи 28 (15) листопада до Навечерія Різдва Христового 6 січня 1929 (24 грудня).

8. Що середи і п'яниці в тижні крім загальниць.

9. В сирний тиждень дозволено вживати тільки набілу.

Загальниці Греко-Католицького Обряду

1. Від Різдва Христового 7 січня до Богоявл. Госп. 19 січня крім Навечерія Богоявлення.

2. Між неділею про митаря і

фарисея а неділею про блудного сина т. зв. від 5 лютого (23 січня) до 12 лютого (30 січня).

3. Від Великодня до Томиної Неділі (від 15 (2) до 22 (9) квітня).

4. Від Сошествія св. Духа 3 червня (21 травня) до неділі В. Св. 11 червня (29 травня).

Заборонений Час Для Забав і Весіль з Музикою і Танцями

1. Всі середи і п'ятниці, крім

загальниць.

Від початку Пилипівки (28 (15) грудня) до Богоявлення.

3. Від сирного понеділка (27 (14) лютого) до Томиної неділі.

4. В Петрівку і Спасівку.

5. В день Усікн. Голови св. Івана Хрест. (11 вересня — 20 серпня).

6. В день Воздв. Чесн. і Животвор. Хреста 27 (14) вересня.

ЯК МОЖНА ОБЕСПЕЧУВАТИСЯ В УКРАЇНСЬКІМ РОБІТНИЧІМ СОЮЗІ

ДОРΟΣЛІ ЧЛЕНИ:

КЛЯСА W: Член платить кожного місяця вкладку, залежно від свого віку і суми, на яку забезпечився (від 100 до 1,000 доларів). По його смерті спадкоємці дістають повну суму забезпечення. Крім того в часі недуги член може дістати заемогу, а теж дістає три рази в тиждень газету, Народну Волю.

КЛЯСА M: Так само, як в класі W, лише що не дістає газети. За те член платить 15 центів менше в місяць. До тої класи можуть належати лиш жінки членів УРСоюза.

КЛЯСА E: Член платить на протязі 20 років щомісячну вкладку, відповідно до суми свого забезпечення (500, 1,000, 1,500 і 2,000 доларів). Колиб в тім часі помер, спадкоємці дістануть повну суму забезпечення. По 20 роках виплачується йому готівкою суму, на яку записався.

КЛЯСА T: Член оплачує свої вкладки на протязі 20 років. По тім часі не готребує вже платити, а остає на далі забезпечений і по його смерті родина дістане повну суму забезпечення (500, 1,000, 1,500 і 2,000 доларів).

Жінки чоловіків, котрі вже є членами УРСоюза, платять в класі E і T о 15 центів місячно менше.

ДІТИ:

Від 2 до 5 року життя включно діти платять місячно по 25 центів, від 6 до 9 по 30 центів, від 10 до 16 по 35 центів.

Коли дитина при смерті мала скінчених літ:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
то спадкоємці дістануть посмертного:														
\$34	40	48	58	140	168	200	240	300	380	460	520	520	520	600

ПОАЗБУЧНИЙ ВИКАЗ СЛАВЯНСЬКИХ ІМЕН

Богодар, 9 листопада	Дамян, 27 вересня	Пребислав, 22 жовтня
Богомир, 13 січня	Держислав, 16 липня	Предислав, 23 лютого
Богуслав, 29 квітня	Добромир, 4 січня і 5-го червня	Перемислав, 13 квітня і 30 жовтня
Богухвал, 18 березня	Доброслав, 10 січня	Прибислав, 27 січня
Богдан, 19 березня	Довгослав, 18 червня	Радивой, 10 липня
Богданна, 6 лютого	Домослав, 15 січня	Радомир, 28 січня і 16 листопада
Богдар, 27 травня	Збігнев, 17 березня і 1 квітня	Радослав, 15 липня
Бойомир, 6 січня	Збоїслав, 28 червня	Ратимир, 19 січня
Божена, 14 березня	Здислав, 29 січня	Ратислав, 2 червня
Божеслава, 31 травня	Здобислав, 30 липня	Родослав, 2 березня і 8 квітня
Болеслава, 22 липня і 19 серпня.	Земислав, 13 жовтня	Ростислав, 17 січня і 4-го вересня
Борис і Гліб, 9 серпня	Зимовит, 19 жовтня	
Бронислав, 16 жовтня	Ізяслав, 6 липня	Славобій, 25 лютого
Будислав, 1 березня	Казимир, 4 березня	Славомир, 17 травня і 5 листопада
Ванда, 23 червня	Красислав, 17 квітня	Славомира, 23 грудня
Вислав, 7 червня і 9-го грудня.	Любомир, 1 травня	Станислав, 5 лютого, 8 травня і 18 листопада
Вигослав, 22 січня.	Любомира, 21 березня, 24 березня і 25 липня	Станислав, 5 лютого, 8 травня і 18 листопада
Вірослав, 27 лютого	Любослав, 12 квітня	Станислав, 5 лютого, 8 травня і 18 листопада
Властимир, 23 жовтня	Людомир, 10 листопада	Станислав, 5 лютого, 8 травня і 18 листопада
Войтіх, 23 квітня	Людослав, 30 листопада	Судомир, 2 квітня
Володимир, 16 січня, 9 квітня і 28 липня.	Лютослав, 26 жовтня	Святополк, 1 червня і 25 вересня
Володимира, 9 січня і 11 серпня	Мечислав, 1 січня	Святослав, 7 січня і 3-го травня
Володислав, 3 квітня	Милослав, 3 липня	Святош, 12 березня
Володислава, 13-го грудня.	Милош, 25 січня	Томир, 27 листопада
Всеволод, 6 листопада	Мирон, 17 серпня	Томира, 24 травня
Вячеслав, 15 квітня і 28 вересня.	Мирослав, 26 лютого	Томислав, 21 грудня
Годислав, 22 березня	Мирослава, 26 липня	
Годимир, 31 жовтня	Мстислав, 8 січня	Яромир, 11 квітня і 28-го травня
Горислав, 28 листопада	Мстислава, 9 березня	Ярополк, 18 січня
Гнівомир, 8 лютого	Олег, 7 серпня	Ярослав, 21 січня і 25-го квітня
Гримислав, 12 жовтня	Ольга, 24 липня	
	Остромир, 4 серпня	

Батько і мати звичайно поважно застановляються, яке ім'я дати своїй дитині. Та так само поважно вони повинні призадуматися над тим, щоб забезпечити її на случай свого нещастя, а теж щоб забезпечити себе на случай припадку з дитиною.

Стиль		Дні	С В Я Т А		
н.	ст.		греко-католицькі	православні	римо-кат.
1	19	Н.	<i>Груд. 1927.</i> Пер. Р.	<i>Груд. 1927</i> М. Вон.	Січ., Н. Р. 1928, Меч.
2	20	П.	Ігнатія свм.	Мч. Ігнатія Бог.	Макарія, Ісус.
3	21	В.	Юліянин	Юліяна	Геновефа
4	22	С.	Анастасії	Анастасії	Тита, Ізабелі
5	23	Ч.	10 мучеників в Криті	10 муч. в Криті	Емілії, Телесфора
6	24	П.	Навеч. Різдва Євгенії	Навеч. Різдва, Євгенії	Трьох Королів
7	25	С.	Різдво Христа ☉	Різдво Христа	Лукіяна, Валентина
8	26	Н.	Н. по Р. Соб. Пр. Б.	Н. по Р. Соб. Пр. Б.	Н. 1. по 3 К. Север.
9	27	П.	Стефана перв. муч.	Стефана перв. муч.	Мартиніяна, Юл., Вас
10	28	В.	Муч. в Нікод.	20 тис. иуч. в Нікод.	Павла п. Юл.
11	29	С.	1 1/2 тис. дітей уб. у В	14 тис. уб. дітей у В.	Гонорати, Альойзія
12	30	Ч.	Анісії і Теодори	Муч. Анісії і Т.	Св. Діви
13	31	П.	Меланії	Меланії	Ілярія
14	1	С.	Н. Р. 1928. Вас. В. ☾	Н. Р. 1928. Вас. В.	Фелікса з Нолі
15	2	Н.	Н. п. Просв. Силь. п.	Н. п. Просв. Сил. п.	Н. 2. по 3 К. Мавра.
16	3	П.	Малахія прор.	Малахія прор.	Маркила папи
17	4	В.	Соб. 70 апост.	Соб. 70 ап.	Антонія
18	5	С.	Навеч., Теоктиста	Навеч. Теоктиста	Приски д.
19	6	Ч.	Богоявл. Госп.	Богоявл. Госп.	Фердинанда
20	7	П.	Собор Ів. Хрест.	Собор Ів. Хрест.	Фабяна і Сев.
21	8	С.	Юрія, Еміліяна	Юрія, Еміліяна	Агнети
22	9	Н.	Н. п. Просв. Пол.	Н. п. Просв. Полієвк.	Н. 3. по 3 К. Віл. і А.
23	10	П.	Григорія Нисейск.	Григорія, Дом.	Орчя. П. Д. М. Райм.
24	11	В.	Теодосія печ.	Теодосія печ.	Тимогея
25	12	С.	Татіяни	Татіяни	Наверн. Павла
26	13	Ч.	Єремїла. Стратон.	Єремїла, Стратон.	Подіярпа еп.
27	14	П.	Отпів синайських	Отпів в Синай	Йоана Золот.
28	15	С.	Павла Т., Івана	Павла Т, Івана	Кароля Вел., Валерія
29	16	Н.	Н. 32. по С. П. ок. св. П.	Н. 32. по С. П. ок. св. П.	Н. 4. по 3 К. Фр. С.
30	17	П.	† Антонія Вел.	† Антонія Вел.	Мартина
31	18	В.	Анастасія і Кирила	Анастасія і Кирила	Петра, ісп.

Американські Свята: 1 Новий Рік; святкують у всіх стейтах, за виїмком Аркенсо і Месачузетс.

Славянські Свята: 1 Мечислав. — 4 Добромир (теж 5-го червня). — 6 Бойомир. — 7 Святослав (теж 3-го травня). — 8 Метислав. — 9 Володимира (Влодзя, теж 11 серпня). — 10 Доброслав. — 13 Богомир. — 15 Домослав. — 16 Володимир (теж 9-го квітня та 18-го липня). — 17 Ростислав (теж 4-го жовтня). — 18 Ярополк. — 19 Ратимир. — 21 Ярослав (теж 25-го квітня). — 22 Витослав. — 25 Милош. — 27 Прибислав. — 28 Радомир (теж 16 листопада). — 29 Здислав.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

СІЧЕНЬ

- 3—1919 Українська Національна Рада в Станиславові ухвалила зєдинення Західної Української Рєспублїки з Великою Україною.
- 11—1888 Помер український поет з Буковини — Юрїй Федькович.
- 14—1649 Вїзд гетьмана Богдана Хмельницького до Київа.
- 15—1667 Андрусївська умова: Польща і Росїя подїлили Україну.
- 21—1654 Переяславська Рада ухвалила злуку України з Московщиною.
- 22—1918 Четвертим Універсалом проголосила Центральна Рада Самостїйність Української Народної Рєспублїки.
- 22—1919 На софїйській площї у Київі урочисто проголошено зєдинення всїх земель українських в Соборну Українську Народну Рєспублїку.
- 26—1915 Помер Михайло Павлик, співробітник Михайла Драгоманова і Івана Франка.
-

ЗАПИСКИ

Стиль		Д р і	С В Я Т А		
н.	ст.		греко-католицькі	православні	римо-кат.
1	19	С.	Січень Макарія	Січень Макарія	Лютий Ігнатія
2	20	Ч.	† Евфимія	Евфимія	М. Б. Громн.
3	21	П.	Максима, Евгенія	Максима, Неоф.	Власія,
4	22	С.	Тимотея, Атаназія	Тимотея, Атаназія	Вероніки
5	23	Н.	Н. о Мит. Фар. К. ☉	Н. о Мит. і Фар. Кл.	Н. Старозап. Агафії
6	24	П.	Ксенії	Ксенії	Дороги
7	25	В.	Григорія Богосл.	Григорія Богослова	Ромульда
8	26	С.	Ксеноф. і Мар.	Ксеноф. і Мар.	Івана
9	27	Ч.	† Івана Зол.	Пер. Мощ. Ів. Зол.	Апольонії
10	28	П.	Єфрема	Єфрема	Сходьстики
11	29	С.	Ігнатія, Романа	Ігнатія, Романа	Десидерія, Евф.
12	30	Н.	Н. О Бл. с. Тр. Св. ☿	Н. О Бл. с. Тр. Св.	Н. Мясоп. Евлялії
13	31	П.	Кира, Івана Безср.	Кира, Івана Безср.	Катерини Річчі
14	1	В.	Трифона	Лютий Трифона	Валентія і
15	2	С.	Стрітення Госп.	Стріт. Господне	Фанстини
16	3	Ч.	Симеона ії Анни	Симеона ії Анни	Юлії діви
17	4	П.	Ізидора	Ізидора	† Попелєц, Савина
18	5	С.	Агафії	Агафії	Констанції
19	6	Н.	Н. Мясоп. Вукола Ю.	Н. Мясоп. Вукола Ю.	Н. Запуст. Конрада
20	7	П.	Партенія	Партенія	Елстахія
21	8	В.	Теодора Стр.	Теодора Стр.	Андрія
22	9	С.	Мчн. Никифора	Никифора	† Попелєц, Петр. ст.
23	10	Ч.	Харлампія	Харлампія, Порф.	Романа
24	11	П.	Власія, Теод.	Власія, Всеволода	Матей ап.
25	12	С.	Мелетія, Мариня	Мелетія	Анастасії
26	13	Н.	Н. Сироп. Мартин.	Н. Сироп. Мартин.	Н. 1, пост. Александ.
27	14	П.	Авксентія	Авксентія	Нестора
28	15	В.	Онисима, ап.	Онисима, ап.	Теофіля
29	16	С.	Памула	Памула	Романа, іспов.

Американські Свята: 12 День уродин бувшого президента Авраама Линколна. Святкують в стейтах: Норт Каролайна, Кензас, Мишиген, Мінесота, Монтана, Невада, Нью Джерзи, Нью Йорк, Норт Дакота, Орегон, Пенсилвенія, Савт Дакота, Юта, Вашингтон, Вест Вирджинія, Вайомінг.

22 День уродин Джорджа Вашингтона: святкують у всіх стейтах.

Славянські Свята: 5 Станислав (теж 8 травня і 18 листопада). — 6 Богдана. — 8 Гнівомир. — 23 Предислав. — 25 Славо-бій. — 26 Мирослав. — 27 Вірослав.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ЛЮТИЙ

- 3—1919 Директорія УНР покинула Київ перед большевиками.
- 6—1704 Іван Мазепа став гетьманом всеї України.
- 9—1918 Підписано в Берестю мир між Осередними Державами (Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія, Туреччина) та Україною.
- 11—1900 Засновано Українську Революційну Партію (УРП).
- 12—1924 Польська поліція у Львові замордувала в тюрмі члена української військово-революційної організації Ольгу Бесарабову.
- 12—1809 Народився великий вчений, природник Карло Дарвін, творець теорії еволюції.
- 14—1897 Помер Пантайлмон Куліш — письменник і поет.
- 20—1054 Помер Ярослав Мудрий, князь київський, творець перших українських законів.
- 24—1872 Народилася славна українська поетка — Леся Українка (Ларісса Квітка-Косачева).
- 27—1664 Поляки розстріляли славного козацького полковника Богуна.

ЗАПИСКИ

БЕРЕЗЕНЬ-МАРТ-MARCH

3-ий місяць має 31 днів
1928

Стиль		Дні	С В Я Т А		
в.	ст.		греко-католицькі	православні	римо-кат.
1	17	Ч.	<i>Лют.</i> Теодора	<i>Лют.</i> Теодора	Альбіна еп.
2	18	П.	Льва, папи	Льва папи	Симпліція
3	19	С.	Архипа, Теодота	Архипа, Теодота	Кунегунди
4	20	Н.	1. Н. посту, Льва, еп.	1. посту, Льва	2. посту, Казимира
5	21	П.	Тимогея	Тимогея	Евзебія, Фрид.
6	22	В.	С. С. М. в Єфезі	С. С. Муч. в Є.	Колети д.
7	23	С.	Полікарпа	Полікарпа	Томи
8	24	Ч.	1. і 2. найд. гол. Ів. Хр.	1. і 2. найд. гол. Ів. Хр.	Івана Божого
9	25	П.	Тарасія еп.	Тарасія еп.	Франціски д.
10	26	С.	Порфірія	Порфірія	40 мучеників
11	27	Н.	2. Н. посту, Прокопія	2. посту, Прокопія	Н. Глуха, Констант.
12	28	П.	Власія, Нестора	Власія, Нестора	Григорія Вел.
13	29	В.	Касіяна, рим.	Касіяна	Розини і Фридр.
14	1	С.	<i>Безез.</i> Євдокії	<i>Безез.</i> Євдокії	Матильди
15	2	Ч.	Теодота	Теодота	Льонгіна
16	3	П.	Зенона, Евтропія	Евтропія, Клеопія	Любіна, Герберта
17	4	С.	Гарасима, Юліана	Гарасима	Гертруди
18	5	Н.	3. Н. посту, Хрест. п.	3. посту, Конона	Середопост. Едварда
19	6	П.	42 муч. в Аморії	42 муч. в Аморії	Иосифа обруч.
20	7	В.	Єфрема, Павла	Єфрема, Павла	Евфемії, Клявдії
21	8	С.	Теодіякта	Теодіякта	Бенедикта
22	9	Ч.	† С. С. 40 мучен.	С. С. 40 мучен.	7. бол. Пр. Діви, Октав.
23	10	П.	Кондрата	Кондрата	Віктора
24	11	С.	Софронія	Софронія	Гавріїла, Алекс.
25	12	Н.	4. Н. посту, Теофана	4. посту, Теофана	Чорна, Благов. П. Д. М.
26	13	П.	Никифора	Никифора	Теодозія, Емануїла
27	14	В.	Венедикта	Венедикта	Руперта
28	15	С.	Агапія, Поклони	Агапія, Поклони	Сикста
29	16	Ч.	Савіяна і Юл.	Савіяна	Кіриїла
30	17	П.	Алексія ч. Бож.	Алексія ч. Бож.	Квірина
31	18	С.	Кириїла Єрус.	Кириїла Єрус.	Бальбіни діви

Славянські Свята: 1 Будислав. — 2 Родослав (теж 8-го квітня). — 4 Казимир. — 9 Мстислава. — 12 Святош. — 14 Божена. — 17 Збігнев (теж 1 квітня). — 18 Богухвал. — 19 Богдан. — 21 Любомир (теж 24 березня і 24 липня). — 22 Годислав. — 24 Любомир (теж 21 березня і 24 липня).

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

БЕРЕЗЕНЬ

- 3—1861 Знесено кріпацтво в Росії.
 7—1917 Повстає Українська Центральна Рада у Києві.
 9—1814 Народився Тарас Шевченко.
 10—1861 Помер Тарас Шевченко.
 13—1881 Помер Карло Маркс, творець новітнього соціалізму.
 15—1923 Рада Амбасадорів в Парижі признала Галичину Польщі.
 15—1917 Останній цар Росії Микола II зрікся престоло.
 17—1919 Мирова Конференція в Парижі рішила прилучити Закарпатську Україну до Чехословацької Республіки.
 18—1921 Підписано мировий договір в Ризі, яким більшовики згодилися віддати Польщі західно-українські землі (Галичину, Лемківщину, Волинь, Холмщину, Полісся і Підляша).
 21—1907 Помер український історик Володимир Антонович.
 27—1865 Помер найбільший закарпатський український поет і діяч о. Александер Дужнович.

ЗАПИСКИ

UKRAINIAN NAT'L MUSEUM
 2453 WEST CHICAGO AVENUE
 CHICAGO 22, ILLINOIS

Стиль		С В Я Т А			
н.	ст.	Дні	греко-католицькі	православні	римо-кат.
1	19	Н.	Безз. 5. Н. посту	Безз. 5. посту, Хриз.	Квітень. 6. Цвітня
2	20	П.	Івана мч., Сергія	Івана мч., Сергія	Франца
3	21	В.	Якова ісп., Томи	Якова ісп., Томи	7 бод. Пр. Д. М.
4	22	С.	Василія свм.	Василія свм.	Ізидора
5	23	Ч.	Преп. Нікона	Нікона	Вінкентія
6	24	П.	Захарія, Якова	Захарія, Якова	Вел. Пятн., Целест.
7	25	С.	Благов. Пр. Бог.	Благов. Пр. Д. М.	Вел. Субт, Германа
8	26	Н.	6. Квіт., Соб. Арх. Гав.	6. Квіт., Соб. Арх. Гав.	Великдень, Діонізія
9	27	П.	Матрони	Матрони	Св. Понед., Марії Єг.
10	28	В.	Іляріона	Іляріона	Єзекіла пр.
11	29	С.	Марка	Марка	Льва папа
12	30	Ч.	Стр. четв., Ів. дісів. †	Стр. четвер, Івана л.	Юлія
13	31	П.	Вел. Пятниця, Іпатія	Вел. Пятниця, Іпатія	Юстини
14	1	С.	Квіт. В. суб. Марії Єг.	Квіт. В. суб. Марії Єг.	Валеріяна
15	2	Н.	Великдень, Тита	Великдень, Тита	Н. 1: Біла, Людвіка
16	3	П.	Св. Понед., Никити	Св. Понед., Никити	Ламберта
17	4	В.	Св. Второк, Іосифа	Св. Второк, Іосифа	Рудольфа єп.
18	5	С.	Теодула	Теодула	Апольонія
19	6	Ч.	Евтихія	Евтихія	Еммі вдови
20	7	П.	Григорія Мел.	Григорія Мел.	Агнети
21	8	С.	Іродіона	Іродіона	Анзельма
22	9	Н.	1. Н. Томина, Евдсвх.	1. Томина, Евпсихія	Н. 2 по В. Сотера і Кая
23	10	П.	Терентія	Терентія	Войтіха єп.
24	11	В.	Антипи	Лазарева суб., Антипи	Георгія муч.
25	12	С.	Василія, Яросл.	Василія, Яросл.	Марка єван.
26	13	Ч.	Артемона	Артемона	Клвта і Марк.
27	14	П.	Мартина	Мартина, Евстак.	Перегрія
28	15	С.	Трофіма	Трофіма	Віталіса
29	16	Н.	2. Миронос. Агафії	2. Миронос. Агафії	Н. 3 по В. Петра муч.
30	17	П.	Симеона, Акак.	Симеона, Ак.	Катерини Сев.

Американські Свята: 6 Велика Пятниця (Гуд Фрайдей).

Славянські Свята: 1 Збігнев (теж 17 березня). — 3 Володислав. — 8 Родослав (теж 2 березня). — 9 Володимир (теж 16 січня і 28-го липня). — 11 Яромир (теж 28 травня). — 12 Любослав. — 13 Перемислав (теж 30 жовтня). — 15 Вячеслав (Вацлав, теж 28 вересня). — 17 Красислав. — 23 Войтіх. — 25 Ярослав (теж 21 січня). — 29 Богуслав.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

КВІТЕНЬ

- 6—1909 Адмірал Р. Е. Пірі відкрив Північний Бігун.
- 12—1908 Актентат Мирослава Січинського на намісника Галичини польського графа Андрія Потоцького.
- 19—1917 I. Всеукраїнський Конгрес в Київі.
- 22—1920 Головний Отаман УНР Семен Петлюра підписав у Варшаві умову з Польщею.
- 25—1913 Помер письменник Михайло Коцюбинський.
- 25—1622 Помер гетьман Петро Конашевич Сагайдачний.
- 25—1927 Помер український селянський письменник Марко Черемшина (Іван Семанюк).
- 29—1918 Гетьманський переворот у Київі. Павло Скоропадський став "гетьманом" України.
-
-

ЗАПИСКИ

5-ий місяць

ТРАВЕНЬ--МАЙ--МАУ

1928

має 31 днів

Стиль		Дні	С В Я Т А		
н.	ст.		греко-католицькі	православні	римо-кат.
1	18	В.	<i>Квіт.</i> Преп. Івана	<i>Квіт.</i> Преп. Івана	Филипа і Якова
2	19	С.	Івана стар. лавр.	Івана стар. лавр.	Жигмонта
3	20	Ч.	Теодора, Тріх.	Теодора	Найден. Ч. Хр.
4	21	П.	Януарія, ісп.	Януарія, ісп.	Фльоріяна
5	22	С.	Теодора, еп. Луки	Теодора, Луки	Пія V, папи
6	23	Н.	3. О розсл. †Юрія Вмч.	3. О розсл. Вмч. Юрія	Н. 4. по В. Івана в Олію
7	24	П.	Сави	Сави	Доміцелі
8	25	В.	† Еванг. Марка	† Еванг. Марка	Станислава
9	26	С.	Васидія Свмч.	Васидія Свм.	Григорія
10	27	Ч.	Симеона ср. Госп.	Симеона	Ізидора Орача
11	28	П.	Максима і Ясона	Ясона і Макс.	Мамерта
12	29	С.	Милетона, 9 муч.	9 муч. в Киз.	Панкратія
13	30	Н.	4. О самар. †Якова ап.	4. О самар. †Ап. Якова	Н. 5. по' В. Серватія
14	1	П.	<i>Трав.</i> Єремії прор.	<i>Трав.</i> Єремії прор.	Бонифатія
15	2	В.	† Бориса і Гліба	† Бориса і Гліба	Софії і 3 доньок
16	3	С.	† Теодоз. печ.	† Теодозія печ.	Івана Непом.
17	4	Ч.	Пелягії М.	Пелягії	Возн. Госп., Пасхаліса
18	5	П.	Ірїни муч.	Ірїни муч.	Фелікса
19	6	С.	Іова многостр.	Іова многостр.	Петра, Келестина
20	7	Н.	5. О слп. Явл. зн. ч. Хр.	5. О слп. Явл. зн. ч. Хр.	Н. 6 по в. Бергарда
21	8	П.	† Івана Богос.	Ап. Єв. Ів. Бог.	Олени Кор.
22	9	В.	Пер. моц. св. Миколая	Пер. моців св. Мик.	Юлії Діви
23	10	С.	Симеона З.	Симеона З.	Дезідерія
24	11	Ч.	Вознес. Госп., Мокія	Вознес. Госп., Мокія	Іоанни
25	12	П.	Епіфанія еп.	Епіфанія	Урбана I, папи
26	13	С.	Гликерії муч.	Гликерії муч.	Філіама Нері
27	14	Н.	6. Св. Отців. Ізидора	6. Св. Отців. Ізидора	Сощ. Св. Духа. Ів. I. п.
28	15	П.	Пахомія Вел.	Пахонія Вел.	Пон. З. Св., Вільгельма
29	16	В.	Модеста, Теодора	Модеста, Теодора	Максиміана і
30	17	С.	Андроніка	Андроніка	Фелікса
31	18	Ч.	Теодота М.	Теодота М.	Петронелі

Американські Свята: 30 Декорейшин Дей. Святкують у всіх стейтах за виїмком Аркенсо, Флориди, Джорджія, Луїзіяна, Норт Каролайна, Савт Каролайна, Тексас.

Славянські Свята: 1 Любомир. — 3 Святослав (теж 7-го січня). — 8 Станислав (теж 5 лютого і 18 листопада). — 17-го Славомір (теж 5 листопада). — 24 Томир. — 27 Богдар. — 28 Яромир (теж 11 квітня). — 31 Божеслава.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ТРАВЕНЬ

- 1—1890 Перший раз святковано робітниче свято 1-го травня.
- 1—3—1915 Славні побідні бої Українських Січових Стрільців на Маківці.
- 2—1648 Вибрано Богдана Хмельницького гетьманом.
- 4—1838 Викуплено Тараса Шевченка з кріпацтва.
- 5—1818 Народився Карло Маркс, творець новітнього соціалізму.
- 6—1910 Помер Борис Грінченко, поет-письменник і автор найбільшого українського словаря.
- 8—1926 Р. Бірд долетів аеропляном на північний бігун.
- 9—1920 Засновано Товариство Просвіта в Ужгороді.
- 12—1926 Амундсен і Елсворт перелетіли бальною до кермання з Шпіцбержських Островів до Аласки понад північний бігун.
- 15—1848 Скасовано панщину (кріпацтво) в Галичині.
- 20—1919 Поляки розстріляли відомого українського композитора о. Остапа Нижанковського.
- 20—21—1927 Чарлз Ліндберг перелетів аеропляном “Спіріт оф Ст. Луїс” з Нью Йорку до Парижа.
- 22—1861 Перевезено і похоронено на Чернечій Горі біля міста Канева на Київщині тіло Тараса Шевченка.
- 25—1926 Симон Петлюра, Головний Отаман України згинув в Парижі з руки жидівського скритовбийника.
- 28—1916 Помер у Львові Іван Франко.
-
-

ЗАПИСКИ

Стиль		С В Я Т А			
н.	ст.	Дн.	греко-католицькі	православні	римо-кат.
1	19	П.	<i>Трав</i> Патрикій	<i>Трав</i> Патрикій	Якова
2	20	С.	Талалея	Муч. Талалея	Еразма
3	21	Н.	Сошест. св. Духа ☉	Св. Тройці, Конст. і О	1. по С. Св. Тройці
4	22	П.	Пресв. Тройці, Васил.	Св. Духа, Василіска	Квірила
5	23	В.	Михайла, Емфроз.	Михайла еп	Фльорентія
6	24	С.	Симеона Стовпн.	Симеона стовпн	Норберта
7	25	Ч.	3-тє Найд. гол. св. Ів.	3. Найд. гол. св. Івана	Боже Тіло, Роберта
8	26	П.	Ап Карпа	Ап Карпа	Медарда
9	27	С.	Терапонта	Терапонта	Прима
10	28	Н.	1. по С. Всіх Святих	1. по С. Всіх Святих	2. по Сош. Маргарити
11	29	П.	Теодоті муч.	Теодоті муч	Варнави, ап.
12	30	В.	Ісаакія	Ісаакія	Онуфрія
13	31	С.	Єрмія і Єрмея	Єрмія і Єрмея	Антонія з Пад.
14	1	Ч.	<i>Черв.</i> † Торж. св. Евх	<i>Черв.</i> Юстини	Василія Вел
15	2	П.	Никифора	Никифора, Ів	† Торж. Б. Серн. Віта
16	3	С.	Лукіяна	Лукіяна	Франца з Ас
17	4	Н.	2. по Сош. Митроф.	2. по Сош. Митрофана	3. по Сош. Адольфа
18	5	П.	Доротей еп. Т.	Доротей, Маркіяна	Марка, Маркеліна
19	6	В.	Іляріона, Виссаріона	Іляріона, Вис	Гервазого і Протазого
20	7	С.	Теодота сям.	Теодота сям	Сильверія
21	8	Ч.	Теодора стр.	Теодора стр.	Альойзія Гонз
22	9	П.	† Торж. Б. С. Теклі м.	Кирила, Теклі	Павліна
23	10	С.	Тимотея, Антон.	Тимотея, Ант.	Зенона
24	11	Н.	3. по Сош. Вартол. ☿	3. по Сош. Вартоломея	4. по Сош. Івана Хр.
25	12	П.	† Онуфрія Вел.	† Онуфрія прп.	Проспера
26	13	В.	Амилія муч.	Амилія муч.	Івана і Павла
27	14	С.	Єдисея пророка	Єдисея пророка	Владислава кор.
28	15	Ч.	Преп. Амоса, Єронима	Проп. Амоса, Єронима	Льва II папи
29	16	П.	Тихона еп.	Тихона чудотв.	Петра і Павла
30	17	С.	Мануїла	Мануїла	Згад. св. Павла

Славянські Свята: 1 Святополк (теж 29 вересня). — 2 Ратислав. — 5 Добромир (теж 4 січня). — 7 Вислав (теж 9 грудня). — 18 Довгослав. — 23 Ванда. — 28 Збоїслав.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ЧЕРВЕНЬ

- 6—1224 Побіда Татарів над українськими князями в битві над рікою Калкою.
- 7—1843 Помер Маркіян Шашкевич.
- 11—1876 Появився указ московського уряду, яким заборонено на Україні друкувати книжки в українській мові.
- 15—1895 Помер в Софії в Болгарії Михайло Драгоманов.
- 18—1709 Зруйновано стару “Січ”.
- 23—1917 Центральна Рада видала 1-ий Універсал.
- 28—1768 Залізник і Гонта добули Умань.
- 28—1914 Вбито сербськими заговірниками австрійського архикнязя Франца Фердинанда і його дружину, що було безпосередньою причиною світової війни.
-
-

ЗАПИСКИ

7-ий місяць

ЛИПЕНЬ--JULY

має 31 днів

1928

Стіль		С В Я Т А			
н.	ст.	Дні	греко-католицькі	православні	римо-кат.
1	18	Н.	<i>Черв. 4. по С. Леонтія</i>	<i>Черв. 4. по С. Леонтія</i>	<i>Лип. 5. по С. Теобальда</i>
2	19	П.	Юди ап., Зосима	Юди ап., Зосима	Пос. Пр. Д. М.
3	20	В.	Торж. Б. Серця	Методія	Геліодори, Корнила
4	21	С.	Юліяна	Юліяна	Йосифа Кал.
5	22	Ч.	Евсевія	Евсевія	Фільомени, д.
6	23	П.	Агриппіни	Агриппіни	Ісаї прор.
7	24	С.	Різдв. Св. Ів. Хр.	Різдв. Св. Ів. Хр.	Пульхерії
8	25	Н.	<i>5. по С. Февронії</i>	<i>5. по С. Февронії</i>	<i>6. по С. Єлисавети</i>
9	26	П.	Давид.	Давида Т.	Кирила еп.
10	27	В.	Самсона	Самсона	Амалії дівч
11	28	С.	Кира і Івана	Кира і Івана	Пелягії
12	29	Ч.	Ап. Петра і Павла	Ап. Петра і Павла	Генрика і Гвал., Ів. з Д.
13	30	П.	Соб. 12 Ап.	Соб. 12 Ап.	Маргарети
14	1	С.	<i>Лип. Кос. і Дам.</i>	<i>Лип. Косм. і Дам.</i>	Бонавентури
15	2	Н.	<i>6. по С. † Пол. Риз П. Б.</i>	<i>6. по С. Пол. Риз П. Б.</i>	<i>7. по С. Розісл. Апост.</i>
16	3	П.	Анатолія і Мокія	Якнита і Анатоля	Пр. Д. М. Шк.
17	4	В.	Андрея крит.	Андрея крит.	Алексія і Бер.
18	5	С.	Кирила і Методія	Кирила і Методія	Симеона з Л.
19	6	Ч.	Атаназія	Атаназія	Вінкентія з П.
20	7	П.	Томи прп.	Томи прп., Акакія	Іллі, Чеслава
21	8	С.	Прокопія и.	Прокопія муч.	Пракседі дівч
22	9	Н.	<i>7. по С. Панкратія</i>	<i>7. по С. Панкратія</i>	<i>8. по С. Марії Магд.</i>
23	10	П.	† Антонія печер.	Антонія печер.	Аподінарія
24	11	В.	Ольги вмяг. укр.	Ольги мнягині	Христини муч.
25	12	С.	Прокла і Іларія	Іларія і Прокла	Якова, ап.
26	13	Ч.	† Собор св. Гавр.	Собор св. Гавр.	Аннії, м. Пр. Д.
27	14	П.	Онисима	Онисима	Наталії дівч
28	15	С.	† Володимира В.	Володим. рівноап.	Інокентія папи
29	16	Н.	<i>8. по С. Атиногена</i>	<i>8. по С. Атиногена</i>	<i>9. по С. Марти дівч</i>
30	17	П.	Марини муч.	Марини муч.	Авдона і Сеєни
31	18	В.	Якнита, Еміліяна	Якнита, Еміліяна	Ігнатія Льйоїлі

Американські Свята: 4 День Независимости (Форт оф Джулай). Святкується у всіх стейтах.

Славянські Свята: 3 Милослав. — 6 Ізяслав. — 10 Радивой. — 15 Радослав. — 16 Держислав. — 22 Болеслав (теж 19 серпня). — 24 Любомир (теж 21 і 24 березня). — 24 Ольга. — 26 Мирослава. — 28 Володимир (теж 16 січня і 9 квітня). — 30 Здобислав.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ЛИПЕНЬ

- 1—1918 Відкриття українського університету в Кам'янці на Поділю.
 - 1—1910 На львівському університеті згинув від польської кулі український студент Адам Коцко.
 - 4—1775 Проголошено Независимість Сполучених Держав.
 - 6—1923 Ухвалено конституцію Союзу Соціалістичних Соціалістичних Республік. (Підчинено Україну Москві).
 - 10—1649 Богдан Хмельницький з козаками обляг поляків в місті Збаражі.
 - 10—1709 Битва під Полтавою, у якій московський цар Петро побив військо гетьмана І. Мазепи і його союзників — шведів.
 - 14—1789 Вибухла французька революція.
 - 16—1919 Перехід галицької української армії за Збруч.
 - 17—1902 Початок великого рільничого страйку в Галичині.
 - 27—1881 Народився Володимир Винниченко.
 - 28—1914 Початок великої світової війни.
-
-

ЗАПИСКИ

Стиль		Дні	С В Я Т А		
н.	ст.		греко-католицькі	православні	римо-кат.
1	19	С.	<i>Лип.</i> Мокрини ☿	<i>Лип.</i> Мокрини	Н. Петра я оков.
2	20	Ч.	† Ілії, прор.	Ілії прор.	Пр. Д. Ангел.
3	21	П.	Симеона юрод.	Симеона юрод.	Зн. св. Стеф.
4	22	С.	Марії Магд.	Марії Магд.	Домініка
5	23	Н.	9. по С. Теоф., Троф.	9. по С. Теоф., Троф.	10. по С. Мати Б. Сніж.
6	24	П.	† Бориса і Гліба	Бориса і Гліба	† Преобр. Господ.
7	25	В.	† Усп. св. Анни	† Усп. св. Анни	Каєтана
8	26	С.	Єрмолая, Параскеви ☿	Єрмолая, Параскеви	Кириака
9	27	Ч.	† Пантелеймона	Пантелеймона	Романа і Сек.
10	28	П.	Прохора	Прохора, Ніком.	Лаврентія
11	29	С.	Калиника, Серафими	Калин., Серафими	Зузання діви
12	30	Н.	10. по С. Силі. Андрон.	10. по С. Силі, Андрон.	11. по С. Кляри
13	31	П.	Євдокима правед.	Євдокима правед.	Гіполита
14	1	В.	<i>Серп.</i> В. ч. Х., Маков.	<i>Серп.</i> В. Ч. Х., Маков.	Євзебія
15	2	С.	Пер. мощ. св. Стеф. ●	Пер. мощ. св. Стеф.	Усп. Пр. Бог.
16	3	Ч.	Ісаакія	Ісаакія і Дал.	Роха Виз.
17	4	П.	7 отр. в Еф., Евдок.	7 отр. в Еф., Евдок.	Ліберата
18	5	С.	Євсигнія	Євсигнія	Єлени
19	6	Н.	11. по С. Преобр. Госп.	11. по С. Преобр. Госп.	12. по С. Бегіпп
20	7	П.	Дометія, Пул.	Дом., Пульхерії	Стефана кор.
21	8	В.	Еміліяна	Еміліяна еп.	Івани Фрем.
22	9	С.	Ап. Матея	Ап. Матея	Фільберта
23	10	Ч.	Лаврентія м. ☿	Лаврентія	Филипа, еп.
24	11	П.	Євпла, Клявдії	Євпла, Клявдії	Вартоломея
25	12	С.	Фотія, Аникити	Фотія, Аникити	Людіка кор.
26	13	Н.	12. по С. Максима	12. по С. Максима	13. по С. Зефірина
27	14	П.	Михея, Теодоз	Михея, Теод. п.	Йосифа Кал.
28	15	В.	Успен. Пр. Бог.	Успен. Пр. Бог.	Августини
29	16	С.	Перен. Обр. Господ.	Перен. Обр. Господ.	Ус. св. Івана
30	17	Ч.	Мирона м.	Мирона м.	Рожі з Лім.
31	18	П.	Фльора і Лавра ☿	Фльора і Лавра	Райиунда

Славянські Свята: 4 Остромир. — 7 Олег. — 9 Борис і Гліб.
— 11 Володимира (теж 9 січня). — 17 Мирон. — 19 Болеслав
(теж 22-го липня).

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

СЕРПЕНЬ

- 1—1913 Померла Леся Українка (Ларісса Косач-Квітка).
- 4—1919 Згинув полковник Дмитро Вітовський, генеральний секретар військових справ ЗУНР, зістрілений поляками при переїзді літаком з Німеччини на Україну.
- 5—1657 Помер гетьман Богдан Хмельницький.
- 9—1831 Перший паровий поїзд пройшов з Олбані до Скенектеді, Н. Й.
- 11—1807 Перший парохід, збудований Фултоном, проїхав з Нью Йорку до Олбані.
- 15—1856 Народився Іван Франко.
- 16—1649 Богдан Хмельницький побив поляків під Зборовом.
- 17—1772 Прилучено Галичину до Австрії.
- 23—1927 Померли на електричній кріслі в стейтовій тюрмі в Бостоні, Месачузетс, Бартоломео Ванцетті і Никола Сакко.
- 28—1921 Большевики розстріляли українського селянського поета, Грицька Чупринку.
- 31—1927 Східну Галичину навістила страшна повінь.

ЗАПИСКИ

ВЕРЕСЕНЬ--SEPTEMBER

9-ий місяць має 30 днів
1928

С т и л ь		Д н і	С В Я Т А		
н.	ст.		греко-католицькі	православні	римо-кат.
1	19	С.	<i>Серп.</i> Андрея, Теклі	<i>Серп.</i> Андрея страт.	<i>Верес.</i> Егідія
2	20	Н.	13. по С. Самуїла	13. по С. Самуїла	14. по С. Юста
3	21	П.	Тадея ап.	Тадея ап.	Ізабелі, Бронисл.
4	22	В.	Агатоника	Агатоника	Розалії
5	23	С.	Іринея, Луппа	Луппа, Іринея	Лаврентія
6	24	Ч.	Свм. Евтихія ☩	Евтихія	Захарії пр.
7	25	П.	Тита, Вартол.	Тита, Вартол.	Регіні дівн
8	26	С.	Адріяна, Наталії	Адріяна, Нат.	† Різдво Пр. Богор.
9	27	Н.	14. по С. Сави, Пімена	14. по С. Сави, Пімена	15. по С. Горгонія
10	28	П.	Августина	Августина	Николая з Т.
11	29	В.	† Усік. г. Ів. Хр.	Усік. г. Ів. Хр.	Якннта і Прота
12	30	С.	Олександра, Івана	Олександра	Івїдона
13	31	Ч.	Пол. пояса Пр. Б.	Пол. пояса Пр. Б.	Тонї
14	1	П.	<i>Верес.</i> Симеона ●	<i>Верес.</i> Симеона	Воздв. Ч. Хр.
15	2	С.	Маманта, Івана	Маманта, Івана	Нікодіма
16	3	Н.	15. по С. Антіама, Теокт.	15. по С. Теокт., Антіама	16. по С. Людмили дівн
17	4	П.	Вавила, Мойсея	Вавила, Мойсея	Лямберта
18	5	В.	Захарії	Захарії	Томи з Віляя
19	6	С.	Чудо св. Мих.	Чудо св. Мих.	Януарія
20	7	Ч.	Созонта	Созонта	Евстахія
21	8	П.	Різдво Пр. Богор.	Різдво Пр. Богор.	Матей ап.
22	9	С.	Іоакима і Анні ☩	Іоакима і Анні	Мавркія
23	10	Н.	16. по С. Минод., Митр.	16. по С. Минод., Митр.	17. по С. Теклі дівн
24	11	П.	Теодори прп.	Теодори прп.	Герарда
25	12	В.	Автонома	Автонома	Клеофн
26	13	С.	Корнідія	Корнідія	Кппріяна
27	14	Ч.	Воздв. Ч. і Ж. Хр.	Воздв. Ч. і Ж. Хр.	Косми і Дамяна
28	15	П.	Никити	Никити, Порф.	Вячеслава кор.
29	16	С.	Евфмїї, Людмили ☩	Евфмїї, Людм.	† Михаїла Арх.
30	17	Н.	17. по С. Соф., В. Н. і Л.	17. по С. Софії і 3 доп.	18. по С. Єронїма

Американські Свята: 3 День Праці (Лейбор Дей). Перший понеділок в місяці. Святкується у всіх стейтах.

Славянські Свята: 4 Ростислав (теж 17 січня). — 25 Святополк (теж 1 червня). — 27 Дамян. — 28 Вячеслав (Вацлав, теж 15 квітня).

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР**ВЕРЕСЕНЬ**

- 3—1709 Помер гетьман Іван Мазепа.
6—1841 Народився Михайло Драгоманов.
7—1911 Український Робітничий Союз одержав свій чартер.
10—1769 Народився Іван Котляревський.
10—1919 Підписано мировий договір між Союзними Державами Антанти і Австрією в місті Сан Жермен.
14—1917 Тимчасовий Уряд проголошує Росію республікою.
17—1787 Ухвалено теперішню конституцію Сполучених Держав.
20—1923 Поляки розстріляли в Золочеві членів української військово-революційної організації Ілька Скочиліса, Миколу Коваля і Олександра Павлишина.
22—1863 Президент Сполучених Держав А. Линколн проголосив звільнення чорних невольників з рабства.
25—1921 Поручник української армії Стефан Федак стріляв з доручення української військово-революційної організації на ринку у Львові до начальника польської держави Йосифа Пілсудського і польського воеводи Грабовського.
29—1866 Народився історик Михайло Грушевський.
-
-

ЗАПИСКИ

ЖОВТЕНЬ--ОCTOBEP

10-ий місяць 1928

має 31 днів

Стиль		Дні	С В Я Т А		
н.	ст.		греко-католицькі	православні	римо-кат.
1	18	П.	<i>Верес.</i> Євгенія	<i>Верес.</i> Євгенія	<i>Жовт.</i> Ремгія
2	19	В.	Трофіяма, Саватія	Трофіма, Саватія	Леодегара
3	20	С.	Євстафія, Татіяни	Євстафія, Татіяни	Кандида
4	21	Ч.	Кондрата	Кондрата	Франца Сераф.
5	22	П.	Фока, Йони	Фоки, Йони	Плякида
6	23	С.	† Зач. Ів. Хрест. €	† Зач. Івана Хрест.	Брунона
7	24	Н.	18. по Сош. Теклі м.	18. по Сош. Теклі м.	19. по Сош. Юстини
8	25	П.	Євфрозини, Пафи.	Євфрозини, Пафнутія	Бригиди
9	26	В.	Пр. св. ап. Івана	† Пр. св. Івана Хр.	Діонізія, Вікентія
10	27	С.	Калістрата	Калістрата	Францішка Борг.
11	28	Ч.	Харігона	Харитона	Плакиди М.
12	29	П.	Киріяка	Киріяка	Максиміліяна
13	30	С.	Григорія ●	Григорія	Едварда кор.
14	1	Н.	<i>Жовт.</i> 19. по С. Покр.	19. по С. Покр. Пр. Б.	20. по Сош. Каликста
15	2	П.	Кипріяна, Юстини	Кипріяна, Юстини	Тереси
16	3	В.	Діонізія	Діонізія	Галля
17	4	С.	Єротей	Єротей	Лукин. Ядвиги
18	5	Ч.	Харитини	Харитини	Єв. Луки
19	6	П.	† Ап. Томи	Ап. Томи	Петра з Альк.
20	7	С.	Сергія і Вахха	Сергія і Вахха	Феліціана
21	8	Н.	20. по С. Пелагії ☉	20. по Сош. Пелагії	21. по Сош. Уршулі
22	9	П.	† Якова ап.	Ап. Якова	Кордулі
23	10	В.	Євламπίя	Євлампія	Івана Калістр.
24	11	С.	Філіппа, Теофана	Філіппа, Теофіна	Рафаїла Арх.
25	12	Ч.	Прова, Тараха	Прова	Івана Кант.
26	13	П.	Карпа муч.	† Карпа муч.	Евариста
27	14	С.	Параскеви, Наз.	Параскевії	Савини муч.
28	15	Н.	21. по Сош. Лук ☽	21. по Сош. Лукіяна	22. по Сош. Симона
29	16	П.	Льонгіна сот	Льонгіна сот.	Наркіза еп.
30	17	В.	Андрея, Осії	Андрея, Осії	Клявдія
31	18	С.	Ап. Луки	Луки ап.	Вольфганга

Американські Свята: 12 День Колумба. — Святкують в стейтах: Алабама, Аркенсо, Каліфорнія, Колоредо, Делавер, Айдаго, Іллінойс, Індіана, Кензас, Кентокі, Мейн, Меріленд, Месачузетс, Мишиген, Мизурі, Монтана, Небраска, Невада, Нью Гемпшир, Нью Джерзи, Нью Мексико, Нью Йорк, Огайо, Оклагома, Пенсилвенія, Роуд Айленд, Вермонт і Вашингтон.

Славянські Свята: 2 Станімир. — 12 Гримислав. — 13 Земислав. — 16 Бронислав. — 19 Зимовит. — 22 Пребислав. — 23 Властимир. — 26 Лютослав. — 30 Перемислав (теж 13-го квітня). — 31 Годимир.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ЖОВТЕНЬ

- 6—1918 Відкрито український державний університет у Києві.
13—1648 Візд Богдана Хмельницького до Києва після перемоги над поляками.
22—1596 Берестейська унія.
25—1918 Початок революції в Австрії.
-

ЗАПИСКИ

1928

Стиль		Д	С В Я Т А		
н.	ст.		греко-католицькі	православні	римо-кат.
1	19	Ч.	<i>Жовт.</i> Йоїля прор.	<i>Жовт.</i> Йоїля прор.	Всіх святих
2	20	П.	Артемія	Артемія	† День задушний
3	21	С.	Іляріона Вел.	Іляріона Вел.	Губерта
4	22	Н.	22. по Сош. Гликер. ☩	22. по Сош. Аверкія	22. по Сош. Кароля
5	23	П.	† Якова ап. бр. Госп.	Ап. Якова, бр. Госп.	Елисавети
6	24	В.	Арети, Атаназія	Арети, Атаназія	Леонарда
7	25	С.	Маркіяна	Маркіяна	Теогата
8	26	Ч.	Вмч. Димитрія	Вмч. Димитрія	4 Коронатів, Севера
9	27	П.	Нестора	Нестора	Теодора
10	28	С.	† Параскеви, Неонилі	Параскеви, Неонилі	Андрея з Ав.
11	29	Н.	23. по Сош. Анастазії	23. по Сош. Анастазії	24. по Сош. Март. еп.
12	30	П.	Зеновія, Зеновії ●	Зеновія, Зеновії	Мартина папи
13	31	В.	Стахія, Наркіза	Стахія, Наркіза	Евгенія
14	1	С.	<i>Лист.</i> Косми і Даміяна	<i>Лист.</i> Косми і Даміяна	Серафима
15	2	Ч.	Акиндини	Акиндина	Леопольда
16	3	П.	Айталя, Йосифа	Айталя, Йосифа	Отмара
17	4	С.	Іоанікія	Іоанікія	Сальомеї
18	5	Н.	24. по Сош. Галактіона	24. по Сош. Галактіона	25. по Сош. Оттона
19	6	П.	Павла еп., Клявдії	Павла еп., Клявдії	Елисавети
20	7	В.	Ерона, Лазаря ●	Ерона, Лазаря	Фелікса з Вальон
21	8	С.	Соб. св. Мих.	Соб. св. Мих.	Введен. в храм Пр. Б.
22	9	Ч.	Онисфора	Онисфора	Кекілії діви
23	10	П.	Ераста, Ореста	Ераста, Ореста	Климентя
24	11	С.	Міни, Віктора	Міни, Віктора	Івана від Хр.
25	12	Н.	25. по Сош. † Йосаф.	25. по Сош. Ів. Мнд.	26. по Сош. Катерини
26	13	П.	† Івана Золотоуст.	Івана Золотоуст.	Конрада
27	14	В.	† Филипа ап. ●	Филипа ап.	Валеріяна і Віргілія
28	15	С.	Гурія, Самона	Гурія і Самона	Кресцентія
29	16	Ч.	Ап. Матея єв.	Ап. Матея	Сатурніна
30	17	П.	Григорія нек.	Григорія нек.	Андрея ап.

Американські Свята: 6 День Виборів (Перший вівторок по першій понеділці в листопаді). — 29 День Подяки (Тенк-гівінг Дей — послідний четвер в листопаді).

Славянські Свята: 5 Славмир (теж 17 травня). — 6 Все-волод. — 9 Богодар. — 19 Людомир. — 16 Радомир (теж 28 січня). — 18 Станислав (теж 5 лютого і 8 травня). — 28 Го-рислав. — 30 Людослав.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ЛИСТОПАД

- 1—1918 Українці обняли владу у Галичині і Буковині з яких то земель утворилась Західна Українська Республіка.
- 6—1919 Начальна команда галицької армії підписала в Ситківцях умову з генералом Денікіним.
- 6—1912 Помер найславніший український композитор — Микола Лисенко.
- 7—1917 Більшевицький переворот в Росії.
- 10—1838 Помер автор “Енеїди”, перший український поет Іван Котляревський.
- 11—1918 Заключено перемир'я на західному фронті між Німеччиною і державами Антанти.
- 11—1922 Поляки розстріляли в Чорткові (Галичина) українських революціонерів Українських Січових Стрільців: Степана Мельничука і Петра Шеремету.
- 14—1918 “Гетьман” Павло Скоропадський проголосив грамоту про федерацію України з Московщиною. Січові Стрільці з Білої Церкви підняли всенародне повстання проти Скоропадського на Київщині.
- 20—1917 Появився III. Універсал Центральної Ради, яким проголошено Українську Республіку.
- 21—1918 Українські війська покинули Львів.
- 29—1922 Поляки розстріляли у Львові членів української військово-революційної організації студентів Романа Луцейка і Василя Крупу.

ЗАПИСКИ

ГРУДЕНЬ--DECEMBER
12-ий місяць має 31 днів
1928

Стиль		Д	С В Я Т А		
н.	ст.		греко-католицькі	православні	римо-кат.
1	18	С.	<i>Листоп.</i> Плятона, Ром.	<i>Листоп.</i> Плятона, Ром.	Елігія
2	19	Н.	26. по Сош. Авдія	26. по Сош. Авдія	1. Адв. Бабіяни
3	20	П.	Григорія, Прокля	Григорія, Прокля	Франса Ксав.
4	21	В.	Введ. Пр. Богор. €	Введ. Пр. Бог.	Варлари
5	22	С.	Филимона	Филимона	Сави еп.
6	23	С.	Амфілохія і Григ.	Григорія, Амф.	Миколая
7	24	П.	Катерини, Меркурія	Катерини вчч.	Амвросія
8	25	С.	Клиента папи	Клиента	Неч. Зач. Пр. Д. М.
9	26	Н.	27. по Сош. Аліція	27. по Сош. Аліція	2. Адв. Леокадії
10	27	П.	Якова, Палладія	Якова, Палладія	Б. М. з Льорет.
11	28	В.	Стефана, Іринарха	Стефана, Іринарха	Дамазія
12	29	С.	Парамона, Филум. ●	Парамона, Филумена	Олександра
13	30	Ч.	† Ап. Андрея перв.	† Ап. Андрея	Лукії
14	1	П.	<i>Груд.</i> Наум, Філарета	<i>Груд.</i> Наум, Філарета	Спиридона
15	2	С.	Авакума	Авакума	Фортувати, Максима
16	3	Н.	28. по Сош. Софонія	28. по Сош. Софонія	3. Адв. Аделайди
17	4	П.	† Варвари, Ів. Дам.	Вмч. Варвари	Лазаря
18	5	В.	Сави	Сави	Граціяна
19	6	С.	Миколая чуд.	Миколая чуд.	Немезія
20	7	Ч.	Амвросія ☉	Амвросія	Теофілія і Зенона
21	8	П.	Патанія	Патанія	Томи аг.
22	9	С.	Непор. Зач. Пр. Бог.	Зач. св. Анни	Зенона
23	10	Н.	Н. Праотців, Миня	Н. Праотців, Миня	4. Адв. Вікторії
24	11	П.	Даниїла стовп.	Даниїла стовп.	Навеч Р. Адама і Еви
25	12	В.	Спіридона	Спіридона	Різдво Христове
26	13	С.	Евстратія, Євгенія	Евстратія, Євгенія	Стефана муч.
27	14	Ч.	Тирса, Левкія ●	Фидімова	Ев. Івана
28	15	П.	Елентерія	Елентерія	Дітий убит. у В.
29	16	С.	Аггея, Теоф., Тир.	Аггея, Теоф. Тир.	Томп еп.
30	17	Н.	Н. пер. Різдв., Даниїла	Н. по Різдв. Даниїла	Н. по Різдв., Давида
31	18	П.	Севастіяна	Севастіяна	Сильвестра

Американські Свята: 25 Різдво (Крисмас).

Славянські Свята: 9 Вислав (теж 7 червня). — 13 Володи-слава. — 21 Томислав. — 23 Славомира.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР

ГРУДЕНЬ

- 4—1803 Помер Іван Кальнишевський, останній кошовий Запорозької Січі.
- 8—1868 Засновано у Львові Товариство “Просвіта”.
- 12—1901 Марконі передав перші знаки бездротним телеграфом з Англії до Нью-Фаундленд.
- 14—1918 Січові Стрільці заняли Київ.
- 14—1909 Роалд Амундсен відкрив Полудневий Бігун.
- 17—1903 Перший удачний полет аеропляном; виконали брати Райт.
- 19—1240 Батий зруйнував Київ.
- 21—1764 Москалі скасували гетьманщину.
- 22—1905 Оружне повстання в Москві. Початок першої російської революції.
- 23—1873 Заложено Наукове Товариство ім. Тараса Шевченка у Львові.

ЗАПИСКИ

ТАК ЗВАНИЙ ПОСТІЙНИЙ КАЛЕНДАР

уживаний при означуванні дня в тижні для кожної дати на роки 1801—1980

А — Роки				Б — Місяці										В — Назва днів								
1801 — — 1900		1901 — — 1980		Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Червень	Липень	Серпень	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Неділя	Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	П'ятниця	Субота
01	29	57	85	25	53	4	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	
02	30	58	86	26	54	5	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	
03	31	59	87	27	55	6	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
04	32	60	88	28	56	7	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
05	33	61	89	01	29	8	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
06	34	62	90	02	30	9	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
07	35	63	91	03	31	0	6	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	
08	36	64	92	04	32	1	7	0	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	
09	37	65	93	05	33	2	8	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	
10	38	66	94	06	34	3	9	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	
11	39	67	95	07	35	4	0	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
12	40	68	96	08	36	5	1	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
13	41	69	97	09	37	6	2	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
14	42	70	98	10	38	7	3	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
15	43	71	99	11	39	8	4	7	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	
16	44	72		12	40	9	5	8	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	
17	45	73		13	41	0	6	9	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	
18	46	74		14	42	1	7	0	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
19	47	75		15	43	2	8	1	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
20	48	76		16	44	3	9	2	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
21	49	77	00	17	45	4	0	3	7	1	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	
22	50	78		18	46	5	1	4	8	2	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	
23	51	79		19	47	6	2	5	9	3	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	
24	52	80		20	48	7	3	6	0	4	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	
25	53	81		21	49	8	4	7	1	5	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
26	54	82		22	50	9	5	8	2	6	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
27	55	83		23	51	0	6	9	3	7	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
28	56	84		24	52	1	7	0	4	8	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	

ПОЯСНЕННЯ, ЯК НИМ КОРИСТУВАТИСЯ:

Вишукується в таблиці А рік, якого треба і в цій самій лінії в таблиці Б вишукується число, що лежить у тій самій лінії під відповідним місяцем. До цього числа додаємо дату місяця. Одержане таким робом число вишукується в таблиці В. День, о який розходиться, буде над тим числом.

Примір: Котрого дня в тижні помер Іван Франко? (28-го травня 1916 року).

Відповідь: В табелі А вишукуємо рік 1916. В тому самому рядку в Табелі Б під місяцем травнем маємо число 1. До нього додаємо дату названого дня 28 і одержуємо число 29. Шукаємо того числа в табелі В де є назви днів, і находимо його під неділею. Отже Франко помер у неділю.

Взорець: $1+28=29$. Табеля В 29 під "неділя".

БЕЗ НАДІЇ ТАКИ СПОДІВАТИСЬ...

Гетьте, думи, ви хмари осінні!
То ж тепер весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,—
Жити хочу! Геть думи сумні!

Я на вбогім сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,—
Будуть сіять квітки на морозі,
Буду лить на них сльози гіркі.

І від сліз тих гарячих ростане
Та кора ледовая, міцна,
Може квіти зійдуть і настане
Ще й для мене весела весна.

Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать,
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

В довгу темную нічку невидну
Не стулю ні на хвильку очей,
Все шукатиму зірку провідну,
Ясну владарку темних ночей.

Так! я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть думи сумні!

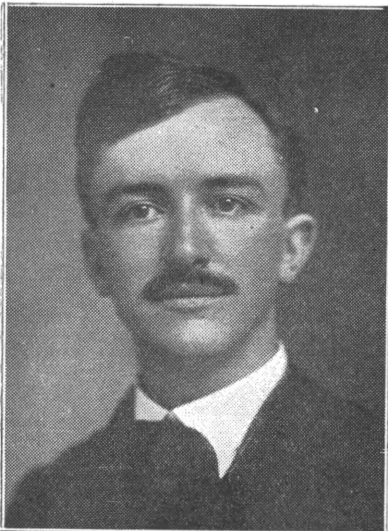
Л. Українка.

ДВАЦЯТІ РОКОВИНИ ДВАНАЦЯТОГО КВІТНЯ 1908

В парадній залі львівського намісництва стали проти себе польський граф та цісарсько-королівський намісник — і український студент.

Пять швидких вистрілів револьвера і польського графа-намісника поклали на смертну постіль а українського студента повели на довголітню муку судів, засудів, тюрми і приниження. Перед тим він ще крикнув до мужиків, що ждали на авдієнцію у цього намісника:

“Скажіть там на селі, що я це зробив за вашу кривду”.

Потім суд. Заходи прокураторії і всього урядового апарату, щоб доказати злочинність “гайдамаки” і заходи оборони оправдати вчинок Січинського, що він мовляв “хотів лиш виконати замах, а не вбити”. Справу рішив сам обжалований короткою заявою:

“Я мав намір убити графа Потоцького”.

Присуд дванадцяти суддів присяжних — поляків — “винен” та “примінення закону” — кара смерти через повішення. Одначе мільони придавлених голосів українських людей були проти того присуду і австрій-

ський уряд знав про те. Тому не важився виконати “кари смерти через повішення”, лиш запроторив Січинського в тюрму.

По чотирох роках Січинський видістався на волю. Добрі люде помогли йому вирватися зза ґратів, щирі мужицькі руки заховали його між собою і приготували до виїзду за границю. Проблукавши по чужині три роки, приїхав Січинський в Америку між “своїх” людей.

Привіз зі собою ті всі ідеї, які вклали йому зброю в руки і казали вбити ката українського народа. Приїхав сюда з думкою і волею дальше працювати для того, щоб український нарід став освіченим, сильним, свобідним і не бідним між другими

народами світа. Немов стараючись відробити проведений в тюрмі час, Січинський кинувся організувати тутешніх українських емігрантів, яких опутали попи своїми забобонами, австрійські консулі цісарськими наказами, що їх привезли аж сюди за море на вільну землю, та яких раз у раз обдурювали різні “народні провідники”, що дбали лиш про свою наживу і попівську та цісарську ласку. Між цей український люд Січинський вніс світло науки, політичної свідомости, почуття власної сили в організаціі.

Від того заклекотіло. Гірше ніж польсько-австрійські прокуратори, дикіше ніж вшехпольські газети, підліше ніж поліційні провокатори кинулися тутешні “главні урядники” та “отці духовні” на Січинського. До австрійського конзуляту і до американського уряду побігли з доносами, на віча пішли з брехнями, по хатах розбіглися з підлими видумками і наклепами. Це все за те, що Січинський вчив людей думати своєю головою, правитися по громадах своєю волею, шукати правди в науці і сили в собі самих. А відомо, що попівство і шахрайські “народні провідники” бояться освіти та дійсно народної організаціі.

Нераз чути здивовання, що Січинському не дрігнула рука тоді, як він стріляв в Потоцького, що не заломалася його відвага підчас усіх тих судових митарств, на які його водили. Та найбільше диво, що тринадцять років тої борні, яку з ним вели і ведуть американські “апостоли тьми”, не відібрали йому охоти до праці і не заломали завзяття, що каже “битись не миритись” — за свободу, поступ, краще життя народу.

Тепер, у двацяті роковини 12-го квітня, Січинський виглядає инакше, ніж тоді, коли ніс своє життя в жертву за кривди українських людей. Двацять років важкої і невпинної праці для тих, за яких він мстився на Потоцькім, важко відбилися на ньому. Більше в нього сивих волосків ніж в когонебудь другого в його віці, менше здоровля ніж у других ровесників. Та за те остався той самий палкий і бистрий погляд очей, та сама привітна усмішка, той сам запал і віра в перемогу добра над злом, освіти над тьмою і волі над рабством, — та та сама стара нагортка, в якій він тікав зі станиславівської тюрми.

За цей запал і віру йому в цей ювілейний рік належить пошана і привіт від всіх його друзів та від всіх, хто цінить відвагу, витревалість і вірність ідеї.

А за ту нагортку—то комусь повинно бути стидно.

Кому?

1918--1928

Тисяч дев'яťсот вісімнадцятий рік — це за послідних кілька століть найважнійший рік в історії України. В тому році по довголітній неволі українські люде на всіх землях, де вони лише живуть, пробували вирватися спід чужинецького панування і відновити свою державну незалежність. І хоч це змагання поки-що не увінчалось повним успіхом, то все таки воно розбудило приспану національну свідомість, обновило бажання самостійного життя і стало початком постійної праці і борні за повне здійснення думки про Самостійну і Соборну Українську Республіку.

Почалося це змагання з російської революції весною 1917-го року, коли-то всі народи Росії скинули дружнім нажимом царське ярмо та почали влаштовувати самостійно своє життя. Завершилися ці початки Четвертим Універсалом Центральної Ради — тимчасового українського уряду — про повну державну незалежність України. Проти тої незалежності, проголошеної 22 січня 1918, виступили нові самодержці Росії — большевики і їх прийшлося проганяти при допомозі німців, з якими Україна заключила в лютім 1918 Берестейський мир.

Та прихильність кайзерівської Німеччини очевидно була не по стороні українського народу, а по стороні панів України, поміщиків і богачів. І як лиш німецькі війська заняли Україну, зараз — 29 квітня 1918 — скинули уряд Центральної Ради і проголосили владу "гетьмана" П. Скоропадського. Під його і німецько-австрійським пануванням знова окровавився український народ, катований вернувшими поміщиками, що насильно відбирали забрану в час революції землю і здобуту Центральною Радою волю. Накінець не стало терпцю і коли 14 листопада, Скоропадський проголосив об'єднання України з Москвою, народ однозгучно піднявся проти нього і проти німців та австрійців. В бою під Мотовилівкою Січові Стрільці, що перші пішли у повстання, віднесли рішачу побіду над гетьмансько-денікінськими відділами. 14 грудня накінець здобуто Київ і третій раз на протязі того пропамятного року на всій Україні (1 листопада звільнилася теж і українська частина Галичини) український нарід став повним паном своєї долі.

Слідуючий рік і дальші часи принесли важкі розчарування і поразки. Під напором ворогів нігде не вдалось вдержати самостійности і знова запанували над українським народом — над Дніпром московські большевики, над Дністром поляки, на Буковині і в Бесарабії румуни, а на Закарпаттю чехи. Та у серцях українських людей остало бажання свободи і незалежности, розбуджене подіями 1918-го року і його ніяка чужа сила не в силі затерти. І це бажання певно не втихне, поки не буде заспокоєне і поки не здійсниться

"...Україна вільна,
Від Кубані аж до Сяну річки,
Одна, нероздільна".

На спомин цих часів далше друкуємо в цілости Четвертий Універсал Центральної Ради, яким була проголошена незалежність Української Народної Республіки, далі спомини Романа Винницького про берестейський мир і оповідання селянина села Єрки на Звенигородщині (того повіту, де вродився Тарас Шевченко) про “панування” німців і гетьманських посіпаків. В “Літературній Частині” цього календаря поміщена “Дума про Хведора Черника”, у якій Роман Купчинський на спосіб старих козацьких дум оповідає про смерть цього славного Січового Лицаря в бою під Мотовилівкою 18 листопада 1918.

Нехай спомини про цей Великий Рік оживлять надію і скріплять завзяття читачів і нехай пригадають їм на далекій чужині рідний край, його минуле і те, що треба робити, аби майбутність була краща. Я. Ч.

ЧЕТВЕРТИЙ УНІВЕРСАЛ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

“Народе України!

Твоєю силою, волею, словом, стала на Землі Українській Вільна Українська Народня Республіка. Справдилась колишня давня мрія батьків Твоїх, борців за вольности і права трудящих.

Але в тяжку годину відродилась воля України. Чотири роки лютої війни знесли наш край і людність. Фабрики не виробляють товарів, заводи спиняються, залізниці розхитані, гроші в ціні падають, хліба зменшилося — наступає голод. По краю розплодилися юрби грабіжників і злодіїв, особливо, коли посунуло з фронту (російське) військо счинивши криваву різню, заколот і руїну на нашій землі.

Через все це не могли відбутися вибори до Українських Установчих Зборів в приписаний нашим попереднім Універсалом час, і ці збори, призначені на нинішній день, не могли відбутись, щоб прийняти з наших рук нашу тимчасову найвищу революційну владу над Україною, установити лад в Народній Республіці нашій і зорганізувати нове правительство.

А тим часом Петроградське Правительство Народніх Комісарів, щоб повернути під свою владу вільну Українську Республіку, оповістило війну Україні і насилає на наші землі свої війська — красногвардейців, большевиків, які грабують хліб наших селян і без всякої платні вивозять його в Росію, не жаліючи навіть зерна, наготовленого на засів; вбивають невинних людей і сіють скрізь безладдя, злодіяцтво, безчинство.

Ми, Українська Центральна Рада, зробили все, щоб не допустити цієї братовбивчої війни двох сусідніх народів, але Петроградське правительство не пішло нам на зустріч і веде далі криваву боротьбу з нашим народом і республікою. Крім

того, те саме Петроградське Правительство Народніх Комісарів починає зятягати мир і кличе на нову війну, називаючи її до того ще “священною”. Знов поллеться кров, знов нещасний трудовий народ повинен класти своє життя.

Ми, Українська Центральна Рада, обрана зїздами селян, робітників і салдатів України, на те пристати ніяк не можемо, ніяких війн піддержувати не будемо, бо Український Народ хоче миру, і мир демократичний повинен бути як найшвидше.

Але для того, щоб ні російське правительство, ні яке инше не ставали Україні на перешкоді установити той бажаний мир, для того, щоб вести свій край до ладу, до творчої роботи, до скріплення революції та волі нашої, ми, Українська Центральна Рада, сповіщаємо всіх громадян України:

Однині Українська Народня Республіка стає самостійною, ні від кого незалежною, вільною, суверенною Державою Українського Народу.

Зо всіма сусідніми державами, як-то: Росією, Польщею, Австрією, Румунією, Туреччиною та иншими ми хочемо жити в згоді й приязні, але ні одне з них не може втручатись в життя самостійної Української Республіки. Власть у ній буде належати тільки Народові України, іменем якого, поки зберуться Українські Установчі Збори, будемо правити ми, Українська Центральна Рада, представники робочого народу—селян, робітників і салдатів, та наш виконавчий орган, який однині матиме назву Ради Народніх Міністрів”.

Насамперед приписуємо Правительству Республіки Нашої, Раді Народніх Міністрів, від цього дня вести розпочаті нею вже переговори про мир з Центральними Державами цілком самостійно і довести їх до кінця, не зважаючи ні на які перешкоди з боку яких-небудь инших частин бувшої Російської Імперії, і встановити мир, щоб наш край розпочав своє (господарське) життя в спокою і згоді.

До так званих большевиків та инших напасників, що нищать та руйнують наш край, приписуємо Правительству Української Народної Республіки твердо і рішуче взятись до боротьби з ними, а всіх громадян нашої Республіки закликаємо, не жалуючи життя, боронити добробут і свободу. Наша Народня Українська Держава повинна бути вичищена від насланих з Петрограду насильників, які топчуть права Української Республіки.

Незмірно тяжка війна, розпочата буржуазними правительствами, тяжко змучила наш народ, (вже) знищила наш край,

розбила господарство. Тепер тому мусить бути кінець.

Одночасно з тим, як армія буде демобілізуватись, приписуємо одпускати (до-дому) (деяких) салдатів, а після затвердження мирових договорів — розпустити армію зовсім; потім, замість постійної армії, завести народню міліцію, щоб військо наше служило обороні робочого народу, а не бажанням пануючих верств.

Поруйновані війною і демобілізацією місцевости мають бути відновлені за поміччю і заходом нашого державного скарбу.

Коли вояки наші повернуться до дому, народні ради — волосні і повітові — та городські думи мають бути перевибрані в час, який буде приписано, щоб і вояки наші мали в них голос. А тимчасом, аби встановити на місцях таку владу, до якої-б мали довіря і яка-б опіралась на всі революційно-демократичні верстви народу, правителство повинно закликати до співробітництва (з органами місцевого самоврядування) ради селянських, робітничих і салдатських депутатів, вибраних з місцевої людности.

В справі земельній комісія, вибрана на останній сесії Центральної Ради, вже виробила закон про передачу землі трудовому народові без викупу, прийнявши за основу скасування власности і соціалізацію землі, згідно з нашою постановою на восьмій сесії. Закон цей буде розглянено на кілька день в повній Центральній Раді. Рада Народніх Міністрів вживе всіх заходів, щоб передача землі в руки трудящих через земельні комітети неодмінно відбулась ще до початку весняних робіт.

Ліси, води і всі підземні багатства, як добро українського трудящого народу, переходить в порядкування Української Народної Республіки...

Війна забрала також на себе всі трудові робочі сили нашої країни. Більшість заводів, фабрик і майстерень виробляли тільки те, що було потрібно для війни, і народ зостався зовсім без товарів. Тепер війні кінець. Ото-ж приписуємо Раді Народніх Міністрів негайно приступити до переведення всіх заводів і фабрик на мирний стан, на вироблення продуктів, потрібних насамперед трудящим масам.

Та сама війна наплодила сотні тисяч безробітних, а також і інвалідів. В самостійній Народній Республіці України не повинен терпіти ні один трудящий чоловік. Правителство Республіки має підняти промисловість Держави, має розпочати творчу роботу у всіх галузях, де всі безробітні могли-б найти

працю і прикласти свою силу, і вжити всіх заходів до забезпечення скалічених та потерпілих від війни.

За старого ладу торговці та різні посередники наживали з бідних пригноблених кляс величезні капітали. Однині Українська Народня Республіка бере в свої руки найважливі галузі торгівлі і весь дохід з неї поверне на користь народу. За товарами, які будуть привозитись зза кордону і вивозитись за кордон, буде доглядати сама Держава наша, щоб не було такої дорожнечі, яку терплять найбільшні кляси через спекулянтів. Для виконання цього приписуємо правительству виробити і представити на затвердження закон про це, а також про монополію заліза, шкіри, тютюну й інших продуктів та товарів, з яких найбільше бралось прибутків з робочих кляс на користь нетрудаючихся.

Так само приписуємо встановити державно-народній контроль над всіма банками, які кредитами та позиками нетрудовим клясам допомагали визискувати трудові кляси. Однині позичкова поміч банків має даватися головним чином на піддержку трудового населення та розвиток народного господарства Української Народної Республіки, а не на спекуляцію та різні банкові експльоатації й визиск.

На ґрунті безладдя, неспокою в житті та недостачі продуктів росте невдоволення серед деякої частини людности. Тим невдоволенням користуються різні темні сили і підбивають невідомих людей до старих порядків. Ці темні (контрреволюційні) сили хочуть знову повернути всі вільні народи під єдине царське ярмо Росії. Рада Народніх Міністрів повинна рішуче боротися з усіма контрреволюційними силами. А всякого, хто кликатиме до повстання проти самостійної Української Народної Республіки, до повороту старого ладу — карати, як за державну зраду.

Всі демократичні свободи, проголошені Третім Універсалом Української Центральної Ради, потверджується й окремо проголошується: в самостійній Українській Народній Республіці всі нації користуються правом національно-персональної автономії, признаним за ними законом 9 січня.

Все, чого з вичисленого в цім Універсалі не встигнемо зробити ми, Українська Центральна Рада, в найближчих тижнях, те довершать, справлять і до останнього порядку приведуть Українські Установчі Збори.

Ми наказуємо всіх громадянам нашим провадити вибори до них як найпильніше; вжити всіх заходів, щоб підраху-

нок голосів (було) закінчено як найскоріше, щоб за кілька тижнів ці наші Установчі Збори — найвищий господар і впорядчик землі нашої — закріпили свободу, лад і добробут конституцією незалежної Української Народної Республіки — на добро всього трудящого народу — тепер і на будучину.

Цьому найвищому нашому органу належить рішити про федеративний зв'язок з народними республіками бувшої російської держави.

До того-ж часу всіх громадян самостійної Української Народної Республіки кличемо непохитно стати на сторожі доброї волі та прав нашого народу і всіма силами боронити свою волю від всіх ворогів селянсько-робітничої самостійної Української Республіки.

У Києві, 9 (22) січня 1918 року”.

Українська Центральна Рада.

Роман Винницький

ПРОПАМ'ЯТНИЙ ДЕНЬ

(В Десяті Роковини Берестейського Договору)

Радісна, трівожно-надійна була осінь 1917 р. в Галичині.

За залізним муром східнього фронту центральних держав творилося щось, на згадку чого у кожного українця скоріше билося серце, родилися опияючі надії. Забувалося на мить про всі злидні жорстокої війни, про море української крові пролитої на всіх фронтах, думки всіх були звернені в однім напрямі, — там, по той бік боевої лінії.

А “там”, прокочувалася бурхлива хвиля жовтневої революції. Із вікової тюрми виходили вільні народи, творилися

нові державні організми, над Києвом залунало могутнє “не пора!..”

І пішли вістки від міста до міста, від села до села, по всій галицькій землі...

— Центральна Рада... українська армія... федерація... незалежність...

Вістки були скупі, непевні, часто суперечні. Народ горячився, старші похитували непевно головами, молодь якої не вспіли ще встромити в австрійські однострої рвалася туди, над Дніпро, у золотоверхий Київ.

Минали місяці у напруженні.

Дня 15 грудня 1917 р. принесли телеграми вістку про заключення перемиря між Центральними Державами та Росією.

Дня 22 грудня починалися мирові переговори між обома сторонами.

— А Україна? — неслися запити.

— Ніхто не находив відповіді. Говорено щось — про українського обсерватора під час перемиря, про нерішеність українського уряду виступати самостійно і т. д.

Щойно нота Українського Генерального Секретаріату до нейтральних і воюючих держав з дня 24 грудня 1917 р., у якій закликувалося до негайного заключення мира поміж усіма воюючими державами на підставі самовизначення народів, прояснила положення. Нота висказувала рівночасно різкий протест проти переговорів союзних держав виключно з російською Радою Народніх Комісарів в справах, що торкають замирення рівнож на українським фронті та зазначувала, що Українська Народня Республіка виступає самостійно у міжнародніх зносинах через свій уряд, який повинен брати участь у мирових переговорах, зїздах та конференціях нарівні з іншими державами.

Нота кінчилася такими словами: “Український Генераль-

ний Секретаріат держиться твердо принципу загального народоправного мира та змагає прискорити його заключення. Признає велике значіння всіх змагань, щоби такий мир здійснити, уважає за необхідне, щоби його заступники брали участь у переговорах в Берестю, і рівночасно бажає, щоб справу мира завершено на міжнароднім зїзді, на який український уряд запрошує всі воюючі держави”.

Всім стало ясно, що український уряд рішив виступати самостійно, як рівноправний міжнародний чинник і з напруженням вичікувано дальшого ходу подій.

Нота Генерального Секретаріату стрінулася з негайним відгуком Центральних Держав, які бажаючи за всяку ціну мира на східному фронті, відповіли телеграмою з 26-го грудня 1917 р. такого змісту: “Нота Генерального Секретаріату Української Народної Республіки до всіх воюючих і нейтральних держав означає як безумовно потрібне, щоби представники Української Народної Республіки взяли участь в переговорах у Берестю. Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина привязують вартість до того, щоби зазначити, що вони готові повитати уповновласнених представників Української Народної Республіки у мирових перегово-

рах у Берестю”.

Таким чином послідувало офіційне визнання України союзними державами, перше визнання і перший виступ на полі міжнародної політики.

Дня 31 грудня вечером, заелектризувала український Львів вістка, що у галицьку столицю загостила в переїзді до Берестя українська мирова делегація. Були це: бувший обсерватор в часі закінчування перемиря Микола Любинський, Олександр Севрюк, Микола Левитський та М. Полоз. Делегація не маючи змоги добитися побачення з львівськими українцями виїхала до світком 1 січня 1918 р. в дальшу дорогу до Берестя, де прибула того дня вечером. В два дні пізніше приїхали туди і прочі члени української делегації зі секретарем для торгівлі та промислу Всеволодом Голубовичем на чолі та цілим рядом політичних та економічних дорадників, військових знавців, перекладчиків, телеграфістів і т. д.

Дня 6 січня 1918 відбулася окрема нарада української делегації з представниками Центральних Держав. Поява українців в Берестю стрінулася з помітним вдоволенням делегатів почвірного союзу, бо приїхали саме в час, коли переговори з большевиками незвичайно ускладнювались. Большевики, як виходило з їхньої

поведінки, були знаменито поінформовані про скрутне положення Центральних Держав, знали, що у Відні були вже голодові демонстрації та старались всіми силами перетягнути переговори. Проречистим доказом большевицької гри на проволоку була телеграма А. Йоффе з Петрограду з дня 3 січня 1918 р. до генерала Гофмана, у якій совітський російський уряд предкладав Центральним Державам перенесення переговорів на неутральний ґрунт до Штокгольму. Очевидно, що таке предложення було не до прийняття союзниками, бо заповідало продовження переговорів у безконечність. Маючи змогу переговорювати з Україною та довести хочби до сепаратного мира з нею, союзні держави шахували рівночасно большевиків та примушували їх піти на уступки.

На згаданій нараді, якій проводив властивий ініціатор берестейських переговорів, австрійський міністер закордонних справ О. Черніц, поставила українська делегація рішуче домагання державам почвірного союзу визнати Українську Народню Республіку суверенною державою. Після коротких нарад, заявили делегати почвірного союзу, що вони готові визнати суверенність української держави, але тільки під такими трьома умовами: 1)

Покінчення переговорів в Берестю без переносування їх до Штокгольму, 2) Визнання давних державних кордонів між Австро-Угорщиною і Україною, 3) Невмішування одної держави у внутрішні справи другої.

Перша з точок союзників була очевидно до прийняття українцями без довшої надуми. Натомість друга і третя з огляду на західно-українські землі під Австрією не могли бути прийнятні. Негайна відповідь з українського боку була немислима, тому наради перервано не добившись тим разом ніякого порозуміння. На всякий випадок делегація вирішила не уступати від своїх домагань ні трохи без попереднього порозуміння з Києвом та заінтересованими безпосередньо галицькими українцями.

Перші дні загальної мирової конференції почалися 9 січня 1918 р. у великій залі бувшого старшинського зібрання. За зеленими столами, що були розставлені буквою "П", засіли по середині українська та російська делегації, на зовні делегати союзних держав. Головував німецький міністер закордонних справ Кільман.

Першого дня спільної конференції, українська делегація нарочно не порушувала справи офіційного визнання України, готуючись добути те при-

знання спершу від большевиків, на підставі їхніх власних агітаційних кличів. Після промови Троцького у перший день конференції, у якій цей большевицький провідник зазначив, що російський совітський уряд не хочачи бути винником дальшої війни, погоджується примусово на продовження переговорів таки в Берестю, прийшов 10 січня до голосу голова української делегації В. Голубович. Представивши українські мирові умови, зазначив В. Голубович, що Україна виступає на конференції як самостійна держава. У відповідь на те Троцький, який у своїй промові з попереднього дня твердо обстоював право самовизначення народів, найшовся примушеним скласти на запит союзних делегатів, таку заяву відносно України: "Зважаючи на ноту Генерального Секретаріату Української Народної Республіки, російська делегація заявляє зі свого боку, що вона є в цілковитій згоді з засадничим признанням права кожної нації на самоозначення аж до цілковитого відокремлення та не бачить ніякої перешкоди для участі української делегації у мирових переговорах."

В слід за тою заявою російської делегації поставили українці у друге домагання на руки Черніна, в справі негайного визнання самостійности

України, без ніяких застережень. На випадок непризнання, загрозила українська делегація перерванням переговорів та виїздом з Берестя.

Таке рішуче поставлення справи українською делегацією занепокоїло в першу чергу Черніна, що мабуть найкраще розумів вже тоді вагу заключення договору з Україною, бачив у ньому одинокий ратунок не тільки для Австрії, але й для цілого почвірного союзу, якому загрожувала голодова криза. На мир з Україною, а в зв'язку з тим на український хліб, рахувала вже тоді вся Австрія та Німеччина. Проте Чернін всіма силами старався вдержати українську делегацію в Бересті.

На підмогу закликано Черніном німецького генерала Гофмана. Дня 14 січня запросив цей українську делегацію на довірочну нараду до себе і предложив їй компромісовий вихід з положення. На його думку слід було справу Східної Галичини і Буковини полишити Австро-Угорщині для її внутрішнього поладження, натомість що до Холмщини та Підляша обіцяв розв'язку справи в повну користь України.

У відповідь на те пропозиція заявила українська делегація, що по перше не має на те ніяких повноважень з Київа, по друге мусить обов'язково порозумітися зі заінтере-

сованими тут галицькими та буковинськими українцями. Прохання української делегації до Черніна, щоби цей викликав для порозуміння до Берестя голову тодішньої української парламентарної репрезентації др-а Е. Петрушевича, стрінулося з відмовою австрійського міністра, який запропонував натомість тільки бар. Василька, на що з черги українська делегація не погодилась. (Мимо того Василько приїхав до Берестя і привіз туди свого агента М. Зализняка.— Зам. Я. Ч.)

Серед таких умовин, вирішила українська делегація виїхати за дальшими інструкціями до Київа. Рівночасно виїхали до Відня також гр. Чернін, щоби в австрійських правлячих кругах представити хід подій та тверді домагання української делегації, та Троцький до Петрограду.

Українська делегація виїхала з Берестя до Київа на Львів, оставляючи в Бересті свого члена М. Левитського. Делегацію супровожали австро-німецькі старшини. У Львові поведося делегації зайти з її сторожами нібито за книжками до книгарні Наукового Товариства імени Шевченка і тут, під час коли О. Севрюкові вдалося заінтересувати австрійського старшину українськими листівками, М. Любинський мав змогу порозумітися в задній

крамниці з кількома визначними галицькими українцями, яких наскоро закликано сюди. Галицькі українці обіцяли виготовити до повороту делегації з Києва меморандум з вимогами галицької України.

В Києві тимчасом ставало положення щораз гірше. Незвичайно кволала, нерішуча політика Центральної Ради посполувала заволіченим на Україну большевицьким агітаторам. Комісарі та комісарчуки язвою залили Україну, організуючи з місцевого шумовиння та насланих з московщини банд нову українську большевицьку "армію", що намагалася захопити спершу Харківщину, Полтавщину та Катеринославщину, а далі й всю Україну. В Харкові утворився "харківський совет", що негайно звязався з Москвою. Хвиля розладу зростала.

Серед таких умовин проголосила Українська Центральна Рада, дня 22 січня свій Четвертий Універсал, про повну незалежність Української Народної Республіки.

Українська делегація приїхавши до Києва найшла його вже сильно загрозеним большевицькою навалою. Українська армія була в розкладі. Говорити, радитися, було майже ні з ким. Всі потратили голови і одинокою відповіддю на запити делегації було: "Робіть

мир як найшвидше".

Довшу конференцію довелося делегації мати тільки з професором Грушевським. Професор Грушевський жалував, що правдоподібно не вдасться включити до України деяких незначних частин Підляшя, про що Гофман зі стратегічних причин не хотів нічого й чути, та погодився, що мир може бути заключений при умові створення зі Східної Галичини та північної Буковини австрійського "Кронлянду".

Тимчасом, підчас коли в Києві відбувалися наради делегації, "харківський большевицький совет" звязався вже на добре з Москвою та Петроградом і по вказівкам петроградського совету вирішив перехрестити стежки українській делегації. До Берестя вислано негайно двох "уповноважених" делегатів "українського совітського уряду" в особах голови харківського виконавчого комітету Е. Медведєва та комісаря для справ війни В. Шахрая *)

Оба ті "делегати" явилися у Берестю вже 30 січня, у два дні після повороту Черніна з Відня, який привіз звідси пропозиції австрійського уряду відносно відокремлення Східної

*) Большевики заслали опісля Шахрая на Сибір, де він гірко покутував свій гріх витикаючи в окремій брошурі Ленінові всю московську зрадливість. Він там і помер.

Галичини. На загальному засіданні конференції того-ж дня Троцький представив нових “українських делегатів”, які заявили, що від тепер приймають спільну лінію з російською делегацією. Крім того підчеркнув Троцький, що вся влада на Україні переходить в цілості на большевицькі совіти, так що мир, який був би заключений з делегацією Української Центральної Ради не можна вважати миром з українською республікою. Положення оставшого члена української делегації М. Левитського було критичне і він обмежився тільки до заяви, що здержується з відповідю до часу повороту повної української делегації.

Тимчасом українська делегація справді вертала. Вертала з численними перепонами по дорозі, через — вже большевицьку — Шепетівку на Львів. З членів делегації остав був в Київі голова В. Голубович так, що провід обняв О. Севрюк. Дня 31 січня переїздила делегація через Львів, де на двірці чекав її вже гурток галицьких українців. Німецька сторожа не допускала нікого до делегації, але все таки, коли поїзд мав вже рушити з місця, натовп українців в одну мить відштовхнув від платформи німецького коменданта та делегації передано впрямі обіцяний меморандум.

Під радісні оклики та привіти присутніх рушив поїзд в дальшу дорогу привозячи делегацію на день 1 лютого до Береста.

Приїзд української делегації очевидячки сильно здивував Троцького, а союзників здивував. Треба було ділати скоро і рішучо. Невідрадне положення на Україні вимагало довести як найскорійше до заключення мира, щоби могли відтак всі сили звернути проти большевиків. Обставини до того були для української делегації все ще пригожі. Чернін приїхав з Відня в препоганому настрою. Положення в Австрії гіршало з дня на день, марево голоду стояло перед дверима. На коронній раді, що відбулася 22 січня у Відні при співучасті цісаря, запало рішення відокремити Галичину та створити самостійну австрійську провінцію зі Східної Галичини та Буковини. Чернін мав ніж на горлі та мимо своїх симпатій до поляків мусів на те погодитися, ба навіть оборонювати перед мадярами цю плятформу. Чернін мав тоді висловитися, що “Українці вже не переговорюють, а диктують”. Для голодуючої Австрії та Німеччини був один ратунок: український хліб.

Серед таких обставин відбулося 1 лютого 1918 р. відоме історичне пленарне засідання конференції. На тому засідан-

ні українці закомунікували Четвертий Універсал Центральної Ради й на тому засіданні Центральної Держави офіційно визнали незалежність України на ультимативне домагання української делегації.

Не обійшлося тут очевидно також без різких випадів Троцького, який обстоював вперто за визнанням харківської большевицької “делегації”. Знамениту відповідь дав йому на те М. Любинський о-світлюючи ярко всю руйницьку роботу большевиків зміряючи не до замирення але до світової революції, вказуючи на небезпеку з цього боку не тільки для України, але й для почвірного союзу.

Після акту офіційного визнання Української Держави, переговори пішли скорійшим ходом. Українська делегація свідомо того, що до дальших уступків не в силі поки-що примусити Австрію, тимбільше що події в Києві наказували як найскорійше добитися мира, погодилася на відокремлення Галичини з Буковиною резигнуючи одночасно, під непереможним напором хвилі, з домагання плєбісциту на Закарпатській Україні, якому рішучо спротивився представник Угорщини граф Чакі. Справу прилучення Холмщини та Підляша до України поставила українська делегація як безапеляційну умову мира.

Дня 3 лютого виїхав граф Чернін з Кільманом до Берліна для окончного устійнення лінії поступовання союзників, а б були вже оба дипломати з поворотом, одержавши зокрема від своїх урядів доручення, заключити чим скорше мир на відомих умовах. Чернін просив лише, щоби справа з Галичиною була обговорена в окремім договорі з огляду на внутрішню політику Австрії.

До праці приступила тепер юридична комісія для устійнення договору. Правничим делегатом від України був М. Левітський, союзній комісії проводив директор юридичного департаменту — Криге.

В часі укладання акту договору, наспіли до Берестя занепокоючі вісти про хід подій на Україні. Чернін став непокоїтися та придумувати, чи не зірвати в час договору. Його вагання скріпив ще Троцький, який 8 лютого показав йому телеграму з Петрограду, про упадок Центральної Ради та предложив вислати комісію з трьох делегатів, українського, російського та австрійського, до Києва для перевірки. Чернін звернувся зараз-же до української делегації з тим предложенням, на що вони негайно погодилися. Приймаючи предложення Черніна-Троцького, українська делегація знала, що нічого не ризикує, бо на випадок не заключення негайно-

го мира, мало надії було, що би він міг бути заключений пізніше. Чернін не входив мабуть у ті причини, бо заспокоєний зателефонував Троцькому, що українська делегація погоджується на негайне вислання комісії. Та відповідь українців збентежила відай також Троцького, який мабуть не був певний своїх інформацій, бо відповів, що російський делегат поки-що виїхати не може.

Вагання Черніна були зломані, й тоїж-же ночі — 9 лютого, о 2 годині ранку — мировий договір між союзними державами і Україною був підписаний.

Договір, — у який входив також окремий, обговорений щойно в останніх днях, таємний додаток про військову допомогу союзних держав Україні — заключував такі мирові точки:

I. Німеччина, Австро-Угорщина, Болгарія і Туреччина з одного боку і Українська Народня Республіка з другого боку заявляють, що військовий стан між ними скінчився. Заключаючи договір сторони рішили на далі жити між собою у мирі та приязні.

II. 1) Між Австро-Угорщиною з одного боку і Українською Народною Республікою

з другого боку, як далеко ті держави межують між собою, лишаються ті межі, які були перед війною між Австро-Угорщиною і Росією, 2) Далі на північ йде границя Української Народної Республіки, починаючи від Тарногороду в загальних рисах по лінії Білгорай — Щебрешин — Красностав — Пугачів — Радин — Межиріччє — Сарнаки — Мельник — Високе Литовське — Каменець Литовський — Пружани — Вігоновське озеро. В подробицях сю границю зазначить мішана комісія, беручи під увагу етнографічні відносини й жадання населення, 3) На випадок, колиб Українська Народня Республіка мусіла мати спільну межу з якоюсь іншою з держав почвірного союзу, застерігається особливі умови.

III. Опущення окупованих теренів почнеться негайно після ратифікації мирового договору. Спосіб евакуації та передавання опущених країв означать уповноважені заінтересованих країв.

IV. Дипломатичні й конзулярні відносини між сторонами, що заключають договір, відновляться негайно після ратифікації мирового договору. Що до найдалше йдучого допущення конзулів з обох боків застережено особливі умови.

V. Заключаючі договір сторони відмовляються обопільно від заплати коштів війни, себто від державних видатків на ведення війни, а також від покриття воєнних шкід, себто шкід, завданих державам та їх горожанам на воєнних полях шляхом військових операцій, включаючи сюди всі переведені у ворожій державі реквізиції.

VI. Воєнних полонених відпуститься з обох боків до дому, оскільки вони не захочуть дістати дозволу лишитися в чужій державі, або податися до якоїсь іншої держави. Полагодя отриманих із тим питань відбувається шляхом окремих договорів, зазначених в VIII. статті.

VII. В цій статті згадується про усталення будучих господарських взаємин між державами почвірного союзу та Українською Народною Республікою на таких основах:

На час до 31 липня 1918 р. обов'язуються сторони, що заключають договір, постачати обопільно надвижки хліборобських та промислових продуктів, а на всякий випадок по впливі 6 місяців від закінчення загального мира обопільні торговельні зносини упорядкунуть провізорична умова, яку можна виповісти протягом 6 місяців числячи від 30 червня 1919

р. Ця провізорична умова усталює обопільні договірні мита, які мали силу до вибуху війни в торговельнім русі між Австро-Угорщиною і Росією, також для зносин між монархією. В ній є також всі важніші точки старого торговельного договору з Росією, оскільки вони відносяться до України. Крім того забезпечено центральним державам вільний перевіз до Азії, в першу чергу до Персії, який передше замикала Росія.

VIII. Усталення публичних та приватно-правних взаємин, вина полонених та цивільних інтернованих, справа амнеції, а також справа захоплених контрагентом торговельних кораблів — все те буде устійнене окремими договорами з Українською Народною Республікою, які творять значну частину теперішнього мирового договору й наскільки це можливе—з ним вступають у силу.

IX. Умови закінчені цим мировим договором, творять одну нероздільну цілість.

Такий був історичний хід подій, які довели до Берестейського мира, цієї так важної дати в нашій історії.

Тут ще раз усміхнулась до нас ласкава судьба, неначе в казці. Всі обставини склалися в користь України. Та повернулося колесо істо-

рії України зі всім прокляттям давно минулого: Україна “окрадена і розбуджена в огні” не встигла захистити своєї молоді державности. Власні перевертні за підшептом Москви розбурхавши не-свідому товпу, втопили її волю й самостійність у ріках братньої крові.

Все-ж таки пропам'ятний день 9 лютого 1918 р. — остаче не по віки вічні на сторінках книги великих подій у життю народів. Берестейський мир знова пригадав право України на самостійне, суверенне існування, якого ніхто заперечити не може.

В ШИНКУ

Сидів в шинку і пив горілку,
 Бо коло серця щось пекло.
 Згадав про діти, хвору жінку,
 Згадав про щастя, що втекло...
 Згадав, як був господар він,
 Як шанували всі сусіди,
 Всяк віддавав йому поклін
 І слово добрее завсіди.
 А далі... далі не хотів
 І згадувать!... Настало лихо!
 Чому мовчати він не вмів,
 Коли казали бути тихо?
 Коли громаду кривдив пан,
 Чому він мусів оступатись,
 Хоч не його зорали лан,—
 З панамі права добиватись?
 І не добивсь з панамі права,
 Ще й сам від них біди назнавсь:
 Громадська пропала справа,
 Він сам до крихти зруйнувавсь.
 Худоба, хата, поле й сад
 Пішли за кошти судовії,
 В широкий світ, неначе в ад,
 Його з сем'єю без надії,
 Без хліба пхнули. Жінка мре
 Із голоду на переднівку,
 У наймах діти—тато де?
 Сидить в шинку і п'є горілку.

І. Франко.

ЯК МИ БИЛИСЯ З НІМЦЕМ...

(Записано од селянина с. Єрки на Звенигородщині).

— “Плюньте ви, паничу, в морду, хто скаже, що за німця порадок був. Безголівя, а не поради. Самі-ж подумайте: який то в біса порадок, як чоловіка худше за скотину держать. Он хоч і в нас у Єрках, дак до того зобидили, — що хто мав, забрали дочиста. Та хоч-би й так сказати: що ми тому німцю? Він розумний чоловік, за своє діло думає: у нього голод, а в нас усе є: — звісне діло, як допавсь, то нема вже куди стіснятись — брав що хотів, що душі завгодою. Та коли-б уже тіки брав, то ще біс з ним — не один він брав; а то-ж таке виробляли! Як де — то нічого, а ось, коли за те безголівя поміщика порозбивали, там уже така парка була, що держися, аж шкіра з с...и злазила. У одному селі артилерія все побє, а там, диви, хати попадають дочиста ще й скотину заженуть, хліб заберуть, а дядькам штани спустять та шомполами чешуть по с...х, аж шкіра трісне. А найгірше, як з наших руських охвіцери та гайдамаки допадуться, і пальці порубають і бють-бють, послухають, що живий, оділлють та знов за своє... А скільки народу німець до себе

на катаргу в Сибір заслав*), так що й не вернулися!...

Ну, дак уже-ж їм було! Допекли таки сукини сини народ, що й страх усі позабували: — де в кого оружжа яке було, дак в одряди пішов, а тут ще й Петлюра оружжа цілий вагон та усякої всячини на станцію привіз... Знаєте, як сказивсь народ: що запопав, бере-хапає, біжить, щоб тіки німця бити. А як де, то цілі села як один на проклятих басурман знялися. Ой-же-ж і били! З Лисянки та Медвина, як заняли, то не знав німець, куди й тікати! дарма що лігулярна армія, а геть кинули, без штанів утікали... Опісля вже до Лисянки і близько було не підходять, десятою дорогою обминають, а як дав їхній старший гінрал, чи як у них там називають, распорядженіє, щоб Лисянку забрати, дак аж плакали, так боялися йти, наче на смерть їх посилають... А

*) Тут очевидна плутанина. Німці на Сибір засилати не могли, а коли висилали, то тільки до Німеччини. Очевидячки, в народній уяві всяке заслання звязується зі страшними сибірськими каторгами.

в Лисянці люди такі бідові всі, такий здоровий народ, а оружжа такого мали, що й на десять літ хватало-б: тут тобі і ружжа, тут тобі й пулемети і, що ви собі думаєте? — аж шестеро пушок у сні ховали...

— Ну що-ж, німці Лисянку таки забрали?

— Та де там в біса! Там їх тисячами лягло, а таки не діпляли. Як у яр зайдуть, там їм і амба — вже й капут, хиба який рачки вилізе...

— Ну, а у вас у Єрках — з німцем не билися?

— Та як-же-ж? було і в нас, тільки що в нас не той народ: — не було такої організації. Як зачули ми, що таке кругом коїться — давай і ми на це діло збиратися... Послали до Звеногородки хлопців, послали до других, зібрали хто що мав оружжа, і як чоловік з 200 набрали, то й гайда станцію брати. А там німець оружжа мав і одрад чоловік з сорок. Може й білш, не знаю вже. Я з пулеметом був, то трохи далі держався. Як наскочили ми, як ударили зразу, то німець і голову згубив, кидається на всі боки. Та куди там! Наші хлопці кругом обійшли, та знай палять, та знай палять! Не спамятався німець, як ми все забрали. А що там всякого припасу було, то й не сказати! Чоловік з 25 німців одразу забили, а ті поховалися у станцію, і ну на нас стріляти... Билися

ми з ними аж до вечора, а далі давай шапками махать да кричать: “Здавайсь! Не битимем!”, а він дурний, знати, думає, що помочи дістане, і не змекетить, що ми всі драти, де тільки було, порізали — не слухає, бе та бе... Коли вже аж на другий день взяли ми тих німців, хоч і в нас багато народу сукини сини попортили. Взяли їх, а вони ще й тоді одбиваються, не хочуть йти. Мучились наші хлопці, мучились — розсердились та й тих побили к такій матері. Ото впоралися з німцем, та давай хазяйнувати: порозбивали вагони, до складів добралися, — де ті й вони взялися? Заметушилися, як бджоли. А як знайшли діжок кільки горілки, чи шнапсу по німецький, то давай її пити, аж побилися проміж себе. Коли над вечір прибігли люди — кажуть: “Німець із Звиногородки йде”. Перелякалися наші, думали, що це спід Лисянки або в Тального німець на нас іде (а там їх багато було); як хто, то вже й у ноги думав. А був у нас старший, дак він, як ухопив гвинтовку, да як крикне: “(лайка) побю, постріляю, хто тікать буде!”, а тут ще прибігли хлопці: кажуть, що того німця жменя: — на конях їде — чоловік з 100 не білше, та ще пішаків з півста. А в нас вже с тища хлопців назбігалосся, та ще й пушки дві од німця одбили. Вий-

шли з станції ми наперед верстов на дві, та й поховалися над дорогою і на полі. Тільки німець ближче надійшов — ми як вшкваримо, так чоловік з трицять і шкереберть. Ми — ще, а далі, як зачали трощити, то й світу божого не видко. Німець не думав, щоб ми так близько були, трохи подавсь назад, злякавсь видко; а щоб тікати, дак ні — не тікають бісові діти, а з коней позскокували, та на землю, й ну стріляти на нас. Ми все ближче до них ліземо, а ззаду ще хтось надумавсь, та як таракне з пушок, раз, да ще, да ще. Отоді вже не видержали німці, на коней! та давай бог ноги; а хто пішки був, то все кинув, та тьоку. А ми за ними, і таки десятків з пять, к такій матері, набили. Веселі наші хлопці поробилися, аж танцюють... Вернулися ми в село, та вже й по хатах хотіли розходитись, коли чуємо, така стрілянина знялася, що страх. Збіглися ми за селом (а в нас недалеко від села лісець маленький) і чуємо, кажуть люди, що німець ще за мостом іде, да така-ж його сила, аж чорно, і всі так вряд і сунуть, наче нічого не було, а на полі пушки поставив, та по лісі жарить. Біда, думаємо собі, пропали всі к бісовій матері, куди там проти такої сили встояти? Зібралися старші, думали, думали, та й надумали, що нехай всі молодші, і хто на

воєнній службі був, лягають в лісі, і од німця одбиваються, доки сила, а хто не може битись, хай з бабами пакується, та з села куди хоч тікає, щоб німцю ніхто не попав. Багато тоді людей втікли, і все, що хто запопав, тяг, чи нужне чи не нужне. Перелякалися страх. А що тоді плачу та крику було! Я своїх теж вирядив, а далі з кулеметом в ліс. Тільки прибіг на край, аж уже німець на мості. Як зажарили ми, як зажарили, аж земля двигтить, а німець, хто міст живий перебіг, так зараз бац, у цеп лягає, да на нас; та як з пушок вдарить, то й дерева вивертає. Сила тоді німця пропало, а таки й наших хлопців купами навернув. Бились, бились — нічого не зробимо, перейшов німець міст і в цеп увесь розсипався, та все нас обгинає, а з пушок уже по селу бє. Як ударить, то з хати тільки дим закурить, а далі вогонь одразу, і як свічка хата горить... Не витерпіли наші — почали тікати хто куди. Хто дак зовсім із села побіг, а як хто, дак гвинтовку кине, та в свою хату. Я й собі прибіг в хату, як дурний, вже й двинуцця не можу: — що буде, думаю, хоч і смерть!... А німець перве діло село обійшов щоб нікого не пустити, а далі крайні хати запалив і давай з усіх хат чоловіків до церкви зганяти... Зібрали нас усіх навкруги, та з

усіх боків кулемети наставили, а далі вийшов перекладач, полячок якийсь, та й каже: “Всім вам тут смерть буде, коли не видадите зачинщиків!”, а ми вже хоч і перелякались, а в один голос: “Нема в нас ніяких зачинщиків, — змилюйтеся! Ми не винуваті, це з других сел люди були, а з нас ні один з німцем не бився!” Той переказує їхньому охвіцеру, а той аж почервонів та труситься, так розсердивсь (ми таки багато йому народу спортили), щось горгоче-горгоче до того полячка, а той, видно, нічого собі чоловік був, жалько видно йому нашого брата, чи що стало. Почав він нас вговорювати, а ми в одну душу — ні да ні. Охвіцер той німецький видить, що ми не признаємось, давай на нас гримати та кричати, а перекладач вже й собі розгнівався, та й каже: “Признавайтесь лучше, бо через дітятого шомполами біть будемо!”, а ми: “Бийте хоч і всіх, а як невинуваті, то нічого казати не можемо!”, та знов давай просити та божитися, що ні в чому не винуваті. Билися з нами німці, билися, і прикладами били — ніхто не виказує на старших, що у нас за охвіцерів наче-б були. А їх у нас було аж семеро, то трьох утікло, а четверо тут таки з нами стоять і аж трусяться, — такі, як смерть, білі поробилися.

Звісно, всякому видима смерть боязка. Щось погиргикали німці, а далі з десятка одного вибрали і по порядку, штани скинуть, покладуть коло церкви на східці, та й давай шомполами лупити, аж кров із тіла близкає, так бють; а чоловік тільки кричить та стогне, а нікого не виказує... Всіх так перебили, кого назначили, а нічого не добилися. — Ми аж плачемо, так нам людей жалько дуже, а сказати, звісно, не хочемо, бо пострілять їх накажуть, а може-ж усіх не будуть убивати. Стоїмо ми вже й душі не чуємо, — коли виходять знов охвіцер їхній старший, перекладач отой, та ще якийсь начальство, та й каже нам охвіцер; а той полячок переказує, що, як у п'ять мінут не викажем, через пятого стрілять будуть, а як викажемо — всім помилування вийде. Подивилися ми на наших старших, а вони вже нічого не розбирають: як стовпи поробилися: “Ні, кажуть люди, всі винуваті, всім і пропадати треба, а вказувати не будемо!”, та й давай прощатися всі один з одним і прощення просить — як на смерть зібралися. А німці бачуть таке діло, то вже видко й самі не знають, що їм тепер робити... Старший думав-думав, а далі, як крикне, так до нас і підскачили всі їхні москалі. Що п'ять нащитає, то зараз і ведуть одного кудись, а

як усіх вивели, то чуємо стрілянина знялася. Так ми й обомліли. Вже думаєм, всіх тих постріляли (а німці нас тільки на спуг брали), а старший ще й кричить і ногами тупає: каже, значить, що ось уже тих постріляли, а тепер, як зараз всіх не викажемо, то й нас стрілять будуть. Дивимось, а в кулемети ленти вставляють і на нас просто ставлять... Не знаю, що воно було, бо я й пам'ять загубив, ледві вже розібрав, що далі вийшло. Якийсь сукин син з наших написав, хто в нас старші були, і вже як наші люди не божилися, як не вбивалися, що ті люди не винуваті, схопили їх, мордували-мордували, все щось випитували, та нічого не добилися — не вказували ті; то їх у город послали...

— Що-ж, їх розстріляли?

— Трьох таки того-ж дня замордували, а у одного дуже

гарна жінка була, ще й по німецьки трохи знала, дак вона вже його якось одходила. Кажуть, що з місяць з їхнім старшим жила, а таки чоловіка вратувала. — Потім той чоловік у комунію пішов, і за велике началство у них був, комісаром чи що...

— А що-ж з вами зробили?

— Та вже не знаю, як воно й вийшло, що живі zostалися. Били ще усіх вряд і прикладами, і ногами, і нагайками; як кому, то й зуби повибивали, і голови попровалювали; а далі запалили з усіх боків; вигнали, який був скот; що могли хліба забрать, вивезли; ще й чоловіка з п'ятнадцять у залог взяли: як значить, знов, щось таке, то їх стрілять будуть... Отакечки ми з німцем билися...

(Зі збірника М. Левченка "З Поля Фольклористики і Етнографії", Київ 1927.)

І все таки до тебе думка лине,
 Мій занапащений, нещасний краю;
 Як я тебе згадаю,
 У грудях серце з туги, з жалю гине.

Сі очі бачили скрізь лихо і насилля,
 А тяжчого від твого не видали,
 Вони б над ним ридали,
 Та сором сліз, що ллються від безсилля.

О, сліз таких вже вилито чимало,—
 Країна ціла може з них втопитись;
 Доволі вже їм литись, —
 Що сльози там, де навіть крові мало!

Л. Українка.

Роман Купчинський.

УКРАЇНСЬКИМ ІНВАЛІДАМ

Як загадав народ великої посвяти,
Як загадав народ не тільки слів, а діл,
То Ви пішли, як стій, свій край обороняти,
Ви — України цвіт із городів і сіл.

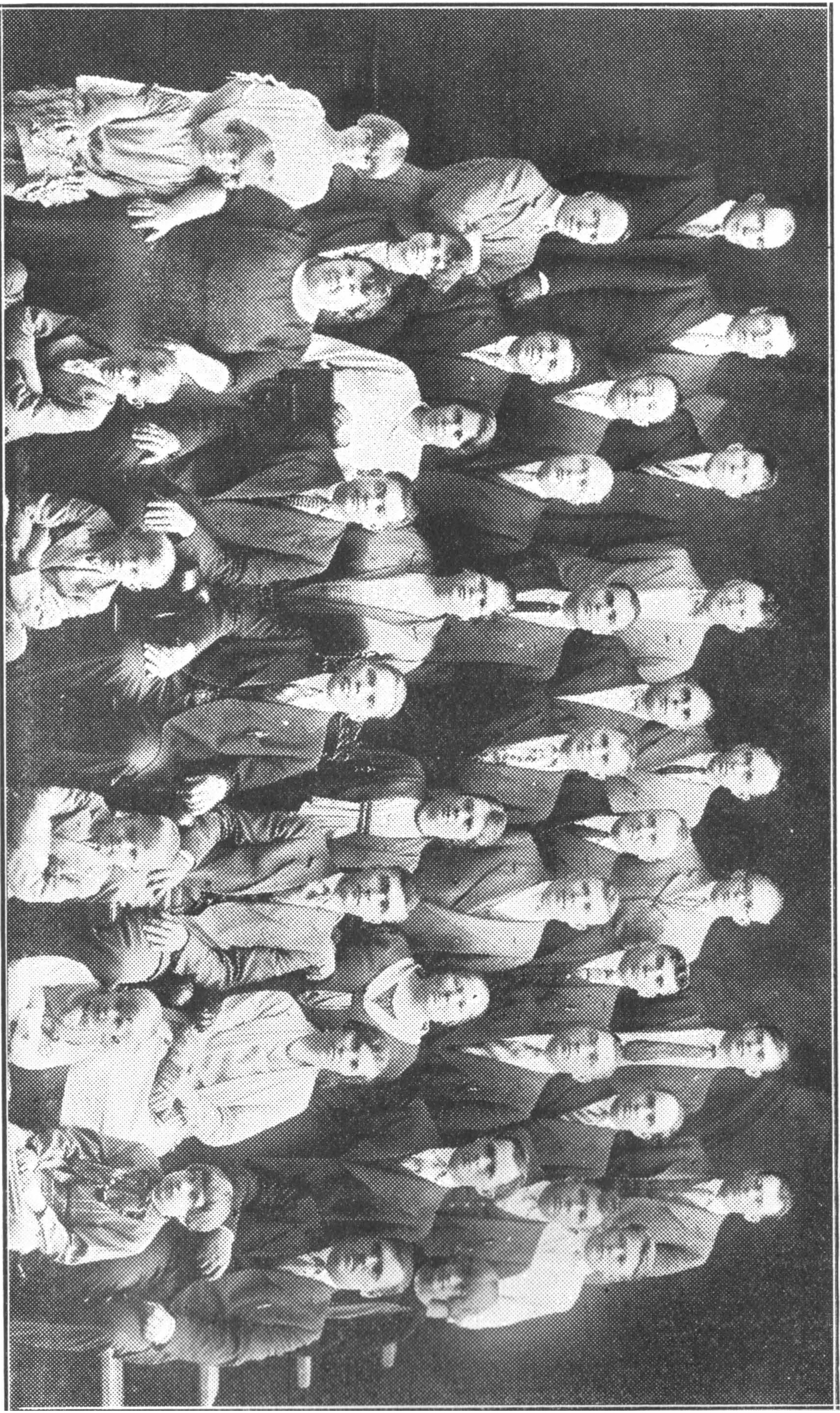
Не справедлива месть пігнула Вас до бою
І не жажда забрать чужий шматок ріллі,
Але любов свята Вам дала в руки зброю,
Любов до свободи й до Рідної Землі.

Скровавлені поля поляла кровця свіжа,
То кровця Ваша й Тих, що перейшли до дум.
Та гірше ще стократ, як рани від заліза,
Болючий для сердець їдкий ворожий глум.

Бо всюди простягнув над селами й містами
Сто тисяч нагайок наш ворог від віків.
І всюди на калік показує пальцями:
“Ось вам страшні сліди нерозуму батьків”.

Та сум і жаль і біль народ Ваш серцем чує,
Він обітре сльозу на змучених очах:
Безногих понесе, безруких нагодує,
А невидющим дасть поводарів на шлях.

Товариство "Вільна Україна", Відділ 72 У. Р. Союза в Діттройт, Миш.

ЯК ЗГИНУВ ГРИЦЬКО ЧУПРИНКА

(Уривок зі споминів).

...По громадянській війні, денікінським і врангелівським походах, по махнівщині і григоріївщині, прийшли на південну Україну страшні роки 1921, а головню 1922. Опанувавши весь цей багатий край большевики в першу чергу зайнялися його грабунком. Без числа і міри та без ніякого оглядання на потреби населення вивозили цілими поїздами хліб до себе на північ. “Красная армия наступает, в России хлеба прибывает” — писала десь в той час московська газета “Беднота”.

Що на селах творилось, трудно описати. Український селянин, що добре знав, яка на цих степах зрадлива погода буває і як легко за неврожай, з розпукою дивився, як забирали весь хліб, так що не лиш на запас не оставало, але й прожити найблищі тижні не було чим. Коли-ж він попробував якнебудь виявити своє невдоволення, то “рабоче-крестьянские” карні експедиції врзали йому кількадесять шомполів, щоб не бунтувався і щоб знав “народную твйордую власть”.

Не диво отже, що селянство, як могло так пробувало боронитися перед тою божевільною “развйорсткою”, що зродилась в головах задурманених кокаїном і горілкою комісарів і довела до страшного голоду 1921 і 1922 року та смерти кількох мільйонів селян і робітників. По селах і місточках творились загони повстанців, організувались повстанчі комітети, приходило до сутичок і борні, у якій сотки українських сіл пішли з димом, а сотні тисяч людей окропили кровію це, що боронилися перед —надходячим голодом.

Ось у той час, в літку 1921 року, я з другими одеськими залізнодорожниками набірався лисячої хитрості, щоб пробраться зі сіллю через продовольчі кордони, виставлені большевиками в Одесі, Роздільній, Бірзулі та Жмеринці, та виміняти ту сіль десь у київській, подільській, або аж у чернігівській губернії на цукор та борошно. Ми над Чорним Морем мали солі подостатком, а хліба бігдасть. Там-же в згаданих губерніях хліб був, та соли не хватало. Міняти-ж сіль треба було тому, бо платні, яку ми тоді діставали — дві тисячі совітських карбованців—хватало раптом на дві коробки сірників.

Не обходилося без того, щоб не попастить в комісарські лапи на котромусь з продовольчих пунктів. Звідти певно кожний виходив чистенький, себто без борошна і цукру, а деколи

й без одежі. Коли це жінка попала, то одпускали обещену, а то й з хворобою.

В липні 1921 мені пощастило пробратись аж до самого Києва. Їхати в ті часи було нелегко і моя подорож вважалась неабияким успіхом. В Києві я зайшов до Управи Правобережних Залізниць одвідати своїх приятелів, не знаючи, що за ними слідкують чекісти. Було це 12 липня 1921. Як лиш мене в них побачили, зараз же арештували, підозріваючи у цьому, що я “держу звязок з Одессою”, де пронюхували в той час якусь “контрреволюцію”. Там арештували кількасот чоловік і 73 розстріляли. Шукали теж за мною, та я вже був “в беспечних руках” київських чекістів, які пересилали мене з одної тюрми у другу, поки я не опинився в головній че-ка при Катерининській вулиці ч. 10 в будинку колишнього графа Уварова.

Тяжко описувати це, що там зі мною діялось. Все це стає перед очима, мов якийсь страшний кошмар, де переплутуються події, місця, зойки вязнів, стони побиваних арештантів, виклики збожеволілих жертв че-ка та ридання тих, кого вели на смерть...

Сидів я в одній камері з сотником Січових Стрільців Іваном Андрухом і його товаришем Мироном. Була це камера ч. 4. Андрух був десь спід Перемишля, в тюрмі знали його як Авраменка, Мирон був з Галича, передмістя Замосте. Їх арештовано кілька днів по мені у звязку зі справою центрального повстанчого комітету, у якому, як чекісти казали, Андрух був “інспектором української армії”. Так докладав начальник че-ки, якийсь жид, запродавцеви Михайликови, що так сумно вславився в ці часи.

Дві камері від нас, під номером 2, сидів арештований в тій самій справі Грицько Чупринка, звісний по всій Україні селянський поет і патріот.

Андрух і Мирон сподівалися, що вийдуть живі. Їх ні не переслухували ні нічого їм не доказали, так що мож було думати, що все скінчиться кількома роками концентраційного лагерьа. Андрух щодня вправляв свої мускули в думці, що ще колись вони придадуться йому на службі Україні...

Одного дня привели в тюрму якогось попа. Цей зумів пропачкувати зі собою число большевицької газети, мабуть були це “Вісти”, у якому був присуд на всіх запідозрених в участі в повстанчому комітеті. Присуд очевидно один — розстріл. Цей номер газети піп зумів передати зі своєї камери ч. 7 у другі і так мої оба товариші довідалися про свою судьбу.

Ще перед тим нас, один тільки раз, вивели було на пів го-

дини на прохід по садку біля тюрми. У той садок в ночі виводили часто наших хлопців “на допит”, при чому їм казали роздягатися до гола і замучували під гуркіт грузового автомобіля. На проході ми бачили, де свіжо прокопана земля і з жалем минали ці місця знаючи, що там заховано...

Дізнавшись про свій присуд, Андрух і Мирон спокійно ждали дня, коли їх виведуть. В день, чи там в ніч смерти спокійно з вечера заснули умовившись, що кого з них першого розстріляють, цей “духом” зявиться другому. Мені не спалось і я нараз помітив, що над спячим Андрухом спускається по питці великий павук, задержується над його головою і знова піднімається. Павук зник, та за хвилин п'ять двері камери відчинилися і жид-чекіст проскрипів:

— Авраменко с вещами.

Андрух мовчки надів кашкета (це були всі його речі), мовчки розцілувався зі мною і з Мироном та вийшов. Мирон моментально заснув, чи прикинувся спячим, а я далі хвилювався і слухав. Мені в той час не грозило ще нічого, бо мою справу причіпили до мотовилівського повстанчого комітету і відносно неї вели ще якісь допити. Та в ніч таку, як ця, не можна було спати. По коридорі вешталися чекісти, брязчала зброя, чулись оклики, вигуки імен, прощання та зойки.

За якої пів години Мирон проснувся:

— Андруха вже нема, — сказав.

І знова заснув. Його розстріляли аж за тиждень.

Я далі наслукував. Виводили людей з камери число 2.

— Чупринка.

Такий сам стукіт зброї, а далі твердий голос викликаного:

— Не вам мене вести, але бодай останній раз я вас поведу.

Пізніше я дізнався, що Чупринка не дозволив, щоб його чекісти — жид і латиш — брали під руки, як це тоді водилось в київській че-ка, і вели на смерть. Він відтрутив їх лапи, сам взяв їх під лікті та провів з другого поверха у льох, де його прикінчили.

Сто три стріли ми живі нарахували в ту рокову ніч, з 28 на 29 серпня 1921. А большевики рідко більше куль вживали на людину, як одну.

Представити собі настрої тих, що остали живі і знали, що за день-два їх так само поведуть, це мабуть ніхто не зуміє. І я сам не можу тепер собі зясувати тих страшних переживань за цю і за подібні другі ночі. Мое тодішне схвилювання мабуть помітив жидівський хлопець, який usługовав вяз-

ням тим, що приносив з раня всім по бляшаночці теплої води та по чверті фунта хліба, в обід доставляв якусь бурду, яка чекістами величалась “супом”, а в вечері, коли не забували, що теж часто траплялося, знова по бляшанці води, але вже без хліба.

Цей хлопчисько, видячи наше схвильовання, казав нам, щоб ми йшли спати, бо вже “все кончилось”. Оповідав про смерть кожного, а про Чупринку казав, що послідними словами його було:

“Хай живе самостійна Укр....”.

Решти, — казав, — не договорив, бо застрілили.

Прийшли дальші страшні дні. Раз у раз виводили інших вязнів на смерть. З часом лиш я та Оксаненко остали живі зі всіх, що були в тій вязниці. Мене якимось чудом звільнили, а Оксаненкові дали п'ять літ примусових робіт, звідки він пізніше втік. Та ще заки мене звільнили а Оксаненка засудили, перевели нас у другу тюрму, де прийшлося ще неодно страшне пережити та побачити.

Але ще про Чупринку. В тій камері, де він сидів, всі стіни та одвірки були записані його віршами, складеними у передсмертні тижні і дні. Та вони мабуть ніколи не попадуть в українську літературу, бо чекісти не дозволяли нікому їх переписати. Писав ці вірші Чупринка олівцем, коли такий був, а найбільше кусочком скла на всіх стінах своєї камери.

Або яка булаб цінність для українського історичного музею, колиб остали цілі стіни тої “смертної одиночки” у другому будинкові київської губ-чека, куди нас з Оксаненком ввели тоді, як викурювали з нашої камери блощиць. Там теж стіни і одвірки були записані послідними словами замучених: “До милої”, до жінки, прощання з дітьми, слава Україні... ціле море високих почувань серед бруду московської чеки, в обличчі страшної смерти. Яким жахом віяло од тих написів, малюнків, віршів...

З тої комнати одну жінку, на імя її було Маруся, ввели простоволосу і зовсім голу до льоху на ростріл. Панасюк з Труханового Острова в ній збожеволів, але й божевільного розстріляли....

Поховали Чупринку, Андруха і всіх, кого тоді розстріляли, на лукіянівськiм кладбищі, куди їх вивезли таки в ту ніч на підводах. Так бодай говорили в че-ка.....

Липовчанин.

З ВІРШІВ Г. ЧУПРИНКИ

З НАМИ

Хто зберіг свій дух живий,
Той іде в житті за нами;
Той не схилить голови,
Не сяде своєї зброї
В реві бурі життєвої
Та в змаганні з бурунами.

Вже біжить страшний валун,
Життєвий валун дев'ятий!..
До сердечних наших струн

З ревом бурі припадає
І могутно вилітає
Слів наш вільний та крилатий.

Линуть гимни бойові,—
То змагання з бурунами!
Розпалить-же дух живий
І до явних і таємних
Сил ворожих, диких, темних
Вийдіть з нами!

СВІТЕ ТИХИЙ!..

...Світе Тихий,
Боже щастя, сонце втіхи,
З хмар розбитих, лихолітніх,
В час надій і дум новітніх
Освіти і люд і край!
Збий вкінці останні хмари
І за зло, за кров, за свари,
За чужі й за власні болі
В стисках чорної неволі
Знову тьмою не карай!

Більше сонця, більше світла!—
Щоб країна вся розквітла,
Щоб чудова вільна зміна,
Люд схилила на коліна
З гимном вищої хвали.

Світе творчий, Світе тихий,
Нашу іскру самовтіхи,
Нашу зіроньку яскраву
Всьому людові на славу
В сонце щастя розпали!

Треба щастя після муки,
Треба сонця після мли.

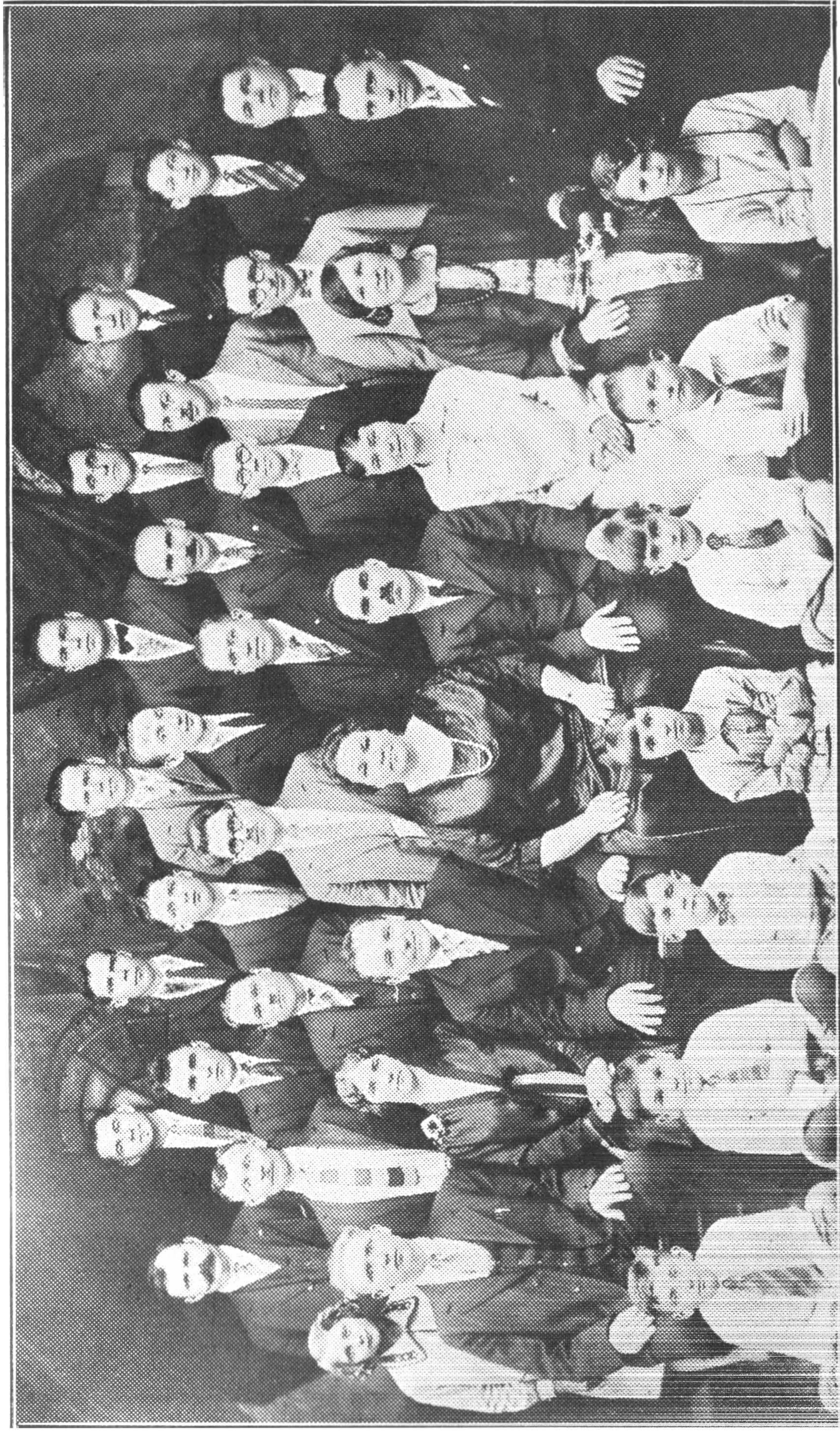
В нас молитви, співи й гук
Тільки в стогонах були.

Творчий світе, ясний світе,
Все міняється живе,
Зникне горе пережите,
Буде щастя життєве.

Той, хто вік умів терпіти,
Хто суворо ніс вагу,
Буде трупки щастя пити
І залле свою жагу.

На криваву землю чорну
І зловісну і тривожну
З давних літ
Кине силу непоборну,
Світлу силу переможну
Ясний світ.

Тихий світ святої слави,
І братерської любови,
І тепла,
Роздмухне огні яскраві
В час борні, заліза й крові
В царстві зла.

Товариство "Радянська Україна", Відділ 90 У. Р. Союзу в Дітройт, Миш., założене 13 грудня 1913

НАУЧНА ЧАСТИНА

РОЗВИТОК АВІАЦІЇ

UKRAINIAN NAT'L MUSEUM
2453 WEST CHICAGO AVENUE
CHICAGO 22, ILLINOIS

I.

Щойно минуло двадцять-чотири роки, відколи людина перший раз полетіла з помічю машини, мотору. Було це 17 грудня 1903 року в Китті Гоук в Саут Каролайні. Орвил Райт летів дванацять секунд і пролетів 120 стіп проти доволі сильного вітру. Якби тихий воздух і погода, то той перший аероплян міг би був полетіти 540 стіп понад землю. Тай то небогато, коли знається, що не цілих двадцять-чотири роки пізніш, 21 травня 1927, Чарлз Ліндберг перелетів море, цілий широкий Атлантийський Океан, 3,600 миль, з швидкістю звиш сто миль на годину.

Коли порівняти той перший аероплян з теперішними літаючими машинами, то, розуміється, що це була ще дуже проста і незручна штука. Зробили її два механіки, брата Райти, самі у своїй власній майстерні. Був це "біплян" (з двома парами "крил") з двома "пропелерами", злученими ланцюшками

з невеликими моторами—на 12 "кінських сил"—який теж змайстрували самі Райти. Їх аероплян мав під сподом полози, як сани, видовжені і загнуті трохи з переду, щоби спускаючись на землю не перекинутись. Щоби набратись розгону і піднятись у воздух, машина наперед зсувалася по спеціальних рельсах. Дванацять секунд у воздуху — це тільки один момент, але він мав епохальне значіння доказуючи, що взагалі можна летіти силою машини.

І брата Райти далі працювали над своїм винаходом і взяли до роботи інші винахідники, інженіри, механіки, почались нові спроби, більш вдатні. Головна справа, щоб змайструвати аероплян та мотор, щоб видержали довше літання. В 1909 році Глен Кортіс демонстрував свою машину з мотором сили 50 кінських сил і швидкістю 47 миль на годину. Той сам Кортіс збудував таке перший морський аероплян, що підіймається з води і спу-

скається на воду. Взагалі в історії авіації 1909 рік записався цілим рядом знаменитих польотів: Генрі Фарман втримався на висоті поверх три години і другий Француз, Луї Блеріо, перелетів англійський канал (20 миль), роблючи в той час сенсацію не меншу, як тепер перелет Атлантийського Океану.

Одначе до війни воздухоплавання було все ще тільки свого рода забавкою, штукарством. Зміна прийшла з війною, коли воюючі держави стали організувати боеві воздушні частини, на суші і на морі. Заставлено до роботи інженерів, щоби придумували та будували машини як можливо найлегші і з можливо найбільшою швидкістю. З'явилися аеропляни з двома і трома моторами. Тепер вже є мотори з силою тисячі "кінських сил", які дають можливість досягнути швидкість близько трьохсот миль на годину. Военна konieczність, боротьба в повітрі, неустанні напади і погоні навчили летунів также штуки маневрування у воздуху, швидких поворотів, то-що.

З кінцем війни розиток авіації, розуміється, не припинився, тільки вона стала служити мирним цілям. Приблизно з 1921 року починається швидкий розвиток воздухоплавання комерційного — для перевозу пасажирів, почти — як теж дослідно-наукового, для пізнання воздушної географії — досліду вітрів, змін погоди в різних ви-

сотах, орієнтації в тумані чи поночі, то-що.

Звичайно, не всі теперішні аеропляни однакові, але є децо основне у всіх. Зверху найбільш відрізняються "монопляни" (з одною парою крил) і "біпляни" (з двома). Моноплянів тепер більше в ужитку; на монопляні Блеріо перелетів англійський канал і Ліндберг море. Одначе чи одна чи дві пари крил, вони мусять бути для того, щоби аероплян втримати "на повітрі". Крила трошки вигнуті, так що при швидкім русі воздух ударяючи об них підіймає їх в гору і з ними цілу машину. Передні "пропелери" при літаючій машині, также саме як при кораблі, служать до того, щоби — врізуючись у воздух чи в воду — тягнули машину вперед. Кожний пропелер жене мотор, охолоджуваний водою, або так як вже при деяких автомобілях, охолоджуючий сам себе воздуху.

На кінцях крил є так звані "крильця", які можуть нагинатися й повертатися і якими пілът може довільно орудувати; вони служать до того, щоби при поворотах в бік аероплян легко перехилити. Подібні крильця є теж на заді. Одно з них є кермою, коли треба машину повернути на право чи на ліво, друге підіймає її в гору або схиляє в низ. Для того пілът може їх з свого місця відповідно наставити. Щоби ослабити удар, коли машина сідає

на землю, під нею причіплено колеса. Звичайно, морські аеропляни мають замість коліс щось в роді човна під собою, а великі збудовані зовсім як човни і можуть довгий час втриматися на воді. Цілий ряд дуже точних інструментів служить для того, щоби пілот міг найти дорогу, орієнтуватися що до висоти, швидкості, погоди, то-що. Великі пасажирські аеропляни мають закриті кабіни, ogrіті й провітрювані. На ніч літаючі машини мають своє світло, але щоби безпечно спуститись на землю, по-ночі поле мусить бути теж освітлене.

При теперішнім розвитку літаючих машин — воздухоплавання не є більш небезпечне, як їзда автомобілем або залізницею.

Летіти ними можна всюди, де є лише воздух. Поміж всіми великими містами Європи є правильна воздушна комунікація. Також правильно аеропляни літають з Європи до Африки і назад, понад Середземне Море. Було вже декілька перелетів через Атлантийський Океан. З Америки летуни літали вже на Аласку, на ледове море, на Гавайські Острови. В Марокко (в північній Африці) люде до недавна їздили лише на ослах і на верблюдах, а тепер — перескочивши стадію залізнодорожного транспорту — їздять і транспортують свій товар на автомобілях і аероплянах.

Дивно здається, що в Аме-

риці доси на авіацію дивились майже тільки як на справу військову, на майбутнє оруддя у війні. На ділі її головна будучність в мирнім поступі суспільства і її головне значіння в швидкім перевозі людей і товару, в приспішеній цивілізованій комунікації. Та з того погляду Европа далеко попередила Америку. Це тим дивніш, що власне вся історія Америки тісно звязана з історією її транспортних засобів, на які у великій мірі спирається її індустриальний і торговельний розвиток. Навіть в найбільш розвинених європейських країнах залізниці перевозять — рахуючи на голову населення — не більш, як десяту частину того краму, що в Америці. Америка має пять шестих всього числа автомобілів на світі, пятнайцять мільонів з усіх вісімнацяти. До того природні умови для розвитку авіації тут з богатых поглядів корисніші як в Європі — широкі простори, неперегороджені навіть державними кордонами, менше гір, то-що. Одначе що до так званої комерційної чи цивільної авіації Америка поки-що зосталась ще доволі далеко за старою Європою.

II.

Так звана комерційна, чи як її теж називають, цивільна авіація почалася в Америці швидко розвиватись щойно який рік тому. Ще на початку

1926 року було тільки дві правильні воздушні лінії — для перевозу почти—трансконтинентальна з Нью Йорку до Сан Франціско і нічна лінія Шікаго—Нью Йорк. Але на протязі останнього року Почтовий Департамент визначив багато нових воздушних доріг і для того, щоб їх обслужити, організувався цілий ряд нових авіаційних компаній, так що тепер нараховується 7,469 миль правильних воздушних доріг в Америці з 150 аероплянами, які ті дороги відбувають, роблячи щодня 16,690 миль. До кінця 1927 року та “воздушна сіть” мала обняти 9,435 миль з щоденними перелетами на 21,536 миль.

В містах, де аеропляни мають правильно зупинятись, вже побудовані або будуються “воздушні порти”, широкі, гладкі поля, в ночі рясно освічені, з “гангарами” (будинками для машин), складами газоліни й нафти та механічними майстернями. Воздушні лінії теж позначені електричними маяками і по дорозі теж відгороджено й відмічено ряд піль, де літаюча машина може безпечно спуститись на землю, коли трапиться їй якийсь випадок чи надто погана погода по дорозі. Так звана “трансконтинентальна дорога” простягається 2,665 миль завдовжки з 17 станціями по дорозі. Освітлена вона з Нью Йорку до Салт Лейк Ситі і власне завершуються роботи біля

освітлення останньої частини з Салт Лейк Ситі до Сан Франціско так, щоб і ту дороту можна було відбувати в ночі.

В Америці аероплянами поки що перевозено лише почту, але в коротці має вже бути в ужитку 6 аероплянів для перевозу пасажирів. В Європі це вже звичайна річ і спеціальні машини з вигідними кабінами беруть там по вісім, десять або й більше пасажирів. Нема сумніву, що і в Америці цивільна авіація має перед собою велику будучність і що незабаром вже усі великі міста будуть мати поміж собою правильну воздушну комунікацію, забезпечену ясно освіченими дорогами, точними інформаціями про погоду і безпечними машинами та добре влаштованими “портами”. До безпечного воздухоплавання причиняється у великій мірі радіо-телефон, з помічю якого авіатор може раз-у-раз порозуміватись з землею і відповідно керувати своєю машиною.

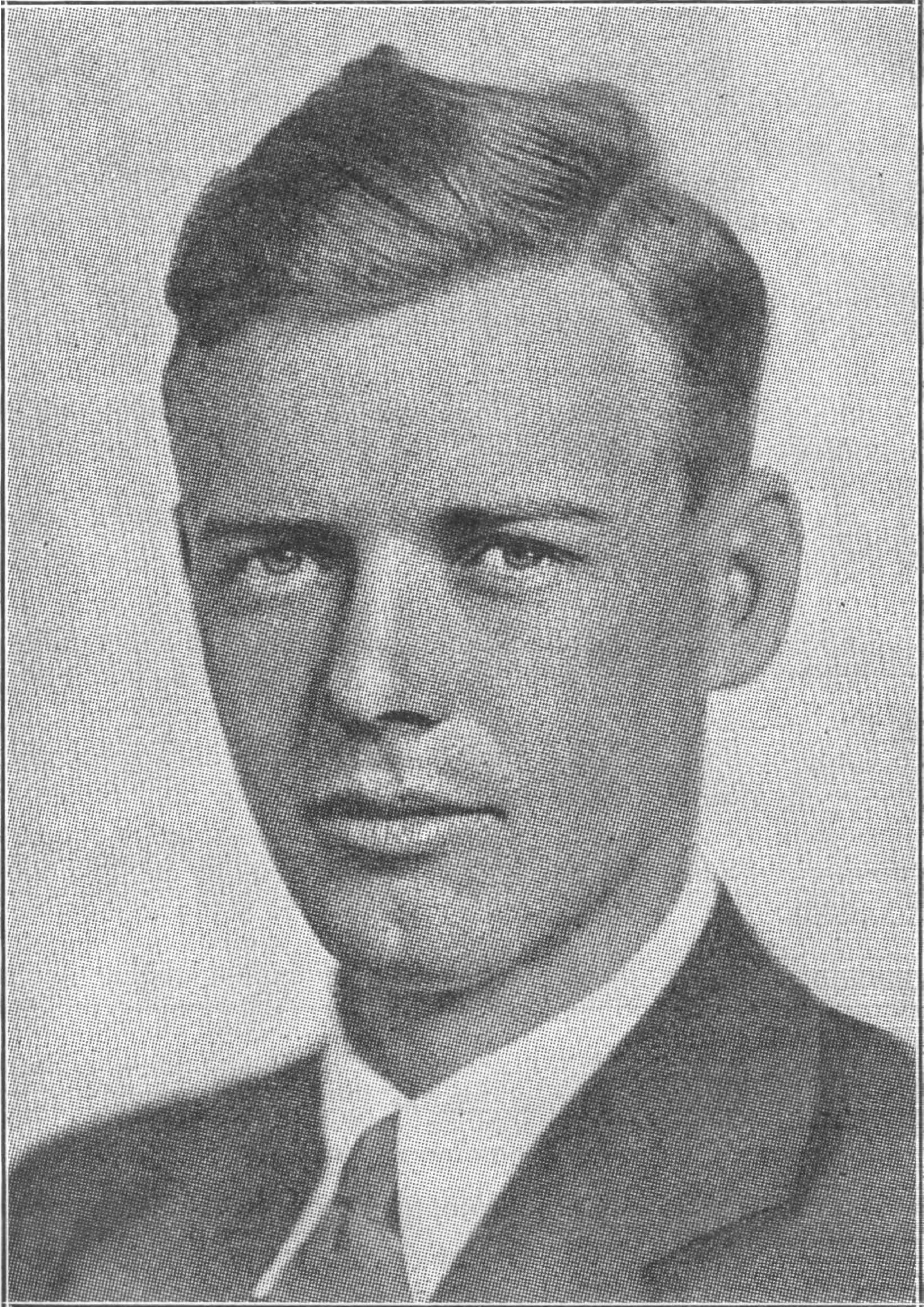
Правда, що ще багато людей дивиться на “літання” як щось незвичайне й небезпечне. Та був час, що люде боялися і залізниць і пароходів і тільки “сміливіші” зважувались на такі “новомодні” способи подорожування.

Вісімдесят літ тому дорога наперек Америки, з Нью Йорку до Сан Франціско, тривала що найменш шістьдесят днів. Швидкі залізниці вкоротили її

до чотирох днів, а дорогу з півдня на північ Сполучених Держав, від Мексиканського Заливу до канадійської границі, до двох днів. Літаючою машиною можна перелетіти Америку від моря до моря за двадцять годин, а з півночі на південь за десять. При теперішнім стані свого розвитку аероплян навантажений крамом може досягнути швидкості від 60 до 120 миль на годину. Для товарообміну це не тільки економія в часі, але і в коштах; дешевший транспорт, менше зіпсутого краму по дорозі, швидший оборот товаром і грішми, то-що. До того в багатьох випадках воздушний транспорт легше налаштувати, ніж залізничний або по воді. Не всюди є водна дорога і не всюди оплачується будувати залізницю, тоді як фактично авіаційне поле може бути всюди і без великих коштів.

В 1926-ім році авіація зробила велику прислугу фермерам на півдні Сполучених Держав: з аероплянів зливано і кроплено їх бавовняні поля відповідними хемічними препаратами для винищення хробаків, що руйнують бавовняні засіви. Рахують, що таким способом врятовано маєтку на яких 135 мільонів доларів. Подібні спроби робили цього року з іншими засівами й деревиною. Дуже велике значіння має авіація в географії — для креслення мап, точніших і меншим коштом, ніж можна би їх накреслити старими способами, ходючи по землі. Їх просто фотографують з літаків дуже гострими апаратами. Це особливо важне для тих країв, що ще не вповні розміряні і зрисовані, як наприклад, Канада, тай навіть з цілого простору Сполучених Держав нема ще точних мап.

На старість людина слабне і не заробляє стільки, як замолоду. Старому чоловікові трудно деколи навіть платити вкладки до заповогової організації. Та на це є рада: Впишіться до Українського Робітничого Союзу на Двацятьлітне Забезпечення на життя і по 20 роках, саме на старі літа, не будете потребувати платити вкладок, а все таки будете заасекуровані.

ЧАРЛЗ А. ЛІНДБЕРГ

ЧАРЛЗ А. ЛІНДБЕРГ

1927-ий рік можна вважати одним з найбільше оживлених в історії летунства. В ньому відбуто найдовші польоти, найшвидші перегони, найсміліші спроби опанувати воздух та окружити воздушним шляхом землю. Найкращі летуни, звісні смільчаки з різних воєн, пробували свого щастя на цьому полі і причинилися до значного поступу в цій ділянці.

Та найбільшу славу з них всіх здобув собі Чарлз А. Ліндберг, двацятьп'ять-літній американець шведського походження, запасний старшина летунства при національній міліції стејту Мізурі, що до того часу заробляв на життя як піллот аероплянів, які перевозять воздушну почту. Він перший перелетів з Нью Йорку до Парижа, сам у одноплощинівім аеропляні виробу фабрики Раен з мотором виробу Райта, за 33 і пів години безпереривного, крайно небезпечного полету. Вповні оцінюючи заслугу своєї машини в цім політі, Ліндберг все про свій політ говорив, що "ми летіли, ми завернули, ми були в небезпеці" — себто він і машина. Під тим заголовком теж вийшла частинно написана а частинно диктована ним книжка про цілу ту подорож, у якій точно описаний цей історичний перелет.

Перші цього року пробували перелетіти через Атлантийський Океан два французькі летуни, капітан Франсуа Колі і лейтнант Шарль Ненжессе. Вони відлетіли на початку місяця травня з Парижа на захід і від того часу по них слід пропав. Були вістки, що їх аероплян хтось бачив у Канаді, інші говорили, що літак їх розбився біля берегів Ірландії, та певного нічого не відомо, за виймком того, що вони десь пропали.

Полет Ненжессе і Колі не був першою спробою перелету з Європи до Америки чи навідворот. Вже в маю 1919 року американець лютенант фльоти А. Рід перелетів з Ньюфаундленд на Азорські Острови а звідти до Лісбони в Португалії і до Лондону. В місяць по тім два англійці, Джон Алкок і Артур Браун перелетіли з Ньюфаундленд до берегів Ірландії, при чому розбили машину, але перебули цю небезпечну дорогу. Та щойно Ліндберг сполучив своїм політом не дві точки на побережу, а столиці двох великих держав і перелетів простір мало що не два рази більший, як його попередники.

Історія його полету така: один американський богач призначив надгороду для першого летуна чи летунів, який пере-

летить з Нью Йорку до Парижа. До змагань о цю надгороду зголосилося кількох славних летунів, як командер Бірд, що в 1926 році перелетів аероплянном понад північний бігун, звисний летун Дейвіс, летуни Акоста і Чемберлін, а між иншими теж і почтовий пілот Чарлз Ліндберг. Він подав своє зголошення ще десь в березні і від того часу про нього нічо не було чути.

Нараз прийшла вістка, що Ліндберг їде. 9-го травня він відлетів зі Сан Дієго в Каліфорнії і слідуячого дня ранком долетів до Ст. Луїс. Вже той полет в ночі понад небеспечні гори, на віддаль 1,600 миль показав, що цей чоловік своє діло знає. Відпочивши кільканайцять годин Ліндберг пустився в дальшу дорогу і за сім годин висів на ньюорськім летунськім поли. Вже тим побив всі дотеперішні рекорди, перелетівши за 21 годин 20 мінут від Спокійного Океану до Атлянтійського Океану.

Кілька днів взяло йому “настроювання” машини до полету. В пятницу 20-го травня він рано в семій годині 51 мінут сів у свою машину, яка називається “Спіріт оф Ст. Луїс” (Дух Ст. Луїс, тому що бизнесмени того міста дали Ліндбергови гроші на купно машини і на влаштування полету) і сказавши зібраним летунам і газетним репортерам “до побачен-

ня”, полетів до Парижа.

Наладований газоліною аероплян поволі піднімався. Була небеспека, що не підлетить так високо, як треба і зачіпить по дорозі телеграфічні дроти; мотор здавався за слабый, щоб підняти величезний тягар 8,000 фунтів. Ті, що стояли на кінці летунського поля бачили через віконце пробігаючого аеропляну напружене лице Ліндберга: здавалося, що він своїми нервами старається підняти машину у воздух. Накінець підняв. Поволі сріблистий “Спіріт оф Ст. Луїс” підносився в гору, поки накінець не зник з очей зібраних.

На протязі пятниці 20 і суботи 21 травня прийшли вістки з побережа Ньюфаундленд і з німецького корабля 500 миль від Ірландії, що бачили Лідбергів аероплян, як цей летів на схід до Європи. Вечером в суботу 100-тисячна товпа французів бурливо привитала “самітного орла”, як він осів на летунській площі Ле Бурже біля Парижа.

Що діялося з аероплянном і Лідбергом на протязі тих 33 і пів години між відлетом і причаленням? Це оповів коротко він сам американським і французським журналістам 22-го травня 1927-го року після того, як відпочав по подорожі і по бурхливім приняттю французською товпою. Ось його оповідання:

фізичним як і душевим. Саме тоді мені прийшла думка, чи не завернути.

“Потім почала падати “крупа”, а як всі летуни знають, крупяна завія може заставити літак осісти за кілька мінут. Завія ставала чимраз гірша. Вона проносилася з великою силою передомною і за мною, з боків і в низу. Я кілька разів пробував її виминути, за кожним разом даром. Часами я летів всего десять стіп над водою, часами піднімався до висоти 10,000 стіп. Накінець на протязі ранку буря притихла і я знизився так, що летів не дуже-то високо над морем.

“Ще поки я втратив з очей Ньюфаундленд, я бачив один корабель. Пізніше замітив корабельні вогні через мряку і бурю в ночі. За дня я не бачив кораблів, аж вже близько Ірландії.

“Як я сказав, клопотів не було ніяких аж до часу, поки я наскочив на завію про яку згадав вище. Ми відлетіли в 7 годині 55 мінут ранком. Летище було вогке і м'яке, так що підняття взяло більше часу, ніж це було в інших обставинах. При перелеті над домами і деревами не було ніяких труднощів. Я старався оминати всі перешкоди і вважав, щоб непотрібно не наражуватись на ніяку небезпеку. Коли вже ми піднялися, я заглушив мотор до трох четвертин і так держав його всю дорогу, за

ввійком того часу, коли пробував піднятися понад бурю.

“Незабаром після відлету я втратив з очей сушу на просторі яких 300 миль від Кейп Код понад море до Нової Шкотії. Мотор працював знаменито і легко ніс 451 гальонів газоліни і 20 гальонів оливи, які давали мому аероплянви спромогу летіти дальше, ніж якій-небудь другій машині цього типу.

“Понад місцевістю Ст. Джон, Н. Ф., я пролетів навмисне відхилюючись кілька миль від головного напрямку, щоб перевірити свій курс. Навмисне пройшов вузьким просмиком і знизився так, щоб мене могли добре бачити, а це в тій цілі, щоб можна точно означити, де я був в тій годині. Це була послідна місцевість, яку я побачив перед відлетом на повне море.

“Ще перед тим, як пуститися в дорогу, я поробив приготування на случай, колиб прийшлося осідати з мусу. Та пустившись в дорогу ніколи не думав про можливість такого осідання. Очевидно я був на це приготований, але думати не було про що, бо над морем одно місце було так само добре, чи так само лихе, як друге.

“Мимо того, що я дивився перед себе через періскоп, то все бачив добре. Через бічні віконця я бачив досить світа,

щоб знаходити напрямок на океані, а періскоп був на це, щоб я міг бачити, колиб просто перед машиною була якась перешкода. Він придався мені при відлеті з Нью Йорку і при осіданні в Парижі. Поза тим я його мало вживав. Перед собою я мав мапу і інструменти, які цілий час показували мені де я є.

Перелет Понад Океан

“Внедовзі по тім, як я покинув в Ньюфаундленд, показалися ледяні гори. Низько над морем простягалася мрака, але навіть через неї можна було бачити ці гори зовсім виразно. Стало дуже холодно, та я був на це добре приготований. Вправді на собі я мав лиш звичайний летунський одяг, але сидів я в закритім “гнізді” і холод мені не шкодив.

“В годину по тім, як ми минули послідну сушу, настала ніч. Тоді-то я наскочив на хмари і пробував перелетіти над ними. З початку це вдавалося і я піднявся на 10,000 стіп. На тій висоті я летів аж до рана. Мотор працював прекрасно і спати не хотілось. Я мав почування таке, як колиб правив автомобілем по гладкій дорозі, лиш що летіти було легче.

“Потім почало розвиднятися і хмари піднялися вище. Я перелетів над декотрими з них, а декотрі виминув низом. В тих всіх хмарах була “крупна”

і вона почала липнути до аеропляну. Це мене журило і я почав думати, чи їхати далі, чи вертати. Накінець я рішив, що не смію думати про поворот. Мені стало ясно, що передомною є лиш питання: доїду, або не доїду. Вже задалеко я був, щоб вертати.

“Машина працювала досконало і це мене підбадьорило. Летів я по 100 миль на годину і знав, що коли мотор далі буде крутитися, то долечу. Потім думав лиш про те, щоб держати напрямок і накінець прийшов до перекоання, що зі мною не є ще так дуже зле.

“Правда, полет тревав 34 години і майже кожної хвилини можна було припускати, що прийдеться по неволі осісти. Та я памятав, що поштові летуни, яких я оставив дома, майже кожного тижня цілими годинами летять в негоду, підчас якої примусовий спуск для них бувби тим самим, чим для мене в той час. Вони не жадають і не дістають ніякого особливого признання за свої подвиги і за кілька років певно багато людей буде ризкувати так само, як я ризкував.

“Дійсна небезпека була лише в ночі. За дня я знав, куди лечу, але за те в ночі приходилось це робити навздогад. Та інструменти були такі добрі, що я ніколи не міг відхилитися більше як 200 миль від головного напрямку, а знова було досить лишньої газоліни,

щоб в разі потреби справити такі відхилення. На загал перелет через Атлантийський Океан, головню його друга половина, був багато кращий, ніж я сподівався”.

(Дальше Ліндберг описує подрібно, як працював його “індукційний компас”, при помочи якого він держав напрямок і каже, що цей інструмент став дуже йому в пригоді. До ірландського берега він прилетів три милі від точки, яку зазначив собі на мапі. “Коли-б був прилетів 25 миль від цього місця, тоді можнаб говорити, що я добрий керманіч. Та три милі — це вже було щастя”).

Понад Сушею

“Досить вчасно пополудни я побачив гурт рибацьких човнів. На деяких з них я не замітив нікого, але на однім були якісь люде. Злетівши в низ так, що мало не зачіпив судна, я гукнув до них чи держу добрий напрямок до Ірландії.

“Вони лиш видивилися на мене. Може не чули. Може я їх не чув. А може подумали собі про мене, що це якийсь божевільний дурак.

“За годину я побачив сушу. Не памятаю точно, коли це було. Мусіла бути десь четверта година, або зараз по четвертій. Побереже було скалисте і все мое знання казало мені, що це Ірландія. Так воно й було.

“Я почав летіти поволіще і зїхав трохи вниз, щоб найти де я є: вірте мені, це був прекрасний вид. Такого гарного виду природи я ще в життю не бачив.

“Після того, як я з певністю ствердив, що це Ірландія, решта була вже легка. При тім тишився я, що доїхав сюда, а не, приміром, до Еспанії чи іншої країни, де мені булоб тяжче орієнтуватися. Тут я мав вже раньше точно визначений напрямок дороги, починаючи приблизно з місця, де вперве надлетів над беріг. А знаєте, що легко вже летіти навіть над чужою країною, коли маєте добру мапу і визначений на ній напрямок.

“Над Ірландією я летів доволі низько, навмисне так, щоб мене бачили; та здається на мене не дуже зважали. Теж низько летів я над Англією, піднявся трохи вище над Англійським Каналом, а потім знова спустився близько землі, коли летів трохи на захід від Шербурга. Звідти спрямував я до ріки Сейни і далі вже летів горі її бігом.

“Я замітив, що там пізніше стемнюється, ніж в Нью Йорку і тим врадувався. Мені головню справляло радість це, що починаючи від Ірландії легко було найти напрям. У віддалі пів години лету від Парижа я побачив ракети і штучні світла, які вистрілювали у воздух

на тамошнім летищі. Тут я вже знав, що доїду. Потім показався величезний прямовісний світляний знак і я догадався, що це вежа Айфля. Прокружлявши раз над Парижем я помітив летище в Ле Бурже, та зразу не знав, що це є. Видно було масу світел, та в темі я не міг розібрати, де є гангари (гараджі на аеропляни. — Зам. перекл.). Висланих мною знаків Морзе мабуть ніхто не помітив. Тут помилка була за мною: я думав що летище Ле Бурже є на північний схід від Парижа, а не на схід.

“Боячися, що летище, яке я бачив, це інша площа, а не Ле Бурже, — треба пам’ятати, що з гори по ночі я не бачив товпи, — я завернув у Париж у його північно-східний кут, шукаючи де осісти. Теж мене трохи сконфузило, що на летиській площі, яку я бачив, світили рівночасно маяки і ліхтарні, що освітлюють землю. В Америці тоді, коли аероплян має осісти, маяки гасять і о-ставляють лиш приземні ліхтарні.

“Осісти хотів я там, де на мене ждали. Тому коли не побачив другого летища, я вернув туди, де зразу помітив світла і летячи низько побачив масу світел автомобілів. Я рішив, що це тут, і осів.

“Догадуючись, що мені справлено привітання, я хотів провести свій аероплян по зем-

лі аж перед гангари, та як лише моя машини діткнула землю, ціле людське море хлинуло проти неї. В страху, щоб пропеллер аеропляну не вбив ко-го, я задержав мотор.

“Це прийняття було найне-безпечнішою частиною цілої подорожі. Ніколи в життю я не бачив чогось такого, як це людське море. Ще тепер не знаю, що і як трапилось. Поки я опам’ятався, мене витягнули зі сидження, за хвилину я опинився на раменах людей, за другу хвилину вже був на землі.

“... Неправда, щоб я був зморений. Я був змучений, але не зморений...

“При тім мушу все думати про це прийняття, яке мені влаштувала ця товпа людей. Господи мій! Їх мусіло бути міліони. Певно що й другі лю-де пролетять понад Атлантий-ський Океан так як я, та певно що нікого так широко не при-витають, як мене витали...

“Я певний, що надійде день, коли літання понад Атлантий-ський Океан відбуватиметься правильно. Головно це пита-ння капіталів. Коли можна буде найти людей, що захочуть ви-дати відповідні суми на належ-ну підготовку, то нема ніякої причини, длячого це підприєм-ство не малоб показатися зов-сім практичним. Правда, треба ще багато справ перестудіюва-ти. Одним з дуже важних пи-

тань є те, чи краще летіти аероплянами з одним мотором, чи з кількома..."

Ось так описав свою подорож Чарлз Ліндберг в кількох годинах після того, як приїхав до Парижа. Цей його трохх нескладний і неупорядкований нарис являється для летунства таким документом, як у мореплаванні дневник Колумба з першої подорожі у Америку. Лиш що в тім случаю Ліндберг не міг писати по дорозі, бо весь час, 34 години, мусів пильно вважати на те як і куди летить. Був-же він сам...

По нім перелетів ще Атлян-

тійський Океан герой надбігунного полету Бірд з летуном Акостою, Невілем і Белхеном. Пролетів, навіть далше, Чемберлін з Левіном, долетіли до Англії, а далі аж до Токіо в Японії Брок і Шлі. Ще більше летунів пропало в спробах їхати його шляхом в одну чи другу сторону.

Одначе мимо всіх тих удачних і невдачних перелетів вчинок Чарлза Ліндерга таки стоїть на першому місці, а це тому, бо він був перший, не розголошував занадто своїх намірів, точно виконав це, за що взявся і виконав це—сам.

(ч)

САМ ЛИЦЕМІРСТВУЄ З СОБОЮ

Сам лицемірствує з собою,
Хто людським горем і журбою
Гурбується з самохвальбою.

Хто при пирах або в гостині
Багаті силе милостині,
Гроша-ж не дасть своїй дитині.

Для людської хвали й реклами
Будує тріюмфальні брами,
А свояків пуска з торбами.

Про справи буцім дба народні,
Чужих вийма з біди безодні,
Свої-ж і голі і голодні.

А ти про своїх дбай найближчих,
Про тих безпомічних, найнижчих,
Про тих безрадних і найтихших.

Що допіннутися не вмють
І явно зажадать не смють
І жаль свій лиш сльозами гріють.

Про тих подбай, щоб зла тривога
Не глала їх від твого порога,
То матимеш заслугу в Бога.

Іван Франко.

КИТАЙ

На найбільшому континенті світа — у Азії, між найвищими горами у світі — Гімалаями і найбільшою будівлею — китайською стіною, притикаючи до найбільшого моря — Спокійного Океану, лежить країна, де у найстаршій державі на землі живе найбільший народ світа — китайці.

До тих усіх прикмет Китаю можна ще додати, що мимо своєї давнини, величини і численности населення, це є найменше знаєа і найбільше таємнича країна у світі. Вона та її нарід такі довгі віки жили окремим і незрозумілим для білих людей життям, що тих кілька століть, у яких наладналися звязки між Европою чи Америкою і Китаєм, не дозволили ще західному світови не лиш зрозуміти, але бодай сяк-так пізнати ту країну, її мешканців і культуру.

Щойно в послідному столітті блище зустрінулися європейські народи з китайцями і то частіще у ворожих відносинах ніж у мирних. І за цей час трохи більше довідалися про те, що творилося і твориться за казковою “китайською стіною” та у головах косооких, ввічливих, часто усміхнених а часто жорстоко фанатичних китайців.

Назва

Передовсім неясна сама назва Китай. Дехто каже Хіна або Хіни, англійці говорять Чайна, самі китайці називають свою країну “Шіг-Па-Шен” себто “вісімнайцять земель” (на стільки провінцій розпадається китайська держава), або “Чун-Куо” — країна осередка, а в старовину римляне, греки і араби знали цей край під назвою Серес, Серіце і Сін.

Назва Китай повстала у середновічу, коли-то у північній частині цього краю повстала велика держава під панованням династії з народу Кітан, і від того північну частину теперішнього Китаю називано Кітат або таки Китай. Латинські письменники того часу переробили ту назву на Катай і славний Колюмб, який відкрив Америку, їхав у свою подорож з думкою, щоб найти морський шлях до того далекого “китайського царства”.

Назва “Чайна” з німецько-польською вимовою того слова “Хіна”, повстала зі згаданой вище арабської назви Сін. Дехто припускає що це імя повстало теж від королівського роду Тсін, який правив на полудни Китаю у другім столітті перед різдвом Христа.

В українській мові здається

правильна назва Китай. Ту назву зазначає у своєму словарі Грінченко, від неї повстало українське слово “китайка” на означення шовку, який у старовину виробляли лише в Китаю і звідси розвозили по всьому світі. Слово “Хіна”, яке собі взяли в моду передовсім совітські журналісти, запозичене повидиму від поляків.

Країна

Як сказано, Китай простягається на захід від Спокійного Океану далеко в глибину азійського континенту. Півтора мільона квадратних миль займають невеликі гори, рівнини і довгі долини рік вісімнадцяти провінцій властивого Китаю. Головні ріки цієї частини це Ян-Це-Кіян, що пливе наповздовж цілого Китаю (має поверх 3,000 миль довжини) і відділює південні провінції від північних, та Жовта Ріка, Гван-Го (“Журба Китаю”), що пливе на північ від Ян-Це-Кіян і має 2,700 миль довжини. Обі ті ріки плывуть зі заходу на схід і є у великій частині сплавні. З них теж відводять воду для наводнення сухих околиць. Гван-Го має свою назву “журби Китаю” від того, що несе зі собою багато намулу, який осідає на дні корита ріки, підносить його чимраз вище, так що накінець ріка виливає з берегів і шукає собі нищими околицями другого

шляху. За останніх 2,500 літ сталося це 9 разів. При цьому нищить сотні і тисячі осель, як це було приміром в 1887-ім році, коли поверх мільон людей втратили життя.

Крім того на південь від Ян-Це-Кіян є ще велика ріка Сі-кіян, яка вливається в море біля Кантону, а на півночі біля столиці Пекіну пливе теж велика ріка Пей-Го.

Земля в тих вісімнадцяти провінціях урожайна, родить всі роди збіжжя, а крім того на півдні бавовну, риж і иньші полудневі роди рослин; в землі є поклади заліза, вугілля, міді, нафти, цини, золота, цинобру і иньших копалин. Багато садять морвового дерева, яким кормлять гусільниць шовковика, з кукол якого дістають шовкове прядиво. Вже 4,000 літ процвітає ця індустрія в Китаю і тепер ще ця країна продукує 27 відсотків всього шовку у світі.

На захід від тих вісімнадцяти провінцій простягаються дві величезні області китайської держави, звісні як Тибет (по китайськи Чан-Тан), і Східний Туркестан (по китайськи Сін-Кіян). Тибет, це велика високорівня, замкнена від полудня найвищими горами у світі — Гімалаями, які відділюють цю країну від Індії, а на півночі обмежена гірським пасмом Куен-Лун, що відділює Тибет від Східного

Туркестану. По просторі Тибет на третину менший від Вісімнадцяти Провінцій, — має 463,000 квадратних миль, себто стільки що Німеччина, Польща, Чехословакія і Австрія разом, — а живе в ньому лиш два міліони людей — стільки що у Філяделфії. Це тому, що там гострий клімат. Його мешканці головно випасають худобу, подібно як і мешканці сусіднього, трохи нищого а за те трохи більшого (550,000 квадратних миль) Східного Туркестану, яких там теж є около 2 міліони.

На північ від Східного Туркестану і від Вісімнадцяти Провінцій простягається найбільша і найпустіша частина китайської держави — Монголія. Більшу її частину займає велика піскова пустиня Гобі, а на прочому просторі лиш дещо осіли рільники і ремісники. У більшості населення цього краю, який мало що менший від тої частини Сполучених Держав, що простягається між рікою Місісіпі і Атлантийським океаном, це вандрівні пастухи. Цього населення менше, як у Тибеті чи Сх. Туркестані — дехто каже, що всего около один міліон 800 тисяч, хоч иньші твердять, що 5,000,000.

Накінець на північ від властивого Китаю простягається провінція Манджурія, яка має 363,000 квадратних миль і 20

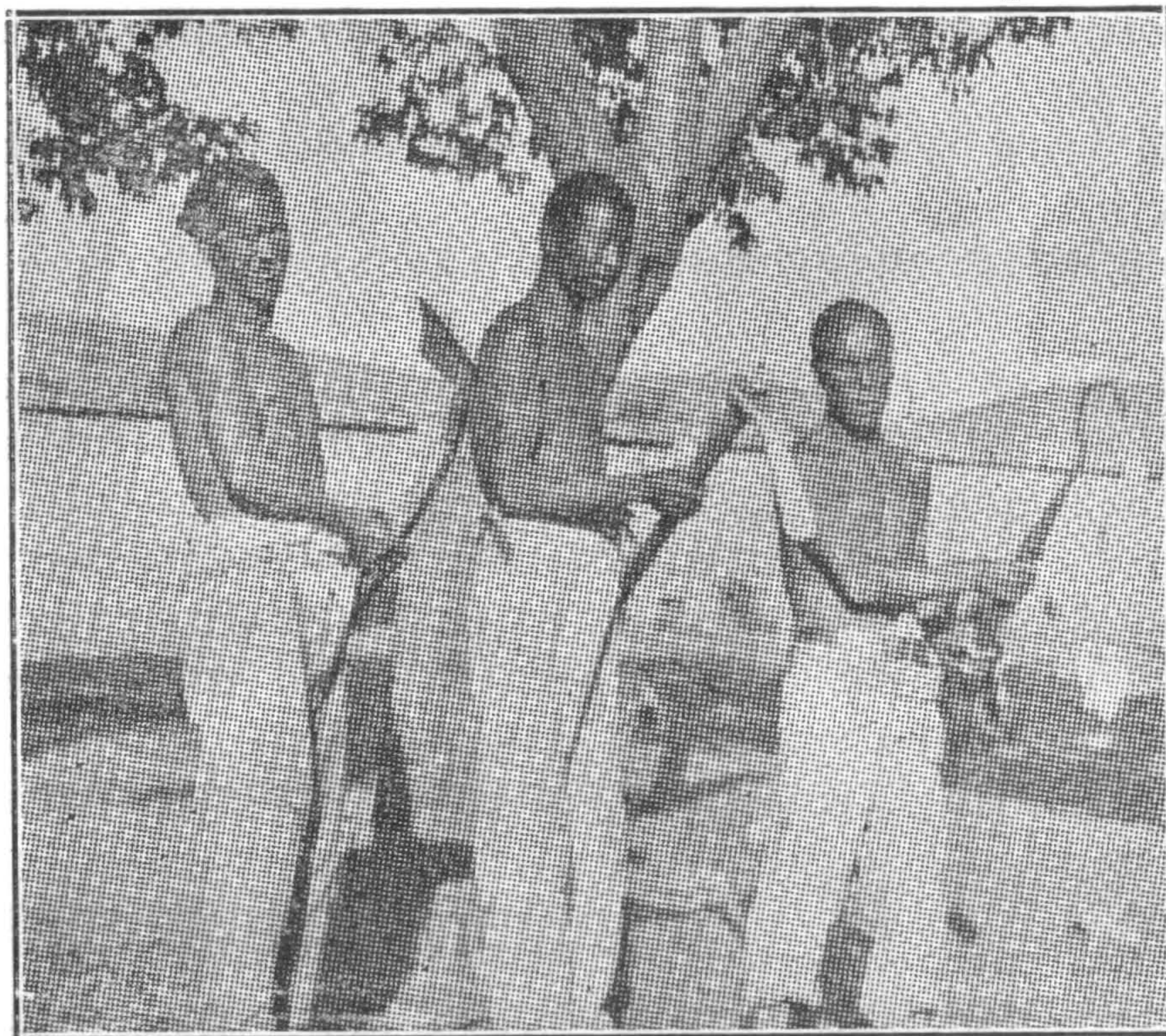
міліонів населення, (по иньшим даним менше) а у якій попри пастухів-кочівників є вже і рільники, а навіть і звязки промислових центрів. На границі Манджурії і сусідньої Сибірі пливе ріка Амур, над якою живе кількасот-тисяч українських поселенців, а між Манджурією і належачою до Японії Кореєю є ріка Ялю, звісна з великої поразки москалів японцями перед 23 роками.

Значить разом з населенням Вісімнадцяти Земель властивого Китаю, яке виносить около 370,000,000, у всій китайській державі на просторі около 4,270,000 квадратних миль, себто на яких 250,000 миль більшим як Сполучені Держави, живе около 400 міліонів людей, себто поверх три і пів раза більше, як в Сполучених Державах.

Ці люде живуть там вже тисячі і тисячі літ, вони пережили незвичайно цікаву історію, витворили інтересну культуру, своєрідний суспільний лад і свій спосіб думання. Тому-то й інтересно з ними блище познакомитися, що по зможі хочемо зробити оцею статтею.

Люде

Китайці! Звичайно представляють собі їх дуже косоокими, з руками закладеними у широкі рукави шовкового халата, з

Китайські мужики зі своїм знаряддям

поглядом хитрим і виминаючим, з незчисленними поклонами і з захованим за пазухою ножем. До того ще з заду висить їм коса, і ходять вони маленькими кроками, підскакуючи.

Та це неправильна картина. Краще змалює китаїця той, хто представить жилявого присадкуватого, засмаленого сонцем чоловіка, з широким, немов трохи приплющеним обличчям, вистаючими лицевими кістками, часто пів голого і босого, як він черпає з каналу воду і розливає її на своє невеличке рижове чи бавовняне поле, як бігцем по чотирнадцять або й більше-годинній

праці біжить домів і попоївши жменю рижу та якоїсь юшки, весело на весь рот всміхається до такої плосконосої жінки і цікавих чорнявеньких і пуцуватих дітваків. Таких китаїців більше, ніж тих у шовкових "кімоно", а й ці останні більше "жили" на картинах чим у дійсності.

Впрочім на 400 мільйонів людей різних людських і расових і суспільних типів багато. Є-ж китаїці хлібороби, китаїці-робітники, є між ними і купці і шляхта, і військові, та просто нероби. Китаєць з півдня иньший від мешканця Манджурії, тибетанець відрізняється основно від племен Монголії чи

джунганів та узбеків Туркестану. І тому коли говориться про китайців, то мається головню на увазі мешканців Вісімнадцяти Земель, а не жителів других областей, які є різного походження, різної віри і мови.

А й властиві китайці різняться між собою, та у властивім Китаю є різні народи. Передовсім слід памятати, що як не давно китайці живуть на своїй землі — мабуть найдовше з усіх народів у світі, — то все таки вони перед тисячами років замандрували у свою землю з других околиць, правдоподібно зі Східного Туркестану, знад ріки Тарім.

Сходячи з Куен-Лунських гір у долини рік Ян-Це-Кіян і Гван-Го, вони там застали вже иньші племена, теж монгольського походження, і звели з ними боротьбу, у якій заняли цю країну, що тепер в ній живуть. Але з тих первісних племен остали ще недобитки по нинішній день у різних частинах Китаю та на сусідних островах. Головні з них це народи Гакка, Міяотсе і Лоло, які мають ще й по нині відрубну мову, звичаї і навіть суспільну організацію.

Гакка (це імя значить "чужинці" або "гості"), живуть в провінції Квантун (де є місто Кантон) і Фукіен та на острові Формоза. Вони багато кращі з вигляду за китайців, смі-

ливіщі, добрі робітники, часто бувають посередниками між китайцями і європейцями. Їх жінки ніколи не звязували собі ніг, так як китайські, і сміло виходили на вулиці на працю. Китайці часто переслідували цей нарід та переселювали його з місця на місце; ще й тепер замітна між обома народами деяка неохота, хоч з другого боку багато гакків займали високі становища в Китаю. Інтересно що гакка у розмові з китайцями часто вживають так званого "пиджин" діалекту, себто англійської мови з маляйськими і португальськими словами, вживаними на китайський лад.

Міяотсе живуть у чотирох найпівденніщих провінціях а то Юннам, Квей-Чоу, Кван-Сі і Кван-Тун. Китайці з ними воювали вже перед 2,700 роками, та за послідні століття оставили їх в спокою і тепер міяотсе живуть собі мирно в горах, де мають свого рода автономію. Ними правлять їх власні племінні ватажки. З постави міяотсе нищі від китайців, темніші на лиці і мають гостріщі черти обличча.

Лолоси живуть на півдні великої провінції Сечуен, а деякі їх оселі заходять аж до сусідної індійської провінції Бурма. Вони зовсім не признають китайської влади, хоч живуть на теперішній китайській території. Правляться по старо-

му племінному звичаю і діляться на “чорну кість” себто шляхту, “білу кість” — простий нарід і на невільників, яких зовуть “ваце”.

Крім того такими останками первісних мешканців є ще племя Ікія в провінції Квей-Чоу, племя Гокло в Кван-Тун і інші.

Поза тим в Манджурії живуть манджури, себто монгольське племя, яке має окрему мову, що довгий час була мовою двірських кругів (після того як манчу завоювали Китай і настановили в ньому своїх володарів). Ці манджури чи манчу є здається найблищим потомком тих племен, з яких вийшли звісні і в українській історії татари.

В Тибеті живуть різні племена, звісні під збірним іменем тибетанців, які однак сильно різняться мовою, звичаями, виглядом і письмом від китайців, а крім того ще й різняться між собою. З походження вони також монголи, як і китайці, але дещо відмінні, а мова їх має деяке споріднення з мовою мешканців індійської провінції Бурма. Теж їх письмо інше — виведене з індійського письма так званого санскриту.

Туркестанське населення складається з різних турецьких і монгольських племен, як згадані вже джунгани, узбеки, тунгузи, сарти і інші. Так са-

мо виглядає і населення монголії, по якій блукають кочовничі калмуки, тунгузи, та різні турецько-татарські племена.

Накінець в Китаю живе ще показна кількість чужинців — японців, англійців, американців, французів, німців, бельгійців і інших. Ці люде завандрували туди за бизнесом, головно як торговці та управителі фабрик. На півночі у Манджурії є багато росіян, головно вздовж манджурської залізниці.

Історія Китаю

Китайці мають свій старинний календар, після якого можна менш більш точно сказати, якого року і навіть дня по нашому численню сталося те, що описують їх історики. І ось один історик, який описує у віршах жорстокости володаря Китаю, Ю-Вана, каже, що в шестому році панування цього царя небо дало знак, що так далше бути не може і що Ю-Ванови надходить кінець. Тим знаком мала бути затьма сонця, яка сталася такого а такого дня, такого-то і такого року. Коли китайську дату тої затьми перекласти на наш календар, то вийде, що затьма мала бути 29-го серпня 776-го року перед різдвом Христа, себто поверх 2,700 літ тому.

Вичитавши таку дату, європейські астрономи взялися за свої рахунки і нашли, що

дійсно того дня і того року у північному Китаю було видно цілковиту затьму сонця. В той спосіб ми маємо першу зовсім певну дату з історії Китаю, potwierdжену і неоспориму.

Та історія цього краю і його народу починається багато вчасніше і китайські літописці починають її не з півтретя а з п'яти тисяч літ тому. А ще й та дата здається є пізна, бо з різних інших даних можна заключати, що люде жили в Китаю багато давніше, а й самі китайці зайшли у свою теперішню батьківщину де де вчасніше.

Як вже сказано, китайці здається примандрували у Китай знад ріки Тарім у Туркестані і в боях з попередними мешканцями завоювали для себе зразу річні долини над Жовтою Рікою і над Ян-Це-Кіян, а далі всю ту територію, яку займають по сьогодні. Коли це сталося — невідомо, тому що в Китаю щойно недавно почали переводити розкопки і археологічні досліди, які вже від давна ведуться в Європі і інших краях і які розкрили вже не одну тайну минувшини.

Джерелом історії тих прадавних часів є лише записки самих китайських істориків, які одначе перепутують філософію, релігію і опис подій так між собою, що нераз годі розібратися, що діялося на землі а що на небі, що правда а що

видумка і фантазія.

Начинають свою історію китайці від п'яти царів, які мали жити десь 4,800 і меньше літ тому і про яких пишуть, що це були чуть не пів боги. Перший з тих царів, Фу-Гі, мав жити від 2,852 до 2,738 року перед різдвом Христа. Йому приписують, що він навчив китайців ловити рибу, полювати, пасти худобу, женитися (“до того часу діти знали лиш матерей а не знали батьків” — каже китайський історик) а далі показав їм спосіб писання, який заступав давні знаки, роблені вузликами на китицях шнурків.

Шен-Нун, так мав називатися слідуочий цар, мав навчити свій нарід орати землю, показав їм хліборобське знаряддя та навчив їх вживати різних ліків з ростин.

Третий цар, Гуан-Ті, побільшив границі краю, який в той час був невеличкий і займав лиш деякі околиці над Жовтою Рікою, будував міста, заклав окрему комісію істориків і писарів, та назначив на її голову Тзі-Шена, який мав не то винайти не то удосконалити китайське письмо. Теж Гуан-Ті мав завести правильну комунікацію по свому царстві за помічю возів та човнів на ріках.

Жінку Гуан-Ті вважають винахідницею способів, як кормити мотиля-шовковика і як з його кукли діставати шовкове

прядиво. Від його часів мав початися в Китаю шовковий промисел, який там цвіте по нинішній день.

Між пізнішими царями китайські історики згадують передовсім ще царя Яу, який мав займатися астрономією і опікувався ученими (мав правити в 24-ім столітті перед рідвом Христа) та його наслідника Шун, за якого царювання була величезна повінь китайських рік, що знищила страшно край. Повінь не вступалася на протязі 9 років і щойно молодий інженір Йі мав її спинити і воду поспускати. Книга, яка описує подвиги Йі приписує йому діла, супроти яких модерна інженерія — це діточа іграшка.

Очевидно ті всі описи китайських істориків, це щось подібне, як біблійне оповідання про сотворення світа за 6 днів, та про потопу у 40 днях. Певно що китайський нарід переживав усі згадані ступені цивілізації і з риболовів та мисливців перемінився поволі в хліборобів. У хліборобській країні повстали міста і держава, були війни зі сусідами, були повені і були спроби ті повені спинити. Та те все сталося не на протязі царювання одного чи другого чоловіка та за його наукою чи почином, а на протязі століть і тисячеліть, під різними володарями і без них, за наукою визначніших

провідників, а теж і за загальним досвідом. Не три чи п'ять царів, а важке життя і боротьба з природою та другими племенами підняли китайців на той уровень, у якому в них появилися вже держави та висока культура. І коли дати про те, коли один чи другий з тих царів панував є певно неправдиві, то за те теж певно, що саме в тих а може у ще вчасніших часах китайці переходили з півдикого стану, коли "діти знали лиш матерей", у вищий ступінь родинного, племінного а далі вже й організованого державного життя.

Вертаймо одначе до китайських істориків. Вони оповідають, що згаданий вже інженір Йі став по смерті Шуна царем у тій найдавнішій "середущій" китайській державі і що від нього почалося непереривне панування його наслідників на протязі кількох сот літ. Його родину чи як це кажуть про королівські сім'ї "династію" називають Гія. За її царювання не сталося в Китаю нічого особливого, поки вісімнадцятий володар з тої родини не показався жорстким тираном і його скинули та вбили. На престолі засіла нова династія, Шан або Їн, яка правила поверх 600 років. В тому часі повстало кілька нових китайських держав, чи їх завязків. На границі земель, заселених китайцями, де треба

було боротися з дикими окружуючими народами, повставали на пів самостійні князівства, які ніби підлягали “державі осередка”, але які вели самостійно війни зі сусідами, заключали мир і поволи розросталися у незалежні державні одиниці. Китайські письменники кажуть, що головні війни приходилось вести з неспокійним племенами на півночі і сході. Вони їх називають Гіюн-Ну і дехто вважає, що це були предки тих Гунів, що пізніше рушили походом на захід і на деякий час завоювали майже половину Європи.

По династії Їн прийшла династія Чоу, так названа від провінції Чоу, де зразу перший цар був “князем”. Називався він Ву-Ван і його книжку І-Кін, що значить “Приписи Змін”, читають ще по нині в Китаю. Цей Ву-Ван перевів основну перемену в китайському царстві. Він надавав поодиноким провінціям князів, переважно зі своєї родини і обєднав їх у одну федерацію. Він сам став головним царем, “сином небес”, який правив всіма провінціями і який молився за весь китайський народ до бога.

Та за слідуючих царів ця сила головного імператора змаліла. Його основна держава, положена в середині, в сусідстві підчинених держав, не

розросталася. Тимчасом пограничні “князі” здобували у боях з дикими сусідами територію, збогачувалися воєнною добичею, а й само населення через примішку других, варварських народів змінювалося і то часто на користь: з мирних і послушних слуг царів перемінювалися у відважних і підприємливих воїнів, що здобували нові краї.

За панування володарів тої династії дальше йшли бої зі східними сусідами, яких одна китайська поема називає “собачими варварами”, Гієн-Їюн. Число китайських “князівств” зросло до п'яти і всі вони були вже майже зовсім незалежні. Накінець за царя Ю-Вана, за якого була згадана на початку затьма сонця, всекитайському пануванню династії Чоу прийшов кінець. Єдність держави лопнула і кожне з п'яти князівств старалося здобути для себе провід у федерації. Це подекуди вдавалося то одній то другій державі і китайці називають цей період своєї історії часами “пяти провідників”. Однак у державі осередка держалася ще родина Чоу і ще на протязі дальших кількох століть старалася здобути провід у цілім Китаю. Це її кілька разів вдавалося, головне після того, як на дворі одного з царів появилася мудрець Кон-Фу-Тсе (жив від 551-го до 479-го року перед рід-

вом Христа), який своєю наукою поширив пошану для старших, синівський послух і почуття потреби центральної влади. Наука Кон-Фу-Тсе, яка рівночасно приписувала докладно всякі обряди і способи поведення, поширилася значно і стала свого рода релігією для китайців. У своєму приватному і громадському житті вони придержуються її до нині.

Та окраїнні держави далі зростали в силу, головню держава Тсі (у теперішній провінції Шантун) та держава Тсін на границі татарських посілостей. Ця послідна зросла до того в силу, що накінець у другім столітті перед різдвом Христа завоювала посілости "держави осередка" і володар Тсін став царем Китаю. Він називався Чау Сіян. Його внук Ші-Гван-Ті скасував удільні князівства, поділив Китай на провінції, якими правили його говернори, втихомирив різних повстанців, розбив гунів і татарів, які непокоїли північні і східні кордони і почав в 241-ім році перед різдвом Христа будову великого укріплення проти тих північних народів. Те укріплення — це відома китайська стіна, викінчена його наслідниками у слідуючих століттях. Ще в 15-ому столітті по Христі ту стіну направляли а в 16-ому добудували 300 нових миль.

Китайська Стіна

Ця китайська стіна тягнеться вздовж північної границі "вісімнацяти земель", при чому деякі її відноги відбігають на південь вздовж важніщих шляхів. Є це мур в основі ґрубий на 15 до 25 стіп, на верху широкий на 10 до 12 стіп, високий на 20 до 30 стіп. Приблизно що чверть милі на ньому є вежі для оборони, а на головніщих шляхах є більші чи меньші брами, які можна відповідно замикати і обороняти. Тягнеться ця величезна стіна околo 1,500 миль долинами, горами, просмиками, пустинями і лісами. Місцями стіна йде подвійно, місцями вона сильніща, головню там де слід було сподіватися кріпшого натиску гунів і татарів. В головному ця величезна будівля була викінчена десь в 4-ому столітті по різдві Христа, себто 600 років після того, як її почан Ші-Гван-Ті. Тоді-то о неї розбилися походи гунських племен і вони звернулися походом на Европу.

Обєднаний Китай

Згаданого Ші-Гван-Ті слід вважати першим володарем обєднаного Китаю і його імя значить "перший цар". Він хотів на стільки бути "першим", що наказав попалити всі книжки з історіями про своїх попередників і иньших великих лю-

дей минулого: від нього мала зачинатися історія Китаю. Та по його смерті населення було на стільки розярене різними непотрібними жорстокостями цього, впрочім великого, володаря, що в кілька років підняло повстання і простий селянин, Лію-Пан, що командував бандою повстанців, з часом зібрав таку силу довкруги себе, що побидив війська сина Ші-Гван-Ті і сам став царем та основателем нової династії, яку назвав Ган. Шестий володар з цього роду, Ву-Ті, казав попереписувати, де далось з пам'яті, а де можна було, зі зхованих рукописів, науку Кон-Фу-Тсе і його ученика Мен-Ті, відновив стару віру і піклувався літературою. За пановання цьої королівської родини викінчувано далі велику "китайську стіну", а генерали китайських армій вдерлися у Туркестан і ще далі аж до берегів Каспійського Моря.

За тої династії теж до Китаю вперше привандрувала з Індії нова віра — буддизм, — яка поширилася з часом на весь край і на сусідню Японію. Та це сталося кілька століть пізніше.

По династії Ган, якої володарі правили до 220-го року по Христі, прийшов період несупокоїв і розпаду Китаю на "три королівства", з окремими царями, які ще у себе розпалися на менші частини. Що-

йно царі з родини Тан (від 618 до 905 року) знова об'єднали Китай. За деяких з них знова запанував мир, поширилися китайські кордони та навязалися торговельні і культурні зносини з иньшими народами. В сему столітті прийшли до Китаю представники релігії Зороастра з Персії, пізніше магомеданські Араби, християне несторіянської секти та маніхейці. Збудована в 8-ім століттю магомеданська святиня (мошея) ще по нині стоїть в місті Кантоні.

В краю було богацтво і обильність всего, цвила поезія і філософія, а теж мистецтво. Населення Китаю по тодішнім обчисленням виносило 9 і пів мільона родин себто близько 53 мільони людей.

По династії Тан знова прийшов п'ятдесятьлітний період несупокоїв, замітний тим, що на півночі зростали в силу татарські племена, головно племя Кітан, яке вело війни з китайцями. Ці татаре поселилися з часом на півострові Ліяутун (де є зв'язний з російсько-японської війни Порт Артур) і хоч їх володіння не було надто довге, то їх назва пережила їх царство у імені "Китай".

Татарів кітанських китайці позбулися, покликавши на них татарів з роду Кін. Ці під проводом ватажків зі "золотої династії" завоювали "Кітан", але теж в скорі почали боро-

тися зі самими китайцями і заняли цілу північну частину Китаю по ріку Ян-Це. Властиві китайські володарі з династії Сун втікли на південь і мали свою столицю в місті Нанкіні.

Проти татарів Кін повстали інші татарські племена, які на границі Монголії і Китаю об'єднав пастух і ватажок, а пізніше один з найбільших вождів у світі — Джингіс-Хан. Він почав війну зі золотою династією Кін і вірвався на початку дванадцятого століття два рази в Китай. В той самий час він вислав свої загоны на захід і вони доходили тоді до границь України. Два роки по битві над Каялою, де полки Джингіс-Хана розбили українських князів (1224), його військо теж вмащерувало у Китай і заняло більшу частину провінцій, якими правили татари Кін.

Наслідник Джингіс-Хана — Огдай Хан в 1232-ім році здобув ціле царство Кін, себто весь північний Китай і почав війну о південний Китай, який був ще в руках династії Сун. Цю війну докінчив пізній великий ватажок, Кублай-Хан, який завоював весь Китай. Свою столицю він назвав Хан-Балик, і тут його відвідав звисний подорожник того часу, Марко Польо, який лишив прекрасний опис подорожи до Китаю і двора цего могучого ха-

на та його столиці — Камбалук. Цей самий Марко Польо теж поширив по Європі назву Катай. Місто Хан-Балик чи Камбалук проіснувало як столиця по нинішні часи — це й є теперішній Пекін.

Татарську династію потомків Джингісхана прогнав син робітника Чу-Єн-Чан, який 1355-го року став основником славного царського роду Мінг. Він прогнав монголів з Китаю, дбав дуже про добро простолюття і оставив по собі незвичайно вдячну память серед китайського народа по нині. За його наслідників до Китаю прибули португальські купці, які приїхали морем. (Через сушу до Китаю вже ранше дісталися європейці, як згаданий Марко Польо, францішканські монахи Пляно Карпіні і де Рубрук та єпископ Іоан де Монте Корвіно, який помер по сороклітнім побуті в Пекіні в 1328 році). Португальський приїзд 1517-го року став початком постійних торговельних зносин Європи з Китаєм.

В 1644-ім році татаре з племені Манчу, яке жило в теперішній Манджурії і якого ватажки виводили свій рід від давної “золотої династії” Кін, покликані на поміч проти якихось китайських повстанців, розбили тих послідних, але вже з краю не забралися і опанували цілий Китай для сво-

го володаря. Ця династія Манчу продержалася аж до 1911-го року, коли її скинула республіканська революція під проводом др-а Сун-Ят-Сена. Потомок того роду живе ще до нині в місті Тіен-Цін під японською протекцією.

Повищий коротенький реєстр династій і важніших подій з китайської історії навіть приблизно не вичерпує того, що в цю історію належалоб включити. Він має лиш на меті менш більш представити звязок між давниною і теперішністю в Китаю, та має за свідчити, що Китайці це не якісь “новики” у всесвітній історії, а стара нація з таким давним і багатим минулим, яким ніодин нарід у світі не може похвалитися.

При тім слід памятати, що це минуле точно списане великими китайськими істориками і його кожний китайський образований чоловік знає. Без знання цієї п'ятитисячлітної бувальщини ніхто не може стати в Китаю урядником. На ній та на творах Конфуція від тисячеліть образувався китайський ум, китайська мораль, китайське розуміння політики і влади. І теперішні події в Китаю остають під впливом іменно тої старої традиції куди більше, ніж під впливом модерних, європейських ідей.

Посліднє Століття

Щоб зрозуміти теперішнє положення в Китаю, треба приглянутися до подій на протязі послідного століття, які у великій мірі причинилися до того, що Китай є тим кітлом, у якому вже на протязі кількох років кипить домашна війна підмішана чужими інтригами і власними амбіціями та завистями.

Це посліднє століття було саме часом, коли великі європейські держави крок за кроком здобули собі великі права у Китаю. Краще узброєні, ліпше зорганізовані ніж китайці, з апетитом на нові здобутки, розбудженим колонізаційними успіхами 18-го і початку 19-го століття, ці великі держави почали “їсти” Китай так, як їли — Англія Індію, Росія Сибір і Туркестан, Франція африканські колонії і Індохіну. Зразу здобуто право торгувати на побережу, далі у нутрі краю, а накінець католицький піп — переводчик перепачкував у договір Франції з Китаєм право на “місійну працю”, яким почали користуватися і иньші нації.

Правда, велика частина місіонарських зусиль була для Китаю корисна, але були теж і надужиття та помилки. Під впливом християнської релігії між 1850 і 1864 роком роздирала китай домашня війна, яку почав Гун-Гсію-Чуан, витворив-

ши свого рода китайську відміну християнства, в імені якого почав проганяти з краю династію Манчу. Його армії піддержували і організували різні європейські і американські авантюристи і певно, що 14-літна партизанка, у якій згинуло мільйони людей, не скріпила ні в самій династії ні у великого числа китайських людей симпатії до білих “гостей”. Часто траплялося, що десь якогось білого потурбували, за що європейські держави жадали високих відшкодовань і різnorodних упокорень, як казали “для задержання поваги”.

Теж правда, що з другого боку китайські урядовці, князі та рідня імператорів з різних своїх причин, або такі просто з фанатичної забобонности поповняли вчинки, які ніяк не можна оправдати іменно з точки китайських інтересів. Правно висланих послів і мирних подорожників вбивали, тортували, зовсім без причини обстрілювали чужі кораблі, ломали найневинніші умови і боронили, як казали, всіма силами Китай не лише перед імперіалізмом і визиском, але й перед найпростішими первнями західної цивілізації і поступу. Відплачуючися за ті всі пакости європейці і американці здобували собі чимраз вигідніші умови і чимраз більші права у Китаю та ділили цю державу на свої “сфери впли-

ву” а властиво визиску.

Ті передирки і сварки досягнули свого вершка в “боксерським повстанням” в 1900 році. Назву боксерів надано повстанцям від того, що вони називали себе “товариством п'ястука чесної співпраці”. Це товариство було здається організацією противників династії Манчу і щойно хитра цариця Ці-Тгсі, яка зуміла попри кількох цісарів задержати владу своїх руках, направила проти династичний настрої “боксерів” на шлях протичужинецьких виступів.

В той час, кажуть, в Китаю вимордувано кількасот (до 500) білих чужинців, головно місіонарів, около 30,000 китайців-християн, вбито японського і німецького посла, та понищено багато чужинецьких будинків, церков, сиротинців, шпиталів, склепів, фабрик, то що. Все те діялося за тихою згодою і піддержкою китайського уряду і нашло свій вершок у облозі всіх чужинецьких послів у “форейнерській” дільниці в Пекіні. Скоро зібрані відділи військ всіх великих держав під проводом німецького генерала фон Вальдерзе звільнили обляжених і відплатилися китайцям за їх жорстокости — таким самим плюндруванням, масакрами, насильствами і просто злодіємством.

В Тунгчов наслідком знущань “цивілізованих” європейців 573 китайські жінки не

стерпіли сорому і поповнили самовбивство, а в Благовещенську російські війська зігнали і затопили в ріці тисячі мирних китайців, жінок і дітей, за те що десь там якісь китайці напали на відділ козаків.

Накінець заключено мир в Пекіні, яким Китай зобов'язався платити значні відшкодування за знищене майно і вбитих людей. Теж поширено права чужинців, які вже й на основі давних умов були доволі значні. І так чужинці в Китаю не підлягали місцевим судам, а за всі свої злочини мали відповідати перед судами свого краю чи там своїх дипломатичних представників. В різних місцевостях Китаю виділено окремі ділянки, які в цілості оставали під управою дипломатичних представників одної чи другої держави і в них навіть китайці підлягали законам і приписам чужих урядовців. Це й є ті "чужинські концесії", які в останніх роках так псують кров і китайцям і власникам тих ділянок. Накінець чужих купців звільнено в деяких місцевостях від оплати китайських податків, а всі прикордонні мита в деяких портах почали стягати чужі держави, вправді для китайського уряду, але за те у висоті, яку вони, буцім-то у порозумінні з китайцями, а властиво у згоді між собою, встановляли.

Рівночасно до попередних

чужих "точок опертя" в Китаю, які заняли вже раніше чужі держави, прибули нові, і то не лиш біля пристаней. Росія всадовилася на добре в Манджурії, Японія заняла зовсім Корею, яка колись підлягала Китаєви, та острів Формозу, Англія мала Гонк-Конг, Німеччина Кіао-Чау, кілька держав дістали свої "концесії" в Шангаю, потім Японія здобула собі ще й півострів Ляотун, який раніше заняли були москалі, так що лиш зависть держав між собою не допускала до дійсного поділу і окупації більших цматів китайської землі.

В самім Китаю за той час населення зросло до близько 400,000,000. Землі стало вже небогато, захитана драчками з чужинцями давна китайська влада ослабла і поодинокі провінції та провінційнальні ватажки зробилися майже независимі. З одного боку вони, а з другого все дальше забігаючи чужинці чимраз більше почали визискувати обіднілого китайського селянина і китайського "кулі" — чорнороба. Не було власти і не було сили, яка моглаб той визиск спинити.

Європейські підприємці не лише визискували китайські богацтва та торгівлю з Китаєм, але почали закладати в Китаю свої фабрики, тому що тут дешевший робітник. Так пов-

стали ткальні та інші фабрики англійських, японських і других компаній, у яких китайські

Китайські діти йдуть на роботу до чужинецької фабрики. Працюють там 12 до 14 годин на добу

робітники, часто діти, працювали за мізерну платню непомірно довгі години.

Десятки літ стичности китайців з Європою не пройшли одначе даром. Не пройшла даром теж наука Японії, яка за кількадесять літ з найглибшої азійтчини і середновічного февдалізму піднялася на такий

високий уровень, що зуміла побідити могутчу царську Росію. Серед китайської молоді почав будитися дух модерного націоналізму, який казав її іти слідом Японії і вчитися в європейських і американських школах тих мудрощів, котрі дотепер давали таку перевагу чужинцям над "царством осередка".

Др. Сун-Ят-Сен

Будителем того нового духа став для Китаю др. Сун-Ят-Сен. Син китайського мужика (уродився 1866 р. в провінції Кван-Тун) він з матір'ю завандрував на Гавайські Острови, там вчився в американських школах, пізніше студіював медицину в Кантоні і ще перед боксерським повстанням почав вести агітацію серед китайських мас і організував їх проти безсилої і реакційної династії. Він мандрував по тім, як його з Китаю прогнали, по Англії, Америці, Японії і скрізь організував китайських емігрантів у товариства, що мали підпирати велику китайську революцію, яка на місце старого цісарства поставила-б нову і сильну китайську республіку. Разом з тим він проповідував демократичний устрій та скасування нерівних прав, які на Китай наклали чужинці. В свою програму він включав теж поправлення долі китайських селян і робітників і в той спосіб зробив можливим,

що основана ним “національна партія” — “куомінтан” — об'єднала противників династії різної масті і відтінків. В цьому лежала зразу її сила, а з часом з того вийшло і її, — може лише часове, — ослаблення.

Повстання проти послідного китайського цісаря Гсуан-Туна, який вступив на престол по смерті цариці Ці-Тгсі, розвивалося на протязі кількох років і ті, що в імени малолітнього імператора правили, рішили зразу піти на компроміс. Видано проклямації про майбутню конституцію, почалися підготовлення до переходу Китаю у “конституційну монархію”, та це не допомгло. Підготований Сун-Ят-Сеном Китай піднявся, як лиш рядом з обіцянками полилася кров робітників, що в 1911 вийшли на страйк в провінції Сечуан. В короткому часі південний Китай весь опинився в руках сторонників Сун-Ят-Сена. Послідний володар з роду Манчу відрікся престолу і віддав повновласть своєму генералови і до радникови Юан-Ши-Кайови заключити з провідниками полудневого Китаю умову про встановлення Китайської Республіки.

Першим президентом вибрано Сун-Ят-Сена. В дальших переговорах одначе показалося, що Юан-Ши-Кай має кращі данні кермувати державою, якою він вже частинно правив

за бувшого імператора; тому Сун-Ят-Сен добровільно зрікся свого достоїнства і в березні 1912-го року президентом обрано Юан-Ши-Кай.

По кількох роках доволі успішного правління, у яких йому вдалося у значній мірі прикроїти апетити чужинців, головно Японців на провінцію Шантун, Юан-Ши-Кай забажав стати цісарем. Вже все було приготоване до коронації, коли прийшли вістки, що південні провінції проти того збунтувалися. Почалися переговори, Юан-Ши-Кай відказався від свого наміру, та поки обі фракції дійшли до якогось порозуміння, він помер в половині 1916-го року.

Як вже згадано, ще за життя Юан-Ши-Кая Японія і інші держави пробували дістати собі як найвигідніщі “концесії” в Китаю. Вони теж повели завзяті старання в тім напрямку, щоб Китай виповів війну Німеччині і щоб в той спосіб припинив діяльність німецьких торговельних фірм і підприємств, які робили конкуренцію англійським, французьким, японським і американським компаніям в Китаю.

Ці інтриги чужинців скріпилися сильно за урядовання наслідника Юан-Ши-Кая, президента Лі-Юан-Гуна. Щоб його успішніше поборювати, поодинокі держави почали піддержувати і безпосередно зноситися з провінціональними го-

вернорами, “тухунами”, яким давали гроші на удержання провінціональних армій в заміну за поширення і закріплення своїх прав. В той спосіб Японія через “тухунів” Сун-Фуан-Чана в провінції Шантун і Чан-Цо-Ліна в Манджурії здобула собі рішачий вплив на долю тих двох провінцій, Англія і Америка усадовилися добре в Шангаю і в долині ріки Ян-Це, Франція дістала вигідні концесії для своїх купців і фабрикантів в провінціях Юан-Нан і Кван-Сі.

Лі-Юан-Гун противився тій імперіялістичній політиці чужинців, як лиш міг. Та його президент міністрів Туан-Ші-Джуй у змові з північними тухунами проти волі Лі виповів таки 1917 року війну Німеччині та розігнав ще ті рештки парламенту, який остався по революції 1911 і 1912 року.

Послідні роки історії китайської держави, це вже повний хаос. На півдні в Кантоні, де осів Сун-Ят-Сен, повстав осередок нового уряду, піддержуваний партією націоналістів. На півночі правили різні “президенти” іменовані майже независимими провінціональними губернаторами, які в свою чергу черпали і черпають свою силу з армій, удержуваних за чужі гроші і з грабунку населення. Чужинецькі компанії вважають, що такий хаос їм на руку і бояться, щоб Китай не обєднався чи то в один чи в

другий спосіб. Теж між собою ці держави зависно дивляться на успіхи своїх “союзників” і від чого хаос лише зростає. Наємні армії переходять з одного кінця Китаю у другий, дві-три провінції обєднуються і розєднуються, ватажки заключають між собою союзи, зраджують один одного, продаються то одній то другій чужій державі і в той спосіб ослаблюють та кровавлять Китай.

1924-го року почалися заворушення на півночі. Генералитухуни почали викидати один другого з поодиноких провінцій, Чан-Цо-Лін почав війну з пекінським урядом, Фен-Юг-Сіян “замирив” цю війну прогнавши президента Цао-Куна з Пекіну, начальний вожд урядових армій, Ву-Пей-Фу, почав організувати собі независиму армію в центральних провінціях. Очевидно що в парі з тим пішли різні “концесії” згаданих генералів в користь тих держав, що їм давали гроші, та “зради”, коли перестали давати.

З того хаосу задумали скористати полудневі націоналісти, які рішили обєднати Китай на основі демократичних кличів і повного народовластя. Вони підготували армію, втягнули в свою партію всі групи, які були проти монархії і проти тухунського мілітаризму, виробили плян наступу

і плян організації республіки, та почали зразу підготовку терену через відповідну пропаганду. Повели вони її головно за слідуючі цілі: скасування тих міжнародних договорів, які дозволяють чужинцям визискувати Китай а кромі того дають їм право “екстериторіальности”, (це значить, що чужинці в Китаю не підлягають китайським властям, лиш своїм і китайські суди не сміють їх судити ні карати); скасування “чужинецьких кварталів”, себто таких чужинецьких осель, які не підлягають місцевим китайським властям, а правляться автономно представниками живучих у тих кварталах чужинців; рівноправне трактування Китаю в міжнародних зносинах; ревізія всіх вимушених насильно до того часу економічних концесій на залізниці, шахти, фабрики і т. п.; управа Китаєм через всенародний парламент, вибраний загальним голосуванням. Коротко: Націоналістична партія, чи як вона себе називає, куомінтан, підняла клич: “Китай для китайців”.

В тій їх роботі виявили охоту їм допомогти російські большевики, які громогласно заявляли себе ворогами чужинецького імперіялізму. Націоналісти поміч прийняли і з Москви прислано їм дорадників та фаховців під проводом міжнародного авантюриста Грузенберга-Бородіна.

В 1925-ім році Сун-Ят-Сен, який стояв до того часу на чолі куомінтану, помер (12 березня). Це одначе не спинило праці і полуднева партія почала накінець акцію. Зразу вибухли страйки в чужинецьких фабриках, де японські і англійські компанії визискували жорстоко китайських робітників. Підчас одного такого страйку в Шангаю постріляно робітників; коли проти того задемонстрували студенти, чужинецька поліція почала стріляти і в них та девять з них вбила а 20 ранила. Це сталося 30-го травня 1926 і дало початок до протичужинецьких заворушень та бойкоту чужинецьких товарів, який то слабше то сильніше триває дотепер.

Рівночасно південні війська вирушили на північ, щоб з'єднати Китай під одною республіканською владою. Зразу посувалися вперед з великим успіхом, заняли такі важні міста, як Шангай (найбільша пристань) Ганков і Нанкін, та з часом їх розмах спинився. Непомітно для самих китайських лідерів комуністичні “дорадники” з Бородіном на чолі почали заводити в куомінтані диктатуру большевиків. Почали провокувати чужинців і вести справи так, щоб передовсім ослабити головного ворога теперішньої Росії, Англію, без жури о те, щоб

об'єднати Китай. Крім того комуністи стали провокувати некомуністичні групи націоналістичної партії та де могли там тероризували їх як "зрадників" та "лакеїв капіталізму". Очевидно це лиш розіло цю партію з нутра, розколело її на дві а далі більше фракцій, уряд розлетівся і серед самих націоналістів потворилися генеральські групи, такі самі як на півночі. І хоч в половині 1927-го року комуністів з націоналістичної партії прогнано, та головні фракції куомінтану знова об'єдналися, то заподіяні комуністами шкоди такі великі, що треба буде довшого часу поки від них очунається молода китайська націоналістична партія.

Однак є всі данні припускати, що вона очунається. Піднятий Сун-Ят-Сеном прапор дійсного народовластя та соціальної рівності може ще не раз хитнутися, але не може впасти. Видвигнуті ним кличі, це не є привезені з заходу і

защиплені насильно у китайську суспільність європейські і американські ідеї. Своє широке знання західних відносин Сун-Ят-Сен вжив лише для того, щоб на основі китайської бувальщини показати нові шляхи до дальшого розвитку тих цінних прикмет, які в собі на протязі тисячеліть виплекала його нація. Ці прикмети, це трудолюбивість, охота до організації і освіти, відраза до війни і до політичного насильства. На протязі китайського минулого вже не раз з'являлися люде і вожді, які пробували ці ідеали здійснити. Сун-Ят-Сен їх пригадав, вияснив, зібрав в державну систему і поклав в програму куомінтану. І які не були-б зусилля білих та червоних чужинецьких імперіялістів, як не пручалибся підбехтувані ними "тухуни", то побіда скорше чи пізніше буде за тим "новим Китаєм", під який поклав основи Сун-Ят-Сен.

Ярослав Чиж.

**Коли чоловікови надійде пядесятка, то не раз зда-
лабся йому тисячка-дві доларів, щоб чи то сплатити
решту моргеджу на хаті, чи післати дитину до вищої
школи чи придбати собі якусь иншу вигоду. Це дуже
легко зможе зробити цей, хто замолоду впишеться до
Українського Робітничого Союзу на Двацятьлітнє
Зворотнє Забезпечення (Кляса Е).**

Говариство імени Тараса Шевченка, Відділ 158 У. Р. Союзу в Вилмінгтон, Дел., założене 22 жовтня 1926.

ЛІТЕРАТУРНА ЧАСТИНА

Іван Франко

Терен у Нозі

Присвячую пам'яті Зиновії Бурчаківської

По обіді літо. День чудовий.
Усміхається пречисте небо.
Все повітря пахощами дише
З полонин від свіжих перекосів,
Із зрубів від спілої малини,
Із ґрунів з живичної смереки.
З панотцем ми вийшли у садочок,
На шпилі під яблонею сіли.
Ось під нами Черемош ізвився,
Як гадюка та срібно-зелена;
Він шумить, клекоче, мов скажений,
Під горбком гризе скалистий беріг.
Та над ним в святочному спокою
Гріється мале село гуцульське.
Понад берегом стежки стрічками.
На стежках то легіні купками,
То гуцулки в горботках червоних.
Дітвора купається край моста,
На шапетах їдуть господарі,
Пишно їде дівчина-гуцулка,
Пишно їде і цигаро курить.

Довго-довго мовчки ми сиділи,
Напували легкі тим повітрям
Запахущим, напували душу
Супокою, тихою красою.
І промовив панотець старенький.
“Що, любуетесь? Йі справді варто.
Минше тут життя, як там у Львові,
Менше шуму, грому, біганини,
Та про те” —

“Про те не менше горя” —
Я домовив, як він зупинився.

“Горя! Ну, се зілля всюди пнеться,
Та не теє я хотів сказати.
Простота тут, первісні ше люди.
Гляньте, ген по горах, по узбічах,
На верхах, сегельбах недоступних,
Всюди гуцул гніздиться, газдує.
Любить він, як той орел, самотність,
Любить жити сам серед природи,

Так, що инколи пів днини ходу
До найближчого бува сусіди.
Можете собі подумать, пане,
Що за люди, погляди та вдачі
Виростають у таким околі,
На гірських вітрах, під шум потоків
В ненастанному стогнанню ліса,
При маржині вічно та в безлюдді
Як тут дико пристрасти бувають,
Як тут близько від думок до діла,
І які тут скорі переходи
Від високих поривів героїства
Аж до звірства найдикшого шалу!”

Він замовк і голову повисив
Мов думками десь блукав далеко.
Потім знов заговорив помалу:
“От хоч би про себе вам сказати!
Трицять літ жию вже тут між ними,
Час було привикнути до всього.
А про те нераз таке гобачу
І в такі безодні серця мушу
Заглядать, що жах мене проймає.
Иншим разом знов із уст тих простих
Щось такеє блисче, що мов світич
Враз освітить ясно все довкола,
Щлях покаже там, де весь мій досвід
І наука стежки не знаходить.
Ось послушайте одну пригоду,
Що мені притрафилась недавно!

“Тому рік—було так само гарно...
Косовиця. Я лиш пообідав
І збирався йти на онсей ґруник,
Де якраз докошували сіно.
Аж тут входить гуцул. “Слава”
— “Слава!”

“Відки, сину?—“Я тутешній, отче,
Кочеранюків Олекса”. Тут лиш
Я пізнав. Його отець далеко
Жив, аж під верхом Катрафійовим,
Що найменше шість годин дороги

На кони страшними пляями.

“Що-ж чувати?”—“Та гаразд,
панотче!

Лиш нам неньо, бачу, вмерти хоче”.

“Що, твій неньо? Адже тиждень тому
Він ходив ще в Кути на дарабі”.

“Та ходив, а як вернув, панотче,

То почув себе якос не добре,

І як ляг, то не встає й до нині.

Та я зі шкапом грийшов, панотче,

Та просив-бих—неньо так просили,—

Сповідаться хочуть. “Руш, Олексю!—

Так казали—та проси доконче...

Та не гайтеся!”... “То вже, панотче,

Як би ласка”...—І вклонився в ноги.

“Що-ж—говорю,—сину, тут не ласка,

Тут повинність. Збігай лиш, небоже,

По дяка!”—“Та я вже був, панотче,

Зараз він прийде... Ось вже й

надходить”.

“Швидко ми зібралися в дорогу,

Посідали усі три на коні

Тай побралися пляями в гори.

В нас дорога не для скороходів:

Наче нитка веться понад кручі,

Через зломи, попід облазами,

Крок за кроком, кінь один за другим.

Поганяти їх ані не думай!

Кінь гуцульський тут господар

повний,

Тут показує увесь свій розум.

Ти сиди на нім, та лиш любуйся,

Як спокійно темносинім оком

Він безодню мірить обік себе,

Як безпечно, легко, делікатно

Він по стежці йде на пядь широкий

Над такими дебрами, що в тебе

Дух захопає. Тобі здається,

Що лиш крикни тут, то вже сам голос

І тебе й шкапя здмухне у провал.

“Ось ми мовчки їдем, і міркую

Я про Кочеранюка старого.

Гуцул—богатир, на все около

Найславнійший з давніх літ керманич,

Чоловік порядний і статочний,

Всі його за чесність поважали.

Не старий ще, сімдесят, здається,

Не дійшло ще. Два сини женаті

І отсей ще парубок. І що-ж то

Сталося йому, що занедужав?

Адже перед тижнем ще здоров був

Що-ж—гадаю,—на все божа воля!

В гуцулів—керманичів здоровля

Наче та осіння погода:

Тут сміється, а за хвилину—фуга!

Черемош зрадливий. Певно мусів

Десь перестудитися порядно.

Сто разів не шкодило нічого,

А вкінці таки своє зробило.

Сонце вже за кичеру сідало,

Як ми стали на Катрафійовім.

Під самим верхом у видолинку

Мов у пригорці якій великій,

Серед запахущої левади

Кочеранюків лежав осідок.

На нових смерекових гобоях

Пурпуром горіло ще проміне,

І тиша стояла скрізь велика

І спокій і пахощі літніі.

Ми пустили коні на леваду,

А самі вийшли в тісне подвіре.

Тут сиділи вже два-три сусіди

Пикаючи люльочки спокійно,

А під голим небом, на мураві,

Лиш веретою одною вкритий

Хорій наш лежав. Лице запало,

Очі дивним полум'ям горіли

І вдивлялися недвижно в небо.

Поздоровив я усіх присутних,

Підійшов до хорого. “Миколо,

“Що ти робиш? Чую, щось

жартуєш?”

“Ні, панотче годний, не жартую!

Смерть моя надходить, добре чую”.

“Що-ж таке болить тебе, Миколо?”

“Все болить, панотче! В грудях коле...

Ну, та що вже, час мабуть до дому”.

Попросив я всіх присутних вийти,

Сам засів Миколу сповідати,

Причастив його, святим олієм

Помазав, а там засів з газдами,

Розмовляю, та синів гитаю,

Чи давно захорував їх дедьо,

Що йому робили, чим лічили?

“Та як з Кут прийшли, тай зараз

кажуть:

“Це, синки, остатній раз ходив я.

Вже мені Черемоша не бачить”.

Прийдеться відай мені вмирати”.

Так говорять, а самі нічого,

І не видно так по них, щоб хорі,

Лиш в очах горить щось незвичайне.

Ми собі не в гадці. От гадаєм,

Може дедьо випили де троха.

Аж в ночі взяли стогнати дуже,

Вхопили кольки їх попід груди.

Вже ми всяко їм давали раду,

Привозили й докторя із Жабя,

Та, як бачите, не помагає”.

“Що-ж казав вам доктор?—Та нічого!

Подивився, вусами порушав,

Записав лікарство тай поїхав.

А десятку треба було дати.

А як я до Жабя з ним вертався,

То сказав: “У твого дедя, каже,

Слабість не страшна, а хлоп він

сильний

Вітримав би ще й утрое гірше.
Тільки щось таке в душі у нього,
Щось його гризе і мулить,—каже,—
Отсе може в гріб його загнати”.

Здивувало се мене не мало,
Бо на сповіди ніщо такого
Я не чув від хорого Миколи.
“Ну, а що-ж,—питаю знов у сина—
Говорив вам дедьо щось такого?
Скаржився на що чи гризся чимось?”
“Ні, лиш те одно ураз говорить:
“Діточки, ви мною не журіться
І не тратьтесь ні на які ліки,
Бо мені ніщо вже не поможе,
Бо я знаю, смерть моя приходить”.

Отсе все ми зтиха говорили,
Сидячи на тесаній колоді
Коло хати осторінь старого.
Він лежав недвижно все на місці
Із лицем оберненим до неба,
Не стогнав, лиш звільна важко дихав,
Бачилось, що спав го маслосвятю.

Втім рухнувся, пробував устати,
Застогнав і важко головою
Впав на подушку. “Олексю, де ти?”
Син до нього. “Панотець же гезде?”
“Гезде, дедю, будуть ночувати,
Бо в низу вже пільма западає.
Може вас занести у хороми?”
“Ні, небоже, голежу ще гезде.
Панотця поклич!”

Я наблизився.
“Мучуся, панотче, — рік Микола, —
Мучуся, та ні, не могу вмерти”.
“Ну, не говоріть таке, Миколо!
Відки вам се в голову засіло,
Що вам конче нині смерти треба?”
“Ой, панотче, це я добре знаю,
Та не те гризе мене і мучить!
Але гріх у мене, гріх на серці
Нeproшений, тим то вмерти годі”.
“Що за гріх такий? Скажи, Миколо
Адже-ж тільки що ти сповідався!
То хiba ще тайний гріх у тебе?
Що-ж, я можу сповідь доповнити.
Вийдіть, люди!”

“Ні, най не виходять!
Най до мене більше всі приступлять!
Дивний се у мене гріх, панотче!
Я вже й сам не знаю, що з ним діять,
Як його з душі своєї збути?
Я його вже тричі сповідався,
Задля нього тричі йшов я пішки
До святого Івана до Сучави,
Мене тричі з нього розрїшали,
А про те він на душі й до нині,
Нїби камінь вчеплений до шиї, —
Через нього й вмерти я не можу.

Ось лежу й гляджу в святеньке небо,
І мені здається, що хтось гнівно
Замика його гередо мною,
Що там щось мов темна-темна хмара
Мені в гору стежку заступає;
Що на мні тут щось тяжке висить,
Мов торби камяня й глюю повні,
І не можу я ступити з місця.
Радьте що, панотчику поважний,
Поможіте душу облекшити!”

“Ну, скажіть, що мав йому я радить?
Гріх якийсь його турбує душу,
Хоч його він тричі сповідався.
Може сповідався він нещиро,
Затаїв подробиці найтяжшї,
І гризе той гріх його сумліне?”
“Вияви — кажу йому — Микола,
Вияви свій гріх зовсім по правді!”
“Так, панотче, добре ви сказали.
Та не тільки вам, і всім присутним
Виявлю, чей серцю легше буде.
Сядьте, газди, гезде коло мене,
Слухайте, що буду повідати”.

Сили всі ми коло нього близько,
І при ньому також поставали
Три сини—три явори гірськії,
Дві невістки—дві гуцульські кралі.
А на небі власне перші зорі
Виринали, тихо миготїли.

“Слухайте, панотчику величній,
Слухайте, мої сусїди любі! —
Так говорить стогнучи Микола —
Сорок літ, а може й більше тому,—
Я ще парубком гуляв. Як нині
Тямлю: день був літній, як сегодне,
По левадах бренькотїли коси,
А я гнав із рабенця дарабу.
Як тепер її ще бачу: чвірка,
На передї Лесь Гутюк при кермі,
Я при задній. Десь коло полудня
Ймились ми спочити в Ясенів.
На зарінку дїтвори богато.
Ми собі дарабу причепили,
До шинку побїгли поснідати.
Закусили, тютюну купили,
Тай гайда дарабу кочувати.
На дарабі, як звичайно, діти
Бїгають, з дараби в воду скачуть,
Плещуться—нам се не в дивовижу.
Най собі! Відбили ми дарабу,—
Діти всі на беріг. Ба, дивлюся,
На заді коло моєї керми
Хлопчик скулився. вже не маленький,
Може так дванацять літ, тринадцять.
Скулився, сидить і не вважає,
Що дараба вже на бистру воду
Випливає: “Хло,—кажу до нього,—
Ти куди?”—“Я там!”—сказав недбало
Тай кивнув недбало головою

В низ на Черемош, на мене навіть
Не поглянув, тай сидить спокійно,
Мов чогось у воду задивився.

“Се мені також не в дивовижу.
Думаю—хлопчіще провезеться,
Певно хоче на той бік дістатися.
А як схоче злізти, нам не штука
З бистрини на мілчу воду зіхатъ,
Ну, а там нехай бриде сарако.
А вода під нами каламутна,—
Клявзу, бачте, в Шибенім пустили,
Та проте і я і Лесь, ми знали
Кожде місце, де злазити можна.

“І стою собі, держу за керму,
Деь колись у воду нею вдарю,
Люльку курю і мовчу, байдуже
Про хлопчіща. Та бо мій хлопчіще
Мовчки встав не кажучи ні слова.

Закотив штанята по коліна,
На кінець дараби наблизився,
І легенько, мов ніде нічого,
Звісив ноги, сам спустився в воду,
І без голосу, без пари з рота
Щез безслідно в каламутній хвилі.

“Сталось се так скоро, так неждано,
Так спокійно якось і природно,
Що я гупо витріщивши очі
Все те бачив, кождий рух хлопчини,
І не встиг сказати ані слова.
“Зразу навіть я аж розсміявся,
Думав: хлопець певно главле добре,
Хоче з бистриною побороться.
Та бо бачу: ні сліду хлопчини.
Може за дарабу де вчепився?
Ні, не видно! Може так нурця дав
І за хвилю вирине далеко?
Ні, не вирина! Дараба наша
Відплила вже шмат від того місця,
Але хлопця ні сліду ні духу!
Тут мороз пройшов мені по тілі.
Так мені зробилось якось дивно,
Ніби сам я вбив хлопчину того,
Ніби сам зіпхнув його з дараби,
Ніби ніс в руках свою дитину
І нараз її у воду кинув.

“І я з жахом позирнув на Леся,
Чи не бачив він, що за плечима
В нього сталося? Ні, Лесь спокійно
Кермою поскрипує своєю
Потім ще я з більшим жахом глянув
На село, на береги, чи там хто
Не побачив, що тут в мене сталося?
Ні, дримають береги на сонці,
Верби віге у воді купають,
Де-де з хат ще дим клубами веться,
Та на вулицях нема нікого,
Навіть діти знад ріки побігли.
Відітхнув я, знов гляджу у воду, —

Вже далеко ми від того місця,
Але хлопця ні сліду ні духу.
Але знов мені на серці стало,
Мов-би хто вколов, або горячим
Жигалом до рани доторкнувся.
Страшно так чогось, аж в горлі
дусить,

Але з середини рівночасно,
Преться слово на уста—не слово,
Але крик страшний, немов булькоче
І кипить у горщику замкненім.
Пережив я там таку хвилю
Повну страху й дикої тривоги,
Яких мало хто переживає.

“Перегнали ми вже Устеріки,
Де Черемош Чорний з Білим збігся
І дісталися на більшу воду,
Де пливе дараба безпечніше.
І мені там стало спокійніше
На душі, я відітхнув глибоко,
Мов тягар який з плечий скотився.
Вчасно доплили ми до Вижниці,
За свій труд одержали заплату,
Накупили дечого для дому,
Й досвіта, підночувавши троха,
Рушили назад у наші гори.
Перейшовши із Вижниць в Кути,
Ми пішли гуртом досить великим
Серед жартів та розмов веселих.
Я в тім гурті був найвеселіший,
Мов-би то вчорашньої пригоди
І зовсім зо мною не бувало.

“Поки ми дійшли до Ясенова,
Весь наш гурт помалу розійшовся
І ми з Лесем тільки два зістали.
Та коли ми наближаться стали
До шинку, геред яким учора
Ми свою дарабу припинали,
В мене знов мороз на душу вдарив,
І я боязно зирнув довкола,
Чи не йде хто, хлопця не шукає.
До шинку я ні за які гроші
Не вступив-би, бо мені здавалось,
Що там зараз хтось мене пізнає,
І спитає: “Де мій хлопець дівся?”

“А в шинку мені було потрібно
Взяти ще горівки повну фляшку
Косарям. Ось попросив я Леся:
“Нуко, мой, візьми у мене гроші
Йди в шинок, там полишив я фляшку.
Заплати шинкарці за горівку,
А я тут на тебе зачекаю”

“Лесь привик мене від давна слухать
Гроші взяв та до шинку потюгав,
Та як лиш від мене відвернувся,
Мене хтось мов пруютом з заду вдарив.
Вдарила така страшна тривога,
Що я, міцно заціпивши зуби,

Натиснув на голові крисаню
 І дмухнув дорогою що духу.
 Я не біг, хоч чулося—летів-би,
 Але йшов і йшов, не оглядався.
 Не було думок ні тямки в мене,
 Лиш перестрашу чуте шалене.
 І я йшов і йшов, не оглядався,
 Аж у груди духу вже не стало.
 Аж дійшовши на край Ясенова,
 Сів на камени я край дороги
 І тут Леся дожидав старого.
 Надійшов він десь за пів години.
 “Вибачай,—сказав мені,—небоже!
 Троха там загутався в шиночку,
 Люльку запечи була потреба.
 А ось на тобі твою горівку”.

“Взяв я фляшку, і мене скортіло
 Випити її хоч половину,
 Аби в серці хробака залляти.
 Та як тільки відіткнув я корок
 І до шийки ротом прихилився,
 Щось таке вдарило на мене,
 Що з відразою та жахом мало
 Я ту фляшку не пувив на землю.
 Та отямившись на хвилину,
 Лесеві я дав її й промовив:
 “На та випий!” Але більш ні слова
 Я не міг тоді йому сказати.
 Тільки знаю, що від тої хвилі
 Я горівки вже не мав у роті.

“Я зарікся того дня ніколи
 На Черемош більше не ходити,
 Ні дараби більше не гонити.

“Так прожив я дві чи три неділі
 Дома при роботі господарській.
 Та коли в неділю коло церкви
 Я почув, що повинь у вівторок
 Буде йти, хоч се звичайне діло,—
 Щось мене торкнуло в саме серце
 І я не міркуючи нічого,
 В понеділок досвіта зібрався
 І з сокирою пішов у Жабе.
 Там покликав Леся я старого
 І ми в двох пішли аж на Дземброню,
 Тай давай дарабу лаштувати.
 Злаштували, переночували,
 А в вівторок повени діджавши,
 В низ рікою ми її пігнали.

“Не було турботи ні гризоти,
 Тільки як ми вже до Ясенова
 Наблизилися до того місця,
 Де в ріку на бистрині глибокій
 Із дараби зсунувся хлопчина,
 Знов мене обхопила тривога,
 І я пильно в воду став глядіти,
 Чи не вирне з неї потопленник.
 Але шумно гнала бистра хвиля,
 Клекотів Черемош під скалою,

А дараба сунула стрілою,
 Та хлопчини ні сліду не видно.

“І почав я між керманичами
 Де в кого розвідувать помалу,
 Чи не бачив хто дня того й того
 Втогленого низше Ясенова.
 Та ніхто не міг мені сказати.
 А вертаючи із Кут до дому,
 Я почав також у Ясенові
 У шинку чи де будь на дорозі
 Звідувать по троха у прохожих,
 Чи в кого тут хлопець не втопився.
 Та ніхто не міг мені сказати,
 І мій страх помалу став минати.

“Та бо не минуло мое лихо!
 Як бувало де з ким посварюся,
 Жінку вдарю в злости чи дитину,
 То ануко завше тої ночі
 Мені сниться, що плину водою
 І сидить у мене на дарабі
 Той сам хлопець скулений і тихий
 І глядить у каламутну воду.
 І помалу із кінця дараби
 Босі ноги в воду опускає,
 Потім обернувшись на дарабі,
 Між ковбками черевом лягає,
 За ковбки вчепившись руками,
 Звільна в воду тіло посуває,
 Тоне в хвилях, тільки з хвиль до мене
 Кілько раз руками замахає.
 Були ночі ті страшні для мене,
 Весь день потім я ходив маркітний,
 Щось неначе ссало в мене душу,
 Що я гріх свій відкупити мушу.

“Вибравсь я до сговіди святої,
 Панотцю, що був тут перед вами,
 Розповів усю свою пригоду,
 Правда, дещо троха промовчавши.
 Панотець подумавши, говорить:
 “Що-ж, небоже, я не можу знати,
 Чим би ти тут міг бути винуватий
 Адже хлопця в воду не зіпхнув ти.
 Що не остеріг його перед водою,
 Се не гріх ще, бо не міг ти знати,
 Чи він ліпше воду ту не знає.
 А що страх тобі такий діймає,
 Я на те не вмю ради дати”.
 “Так прожив я рік один і другий,
 Часто забував свою пригоду
 І не чув уже страху ніколи
 Пливучи побіля Ясенова.
 Та ось трафілося мені лихо,
 Що я дома за якусь дрібницю
 Дуже всердився і в персердію
 Тяжко так побив свою Марічку,
 Що водою мусів відливати.
 Не заслабла жінка з тих побоїв,
 Та я ніч мав після них страшню,

Бо мені приснився знов Черемш
Каламутний, хлопець на дарабі,
Його втоплене у бистрих хвилях
І його лице таке тривожне,
Мов-би помочи благав від мене.

“Решту ночі я провів безсонно
І надумався відбутъ покуту,
Перейтися пішки до Сучави
І там гріху свого сповідаться.
Та не мав я щастя у Сучаві,
Трафив на священика старого,
Що спішився і невважно слухав
Та нерадо сповіди мої.
Та коли скінчив я свою сповідь,
Він сердито обізвався до мене:
“Глупий гуцул, се все дурниця,
Що тобі до голови приходить.
Сповідай мені гріхи достотні,
А не привиди та сни паницькі!
Певно ти над міру випиваєш.
Тому й сни такі погані маєш”.

“Не признався я тому попови,
Що вже кілька літ не пю горівки,
Та не ждучи в нього розгрішїня,
Я перехрестився й віддалився.
І була мені тут довша пільга,
Бо в життю я більше гильнувався,
Здержував свій гнів та пересерде,
І з сусідами миром держався.
Аж коли моя Марічка вмерла,
Не проживши й десять літ зо мною,
Я побачив знов у сні хлопчину,
Що з води махав мені рукою.
Знов тоді пішов я до Сучави.
Той раз там застав черця старого,
Що спокійно вислухавши сповідь,
От таке сказав до мене слово:
“Синочку, коли усе по правді
Ти сказав ось тут передо мною,
То даю тобі я розгрішїне,
Хоч їй Богу сам не знаю за що
І не здаваю тобі покути.
Бо ти сам себе в грісі не знаєш,
Сам собі покуту накладаєш”.

“От таке я виніс із Сучави,
І було мені від того часу
Двацять літ життя у праці й труді.
Двацять літ тих ви мене, панотче,
Знали, то й не буду вам казати,
Що прожив я без гріха тяжкого,
Хоч то чоловік і не безгрішний.
Але не було й одного року,
У якім-би втоглений хлопчина
Нічю в сні мені не появлявся,
Мов невтишений докір сумління.

“Та отсе два тижні тому буде,
Як в останне плив я до Вижниці

І перепливав попід стрімкії
Скелі, що понизше Ясенова,
Я побачив, як з води брудної
Висунулося щось сніжно біле,
Мов рука дитяча невелика.
Та рука один раз, другий, третій
Вирнула з води, мов купка піни,
А потім здалось мені, що крепко
Кінець керми моєї вчепила.
Я почув, як керму щось черкнуло,
І мене мов вхопило за серце.
І мені відразу ясно стало,
Що мені не довго смерти ждати”.

От таке нам розповів Микола,
І не знав я, що йому сказати.
Та мовчали також і сусіди,
Не було між нами розговору,
І тиша стояла довгу хвилину.

Аж ось найстарший віком з грисутних,
Юра Рахманюк, от так промовив:
“Не в образі це тобі, Миколо,
Але як зайшло вже на бувале,
Не прогнівайся, коли згадаю,
Як провів своє ти парубочтво.
Не скажу, аби ти був ледащо,
Але був ти гордий син богацький,
Краса й слава поміж парубками.
Тільки кров була горяча в тебе
І були над міру дужі руки
І душа над міру напаслива.
Не було в селі такого газди,
Щоб ти з ним у сварку або в бійку.
Не зайшов за будь яку марницю.
Сам я теж зазнав руки твоєї,
Та нехай се йде з тими часами!
Не скажу, аби ти вдався в дедя,
Бо твій дедьо був спокійний газда,
І не знаю, чи не через тебе
Передчасно він зійшов зі світа.
І не знаю, чи ти вдався в маму,
Бо вона була газдиня чемна
І тебе женила в добрім роді.
Але в тебе щос було з опришка,
Що не знає стриму ані тями,
Аби тільки злість свою зігнати
І на своїм ворозі помститись”.

Важко від тих слів зітхнув Микола
І сказав: “Спасибі тобі, Юро,
Що згадав ти ті часи страшніі,
Які я прожив мов у тумані.
Мало що з них мені доси в тямці.
Те лиш доси добре памятаю,
Як мене перед моїм вінчанем
Моя мати у своїй коморі
На колінах із слізми благала,
Аби я не збиткував ніколи
Ту Марічку, що вона для мене.
За дружину вірну обібрала”.

“Не гаразд ти й з нею жив, Микола.
Перший рік або два перші роки,—
Мовив далі згадуючи Юра.—
Так було не раз, що прибігала
Твоя жінка аж до мене сночи,
Від твоїх тікаючи гобойв.
І не раз мені впадала думка:
“Цес напевно не добром закінчить!
Знайде смерть собі безчасовую
З топірця, або на шибениці”.

“Бог з тобою, Юро!—скрикнув з
жахом

Про тих Юриних словах Микола,
І перехрестився весь тремтячи,—
Знаєш, часом і мені самому
Щось таке на думку приходило.
Та було твердее серце в мене,
Що не знало стриму ані впину”.

Та спокійно мовив далі Юра:
“Прийшов стрим тобі і впин відразу,
Бо відразу ту устаткувався,
Пити перестав та забячить,
З ворогами якось поєднався.
Се мені було на вдивовижу,
Бо не знав я про твою пригоду,
Про яку тепер нам розповів ти.
Розумієш ти її значіне?”
“Не в догад мені ще якось, Юро”,
Тихим голосом сказав Микола.

“Ось послухай моєї пригоди,
Що мені іще в літах хлопчачих
Трафилася,—може й твоя власна
Тобі стане май зрозумілійша.
Мав тоді я вісім літ чи девять,
А тебе ще й не було на світі,
Як одного теплого літнього
Дня ми хлопці із верха свогого
Захотіли збігати в долину,
Аби в Черемоши покупатсья.
Захотіли, зараз і побігли.
З верха в низ не тяжко було збігти,
Другий верх ми перейшли помалу,
А з верха побачили в долині
Черемош як срібную гадюку.
Сід верхом лісок був невеликий,
Сей ми перебігли дуже живо;
А з ліска вела крутая стежка
Стрімко в низ зеленою лукою.
Потім треба через яр глубокий
Перебраться на другу леваду.
Перелізти кілька перелазів,
Перебігти почерез дорогу,
Перескочити ще два потоки,
А потому з берега стрімкого
На зарінок—тут уже і купіль!
“Враз зо мною бігло вісім хлопців,

Майже всі були від мене старші.
Як лиш ми добігли до потоку,
Хлопці чуючи ріку вже близько,
Закричали і побігли чвалом.
Та я, скачучи через потічок,
Скочив так незручно, що натрафив
На сухий безликий корч терновий.
Тут я скрикнув від острого болю,
Бо тернова шпичка величенька
Вбилася мені в п'яту порядно.
Зразу я не завважав нічого.
А хотів лише дігнати хлопців
І підбіг за ними кілька кроків.
Але тут почув, що від гіляки
Відламалася тернова шпичка
І застрягла у п'яті у мене.
Се була мені не першина вже.
Я таких тернів уже не мало
Мав в ногах гуляючи босоніж
По ярах та греготах зарослих.
Знав я, що робить в такому разі,
І не кажучи нікому й слова
Сів на муріжку посеред стежки.
Виняв голку, що мені в сорочку
В пазуху встромляла завше мама
З ниткою, аби як що подреться,
Зараз міг на собі я зашити.
Я присів, п'яту свою оглянув
І побачив, що тернина влізла
Геть у мясо і при самій шкірі
Заломалася зовсім гладенько,
Так що пальцями ніяк не вхопиш.
Тут спокійно я п'яту послинив,
Виняв голку і продовбав шкіру,
Поки вістрем голки не заважив
За конець тернини, й розхитавши
Не підтяг її, щоб було за що
Пальцями вцепить і витягнути.

“Кілько хвиль я порався з ногою,
П'ять чи десять, я не міг і знати,
Та мої товариші за той час
Перебігли і луку й потоки,
Перелізли через перелази,
Розложилися всі на зарінку,
Сорочки та гачі поскидали
І з веселим криком та сміхами
Плюскотали вже у срібних хвилях.
Плюскіт той я чув уже здалека
І я, біль забувши невеликий,
Біг до духу гочерез леваду,
Аби лиш до купелі допасти.

“Ось уже я вибіг на дорогу,
Коли чую, здалека від Жабя
Крик надноситься понад рікою:
“Сокотітьсь! Геть з води! Ратуйте!”
Се мабуть кричали різні люди,
Та не чули окриків тих хлопців,
Що в ріці купалися весело.
Та я вчувши крики, зупинився,
Глянув у той бік, відки кричали,

І побачив раптом, як рікою
 Понад доси чистою водою
 Вал котився жовтий, каламутний
 Заввишки, здавалося, на хлопа,
 Несучи ковбки, тріски й геляки,
 Шумлячи та ревучи страшенно.
 Вал котився скоро наче вихор,
 Здіймав воду рівно з берегами,
 І я бачучи те дивне диво,
 Закричав до хлопців: "Мой, тікайте!"

"Та вони за шумом не дочули.
 Ще хвилинка й вал той надкотився
 Понад них, і шез увесь зарінок
 І все шмате і всі хлопці разом,
 Ніби їх і не було ніколи.
 Я лиш сам один із них лишився,
 І мені відразу ясно стало,
 Що як би не терен той, що в ногу
 Мені вбився і спинив на хвилю,
 Був би я загинув враз із ними.

"От таке й твоє було, Миколо!
 Як би не той хлопець в Ясенові,
 Що мов на очах тобі втопився,
 Був би ти розпився й розпустився,
 Був би може десь погиб у бійці,
 Або в криміналі опинився!"

Так оповідав старий той гуцул,
 І словам його я здивувався,
 Бо здались вони мені мов ясний світич
 Що розсвічує нічну темряву!

Вже стемніло, хоч не студеніло,
 І сини внесли Миколу в хату,
 А нас всіх просили до вечері.
 Всі ми там і переночували,
 А коли ми рано повставали,
 Спав Микола на своїй постелі
 Тихо та спокійно, без дихання,
 Бо в ночі заснув сном непробудним.

— 0 —

Осип Маковей

ДОЛЯРИ

(Оповідання).

I.

Парася Гриникова станула собі коло плота на своїм обійстю і дивилася уважно, що діється на подвір'ю у сусіда. Вона ціле літо заглядала туди щодня — і тепер, в осени, по привичці, бодай оком кинула. Занадто цікаве було те, що там діялося. Ото ще торік, зараз по великій війні, вернувся з Америки Гриників сусід, Павло Могилюк із сином Іваном і дочкою Ганною, дітьми вже дорослими, готовими під вінець. Більше як двадцять років не було їм дома, Ганна таки вродилася за морем, — і отсе всі троє, як вернулися, зараз взялися мурувати дім. Колиб звичайну сільську хату, не булоб ли-

ша; а то вони до зими поклали дім на дві кімнати, з окремою кухнею і коморою, з великим льохом, з двома входами, до подвіря і до вулиці, з великими вікнами, комином і дахом, критим черепицею. Люде, що памятали Могилюка, як чоловіка неможливого у нужденній липянці, не могли начудуватися його "панським" примхам і вже підчас будови питалися, на що йому такої великої хати. Він відповідав коротко: треба — і в дальшу розмову не вдавався.

Коли мур в зимі вимерзли, праця коло дому цілу весну і ціле літо не спинялася. Могилюк наймив до роботи в полі робітників, а сам від свого дому майже не відходив. Так

само діти його. Люде з села все бачили їх, як помагали мулярям і теслям при роботі і ніколи не мали часу побалакати. І в село рідко виходили, хіба часом до церкви. І отсе, коли прийшла осінь, — тиха, погідна, суха осінь, мов подарована природою на те, щоби Могилюк міг без перешкоди докінчити свій дім, — він і справді дждався тої радісної хвилини: дім стояв готовий.

Вчора Парася бачила, як столяр з недалекого містечка привозив нові меблі до дому Могилюка, правдиві “панські” шафи, столи, крісла й инше; а нині вона бачила докінчення роботи: молодий Могилюк підводив ще сірою краскою стіни знадвору знизу, немов широким рушником оперізував дім, а сестра його врівнювала подвіря, згортала румовище і тачками завозила до непотрібної вже ями з вапна. Старий Могилюк походжав уже без діла по подвірю, ставав собі часто здалека і приглядався до мові крізь великі круглі окуляри в роговій оправі, котрі привіз собі з Америки. Одягнений по “шляхотськи”, не по селянськи, у своїх окулярах, яких у селі ніхто не бачив, він виглядав якось грізно, неприступно і все задумано. А стареча неміч по тяжкій довголітній праці так і визирала з кожного його руху і вчинку.

Парася не бажала собі, щоби її хто побачив, але Ганна замітила її і, везучи тачки, поздоровила. Не могла й Парася не відповісти, сказала “доброго здоровля” і додала:

— Уже, бачу, все готове.

— Все — відповіла Ганна, висипала тачки і підійшла до плота. — В неділю буде посвячення дому. Прийдете до нас?

— Не знаю, що тато скажуть.

Ганна засміялася і блиснула двома золотими зубами у горішній щоці. — Ах, твій тато! Він нас не любить. Але ми вас усіх запросимо на посвячення. Адже ви найближчі сусіди. Треба нам якось жити по людськи.

— Я би рада — відповіла Парася несміло.

— Ну-ну, якось то буде — потішила Ганна. — Батько перепроситься. Адже ми йому нічого злого не зробили. Чого він такий лихий на нас?

— Я не знаю.

Парася може й знала, але не сказала і звела розмову на що инше.

— Слухай, Ганусю, чи тебе тоті золоті зуби не болять?

— Ні. На те їх обложили золотом, щоби не боліли. Починали псуватися.

— А чи то правда, що твій тато не має своїх зубів, тільки вставлені? Люде так кажуть.

— Це правда; ліпші вставлені, як жадні. Адже треба їсти. Тобі дивно?

— Трохи дивно. Але тобі з тими зубами дуже файно. Так блищаться. І ти ними гризеш?

— Гризу.

Гануся сміялася. Молоденька сусідка видалася їй дуже дитиною.

— А тепер я тебе, Парасю, щось

спитаюся.

Парася видивилася своїми величчними синіми очима і спитала: — Що ж таке?

— Чого ти все носиш хустку на голові, як молодича?

На це зовсім невинне питання Парася почервонілася, як пивонія, вхопилася за голову і аж скрикнула: — Ой! Здавалося їй, що має велику причину соромитися, тимчасом відповідь її була дуже проста і ясна: в зимі мала тиф і мусіла собі волосся обтяти. (Тоді хорував також її молодший брат і помер).

— Ану, здійми хустку!

Парася зняла послухно хустку і спід неї розсипалися буйні біляві кучері, з котрими було їй дуже до лица. Це була одна з тих сільських дівчат у котрих бездоганне здоров'я в головному основю їх краси.

— Чого ж ти носиш хустку? — дивувалася Ганна.

— Стидно. Волосся коротке. Люде сміються.

Цю зміну у Парасі завважав здалека й молодий Іван Могилюк, не втерпів, кинув роботу і підійшов також до плота. Парася чим скорше закинула хустку на голову.

— Чекай, Парасю, нехай ще мій брат подивиться, яка ти гарна. Подивися, Іване: має таке гарне волосся і все накриває голову хусткою. Чи не шкода?

— Справді шкода — відповів Іван. — Тут у селі така погана мода на приплескані, прилизані причіски, що дивитися годі. Кра-

ще так, як у вас, Парасю. Не закривайте голови.

— Хібаж так можна?

Парася стояла здивована нечуваними поглядами і врадувана в душі тим, що Іван прийшов на розмову та так якось зичливо висказався. Одначе розмова скоренько увірвалася, бо з хати надійшов Гриник, крикнув на Парасю остро: “Ти чого там?” — і цими словами розігнав молодих.

— Чого Гриник ворогує на нас? — спиталася Ганна батька.

— А Бог його знає — відповів батько. — Відай з зависти. Писав ще до Америки, щоб я продав йому свій ґрунт, а я не продав і сам прийхав.

Старий заморгав своїми присліпкуватими очима і відійшов у дім. Гануса почала замітати подвіря.

— Скропи землю водою, нехай порох не осідає на стінах, бо ще краска мовра — попросив брат і сестра послухала.

Якісь дві пані, одна старша, друга молодша, надійшли вулицею і станули коло Могилюкового дому.

Старша сказала: — See what a pretty peasant house!*)

Молодша відповіла на те зовсім голосно: — Indeed and the peasant boy is handsome too*).

Паням і на думку не приходило, що тут їх хтось зрозуміє. Тимчасом парубок Іван зняв капелюх у сторону пань і відповів: — Thanks

*) Дивись, який гарний селянський дім!

***) Справді. А парубок також гарний.

for the compliment*).

А Гануся засміялася і спитала: Am I not pretty too?*)

Пані видивилися, не відповіли нічого і відійшли скорою дорогою.

Пізнійше Іван довідався, що це були гості з панського двора.

II.

По великій війні багато українських емігрантів вернулося з Америки в Галичину, до свого нещасного "старого краю", зруйнованого і скривавленого. Привезли з собою долари, хто більше, хто менше, і купували чимскорше землю, підбиваючи ціну так високо, що ніхто з місцевих селян не міг їм дорівняти.

Скільки доларів привіз Могилюк, ніхто не знав; мабуть і його рідні діти не знали. Купив кілька моргів землі, і люде не могли відгадати, чи він уже всі гроші видав, чи ще має, і чи відповідно до того треба дуже його поважати, чи менше. Сусід Гриник спершу зовсім не цікавився ним і не хотів йому дати притулку по приїзді навіть на кілька днів. Тільки як він почав ставити нову хату, Гриник і інші сусіди та свояки стали підходити до нього з ласкавим словом. Він слухав і мовчав або відповідав так коротко, що люде не злюбили його за мовчавість. Проте ріс дім і разом з ним росла його повага. Дім свідчив наочно, що долари ще є, — значить маловажати колишньо-

го бідака не можна. А тут ще у нього і син, що певно захоче подружитися, і дочка, що схоче вийти заміж, обоє за батьковою головою забезпечені, — виходить, хоч старий Могилюк непривітний бурмило, одначе пошанувати його можна і треба, коли й інших він пошанує.

Тимчасом він, як на злість, не пошанував громади так, як усі сподівалися. Люде гадали, що він запросить на посвячення дому хоч з пів села, а він навіть деяких своїх не запросив. Було це очевидно доказом або його скупства або незичливости до людей, або одно і друге разом. У хаті по посвяченні зібралось не більше як кільканадцять осіб, між ними священник, деякі свояки і сусіди. Цікаво, що завзятий Гриник на посвячення дому і обід не прийшов; йому саме тоді випала якась важна орудка в містечку. Але жінка його і дочка Парася прийшли, здається на перекір йому, і вони почували себе через те трохи ніяково, — занадто впадало в очі, що найблизчого сусіда не було. Гриникова придивилася новому домові в середині уважно і потім, як усіла за стіл, задумалася. Вона побачила у Могилюка добробут понад селянську міру, — все тут, крім самого господаря, було нове, свіже і, як на селянина, вибагливе. І Могилюк і його діти були одягнені по міщанськи, ніщо у них не нагадувало сільської ноші, застава столова була також не сільська, гостина зложена кухаркою священника просто

*) Дякую за комплімент.

**) А я не гарна?

панська і навіть принуки, так звичайної при сільських гостинах, не було, зовсім як у панів. Через те Гриникова мало що їла, а її дочка нічого і в рот не вложила з остраху, щоб не осмішити себе. Проте Гриникова не мала жалю до Могилюків, навпаки вона в душі сердилася на свого чоловіка, що обминав такого заможного сусіда. Вона вже, як рішилася піти в гості, мала при тім своєю скриту думку, а тепер, як придивилася гараздам Могилюків ближше, чим раз далі розвивала цю думку, як звій полотна, і в міру того ставала чим раз більше привітна і розмовна з сусідом і його дітьми. Думка була дуже звичайна: молодий Могилюк повинен посватати її Парасю — от і все... Тимчасом її дурний чоловік не розуміє діла, гнівається без причини, завидує колишньому зарібникові, що і той доробився майна, і готов занастити добру долю рідної дитини.

Священник встав і мав дуже гарну промову до Могилюка. Звеличав його за працю, за поворот до дому і побажав довгих літ і здоровля на новім господарстві. Старий Могилюк по тій промові щось трохи як би оживився, хотів відповісти довго і гладко, але не складалося. Закліпав очима, поправив язиком вставлену شوку і сказав: "Дякую, дякую. Набідилися ми і моя небіжка довгими роками. І не дочекалися приїхати на своє... Де ми не були, за яку роботу не бралися! Нарешті Бог змілувався, діти підросли, помогли. доробилися

дечого. Потім у війну втратили багато, бо ми "Австріяки" були, а по війні виїхали з тим, що мали. Тільки мама там лишилася"... І далі Могилюк не знав, що сказати, за жовк. Діти посумніли.

Тоді Гриникова вважала за потрібне обізватися:—Ви, сусідонько, не сумуйте. Бог дав вам красні діти, подружте обоє тай будете мати при кім дожити віку. — І при тім вона дуже зичливо глянула на Івана і Ганусю.

Тимчасом соромлива Парася порівнювала в думці сільських парубків з молодим Могилюком Іваном. Куди їм до нього! На Івані одежа гранатова, скровна так, як у панів, тільки штани мають форму канадійську: в околиці кишень широкі, а долом вузкі. Іван носить ковнірець і краватку, має годинник, мабуть золотий, бо блищить, як золото (по правді він був з так званого американського золота), і має прекрасні черевики малинкової краски, шнуровані. Разом взявши це пан, а не хлоп. Так само сестра його: хоч і не носить так, як дівчата у місті, але й не так, як у селі. Тимчасом вона, Парася, проста мужичка, тай горі. Якже вона може подобатися такому паничеві, як Іван? Інші дівчата в селі вже переймили дещо від панів, носять куповані в склепі черевики з високими холявками, крамські спідниці, шовкові хустинки, а її зодягає мати все ще по старосвітськи: в горботку, в чобітки, в кожушок... Парасі робиться жаль — і коли гості від страви і пива веселішають, їй робиться чим раз

сумнійше на серці...

При столі була бесіда також про читальню, котру треба би в селі о-снувати, але нема де примістити. Друга кімната в Могилюковім домі, з виходом на вулицю, навела декого на думку розпитати в Могилюка обережно, чи він не згодився б відсутити її на читальню. Аджже йому такого просторого мешкання не треба, в зимі не опалить. Одначе з розмови показалося небавом, що Могилюка ніяка читальня не обходить, отже дали спокій.

З цілої тої гостини стара Гриникова не зовсім була вдоволена, бо одно: не наговорилася так, як вона то любила. Тому вона з гостини пішла з Парасею просто на толоку на танці. Там собі дитина потанцює, а вона з якою господинею побалакає в смак і опише їй широко, що в Могилюка бачила і чула.

Толока була така велика, що на ній могло танцювати кілька тисяч пар, але тиха музика, зложена зі скрипок і цимбалів, держала всіх у купці і вони крутилися коло музикантів так тісно, що одні другим ставали на п'яти. По танці всі дівчата відходили на бік і ждали, поки парубки пальцем або моргненням покличуть їх знову. Кождий парубок мав свою дівчину, з котрою инший не важився танцювати, тільки наймолодші дівчата, ще не вибрані ніким, мали свободу.

Парася була за молода, щоб мати вже свого вибранця, і тому танцювала зі всіми, хто її покликав. Танцювала радо і довго та втирала

вишиваним рукавом сорочки під з червоного лиця. Вона мала на собі новий кожушок з короткими рукавцями, вишиваний в поясі, але нескроений до стану, і тому негарний. В тім кожушку вона здорово пріла, але не скидала його, бо він був новісінький, просто з голки, і свідчив, що мати зодягає її, як багачку, господарську дочку. На голові мала шовкову хустину, щоб ніхто не бачив її обтятого волося.

Так побачив її Іван Могилюк, що перший раз, від коли приїхав з Америки, прийшов на толоку забавитися. Він придивлявся добру хвилину, як парубки в танці трясли цілим своїм тілом і чудувався, як вони то роблять. Потім сам себе питався, чи зуміє у такт толочити землю так, як инші парубки. А далі, не довго думаючи, на перекір сільським звичаям, підійшов до Парасі, що стояла коло мами, склонився легко, попросив до танцю і повів її до музикантів. Всі мами, що сиділи з дочками рядком на кам'яній огорожі, як ластівки на телеграфічних дротах, зглянулися з завистю на Гриникову, котра перед хвилиною ще обмовляла Могилюка, а тепер, трохи засоромлена в душі, нагадувала собі, що про нього можна й дещо добре сказати.

Іван танцював не гірше від инших парубків, але — що правда — так потрясати тілом не вмів. Цілу забаву пошував йому Парасин кожушок, котрий розпарився від поту і так прикро воняв, що Івана аж у голові морочило. Тому

він не докінчив танцю, сказав, що не привик ще крутитися так на однім місці, але й додав:—Ви, Парасю, не повинні носити цього кожущка, страшно його чути, шкіра зле виправлена.

Ця замітка заболіла Парасю, але вона признала Іванові правду, бо й її аж морочило в голові. Другий танець вона танцювала уже без кожущка, знову з Іваном. Гриникова зовсім подобрила і почала говорити про те, що Господь все-ж таки добрий колись Могилюк був бідак, а тепер дивіться: такі діти, така хата, такий маєток! І з тим вона погодилася без жалю, що з кожущком треба щось зробити, щоб він так прикро не пах. Видко, що Іван делікатний чоловік і за морем до таких пахоців не привик...

Під вечір почали парубки співати ріжних пісень, також тих, що їх зложили Січові Стрільці. Іван Могилюк не помагав співати; він і не знав пісень і навіть не цікавий був розпитати, хто такі були Січові Стрільці. Часописів він не читав і прожив півтора року в селі мов на якій фармі в Канаді, не дбаючи про ніщо, тільки про свої домашні справи. Ходив поміж своїми людьми як чужий і через невідомість обставин, що так змінилося по війні, не міг зжитися близько з ніким.

III.

Підчас світової війни, коли полишені жінки діставали запомоги від уряду на прожиток, були такі поміж ними, що дуріли і викидали

гроші на перфуми, масти на лице, строї і таке инше. Ще й два-три роки по війні, коли сільське господарство приносило значні зиски, видко було по селах, як жінки радо переймали дещо з панських строїв. Чоловіки і парубки доношували звичайно війському одержу, а дівчата купували крамщину; казали, що вона дешевша, ніж домашня одержу, а що правді хотілося їм доскочити хоч у такий спосіб деякого панства. Нікого це не дивувало і не сердило; при грошах можна собі на все дозволити.

Коли Гриник вернувся з війни, застав дома також дещо таке, що йому не вподобалося. Найбільше сердила його перфума, і він счинив у хаті бучу, як би не знати з якої важної причини. Заборонив жінці одягати Парасю "по панськи" і перфуму викинув з хати. Ці пахоці згадала тепер Гриникова, коли дочка сказала їй, що кожущка носити не буде. Були би тепер придалися, щоби скропити кожущок, нехай би так прикро не воняв.

У найближчий торговий день вона пішла з Парасею в містечко, купила їй черевики з високими холявками і обцасами, а на кожущок пахучої води. Дома скропила його сильно цією водою. Гадала, що це допоможе, тимчасом випари зі шкіри і з пахоців змішалися і вийшло щось таке, що кінць міг би впасти. Не диво, що як це зачув носом Гриник, счинив знову велику бучу. Але жінка хотіла цим разом поставити на своїм і почала йому

вияснити, чому це зробила і на що. З того прийшло до суперечки, в котрій найбільше згадувалося Могилюків.

— Ти з ними ворогуєш, старого зневажаєш, на прошену гостину не йдеш, а того не бачиш, що Іванові наша Парася вподобалася і що понад нього ліпшого жениха в селі нема. Ти своїй дитині щастя не бажаєш.

На цей тяжкий докір відповів Гриник спокійно і поважно:

Слухай, жінко! З Могилюком я не ворогую. Що я хотів його грунт купити — купити, а не даром взяти, — то це не знає, що я йому ворог. Я не знав, що він мав гадку назад вернути. А що я з ним тепер не жию і за ним не бігаю, то вже таки що хоч кажи, не я винен тому, тільки він, старий бурмило і скупар. З ким він живе в приятні? З ніким! Сидить собі вже з півтора року в селі, а ще певно є в нас люде, котрі його на очі не бачили. І ціле село, цілий наш край, цілий нарід, чи обходять його хоч дрібку? Ані трішки! Який виїхав темний, такий і вернув, стільки всього, що з доларами. Навіть не знає людам розповісти, що бачив за ті літа, як люде за морем працюють і як собі одлекшують життя. Ми тут дома натерпілися і терпимо без кінця, бажали добра цілому народові, а він тільки про долари дбав — і за то належиться йому більший гонор, як мені або кому іншому? За що? Скажи сама!

Жінка згодилася з ним, що з

Могилюком жити годі, але син його гарний хлопець; як би схотів сватати Парасю, то чи Гриник відмовив би? Долари також не шкодять. Старий Могилюк не вічний, нині-завтра минеться, а син останеться на господарстві. І дочка його також певне не без посагу, не буде сидіти братові на карку.

Гриник забув на хвилину кожущок, з котрого почалася суперечка; слова жінки були також важкі. Він бажав своїй дитині гідного жениха, а про Івана не чував нічого злого. Сам бачив, як він працював коло дому і нікуди не волочився, — буде мабуть такий самолюб як батько, що його хата все з краю; а проте хто його знає, може між людьми виробиться. Тільки чи це правда, що Парася йому подобається? Жінка розповіла йому про всі познаки, які помітила в Івана, і про ті способи, якими хоче його придержати, щоби не втік. Коли він трохи панича з себе вдає, то нащо відстрашувати його кожущком або чимсь таким иншим? І зі старим треба би якось поладнати, — адже-ж він батько Івана та найблизчий сусід. Можеб його на христини запросити, — отже мале в колісці тільки з води хрещене, можна би зладити добру оказію, поговорити — требаж якось з людьми жити. Гриник хотів ще знати, як Парася дивиться на Івана. Жінка успокоїла його: сліпий бачив би, що Парася тягне за Іваном, але зрештою це ще дитина дурна, що вона розуміє?

Ця розмова мала дуже важкі на-

слідки. Передовсім найближчої неділі на танцях Парася була без хустки і без кожуха, котрому не помогли пахощі; замість нього мала сердачок, котрий дихав якоюсь перфумою. Сорочку мала ту, що й передше, вишивану, справді гарну, але замість горботки — крамську спідницю в квітки, а на ногах черевик на високих запятках. Отсі черевик найбільше мучили її. Вона й двилася на них, як на щось нечувано красне, і мала жаль до них, бо — що хоч кажи — зле було в них ходити, а танцювати то й зовсім не могла. Стояла мов на двох коликах і все здавалося їй, що перевернеться. А вкінці таки й завадила обцасом так сильно, що він відломився на сміх людям, і тоді вже не могла в черевиках ні ходити, ні тим менше танцювати. І мамі і дочці зробилося дуже соромно, тільки Іван казав, що це дурниця і приглядався деревляному обцасові, міркуючи, як би його знову прибити. Мати принесла чобітки, і лихе вражіння якось затерлося. Тільки дома Гриник висміяв за те жінку як несвою.

Друге діло було таке, що старий Могилюк з дітьми прийшов на хрестини до Гриника. Не відразу він на це зважився і з дітьми мав довгу розмову дома; аж як зміркував, що Іван тягне за Парасею і Ганусю не тільки цьому не противиться, але ще й сама намовляє, згодився також. Приняли його у Гриника дуже чемно і красно і з великими принюками до їли. Він і випив добре і попоїв і — що най-

чуднійше — навіть трохи розбалакався. Це старша сестра Гриникової, вдова, котрої чоловік загинув на війні, вивела так старого з рівноваги. Примовляла до нього, що він ще не старий, що має ще всі зуби, що за нього й молода дівчина вийшла би замуж, нехай тільки спробує, а побачить. Старий був дуже вдоволений, але дітям було неприємно, що їх батька беруть на глум.

В кілька днів потім Гриникова сиділа дома з дитиною, як відчинилися нагло двері і в хату вбігла мов перепуджена її сестра. — Чити — каже — повіриш такій новині: старий Могилюк хоче мене сватати! От щойно вийшов від мене...

Тепер Гриникова перелякалася, так її ця новина здивувала. Положила дитину в колиску і руки заломилася. — Ігі на старого! Чи чувач хто таке? Адже він уже на ладан дише, старий гриб, і ще йому забагається!? І вір тут хлопів! А що-ж ти на те?

— Я прибїгла до тебе порадитися — відповіла сестра. — Погадай: така хата, як палац, долари...

Гриникова розсердилася: — і то ти так кажеш! Чи ти не маєш своєї хати? Чи не маєш дітей дорослих? Та краще нехай твій син сватає Ганусю, а не шоби ти на старі літа робила з себе публіку! Тобі ще чоловіка треба, тай такого! Ну, вигадала, аж мені соромно за тебе.

— Чогож соромно? — боронилася сестра.

На те Гриникова сказала сестрі таку прикру пословицю про любовщі старих, що та справді засоромилася і замовкла. Але до того Гриникова не призналася, що сестра могла їй пошкодити в її рахунках з Парасею й Іваном. Поговори ще собі довго і рішили не робити старому надії на сватбу, нехай краще покутує за гріхи та збирається на той світ.

Коли сестра відійшла, Гриникова ще того самого дня шукала нагоди побалакати з Ганусею. Вона в ній бачила зичливу подругу Парасі, сестру, котра бажає братови добра і сам не думає йти в монастир. Батькові забаги їй певно розсердять і вона приспішить братове весілля, якщо він взагалі поважно думає про Парасю. Гриникова не помилилася: Гануся була просто обурена на старого батька, коли почула, на що заноситься. Зараз поговорила з братом і той, не надумуючись, пішов до Гриників сказати їм просто і ясно, що має гадку сватати Парасю. Нехай тільки піст мине, у мясниці ожениться.

Цим разом Гриник уже не дорікав Могилюкам, що вони живуть у

селі як чужинці; молодята ще будуть мати час привчитися того, чого не знають; на Могилюковім господарстві все-ж буде його дитина, так як він собі укладав, коли мав гадку його купити, а долари — коли ще які є — не пошкодять. З наших канадників і американців стільки й користи, як привезуть доларів і не розтратять їх. Як би привозили з собою ще й американську проворність, що вміє всюди дати собі раду, було би ще краще; але наші люде здатні лише до тяжкої, чорної роботи і думками високо не літають. Через те і всі забаги їх не високі і не далекі.

— Ти Парасю, пішла би за Івана? — спитав Гриник дочку ніби жартом.

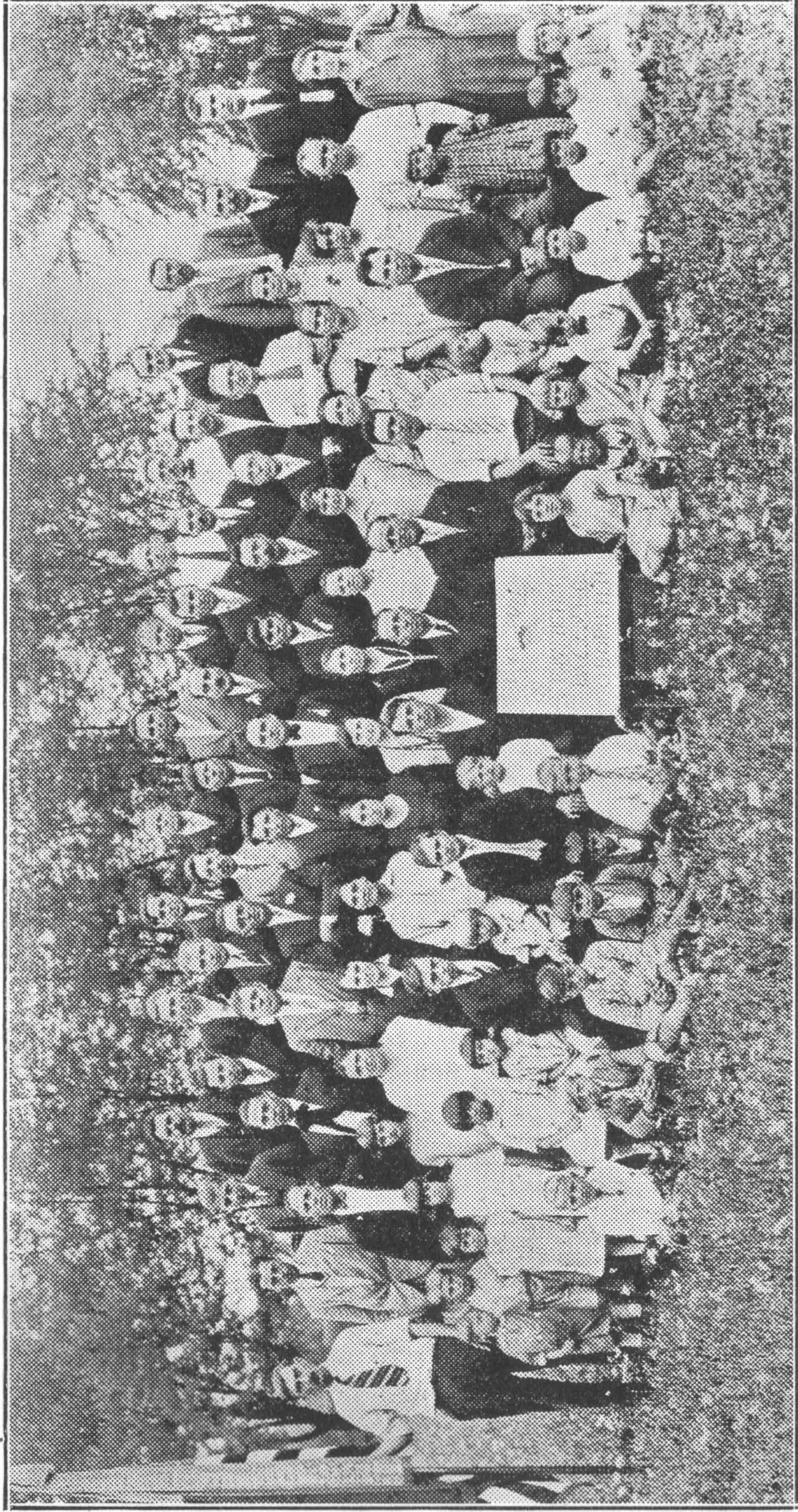
— А він мене схоче, таку мужичку? — відповіла вона несміло?

— Овва, який мені шляхтич заморський! Небавом облетять з нього ті шати і буде мужик такий, як і ми. Але чи ти його любиш?

— Люблю — відповіла дочка тихо.

— Ну, то добре — сказав Гриник і погладив дочку по головці.

Смерть батька чи матері у сім'ї, це не лиш жаль і біль. Це й матеріальна втрата. Крім того, що не стане працівника і кормителя у родині, то ще й видатки наростуть: хвороба, похорони, то що, зідають багато грошей. Позвольте-ж Українському Робітничому Союзови стати Вам до помочі. Запишіться сами і Вашу жінку в члени цієї організації.

Українське Запомогове Товариство, Відділ 69 Українського Робітничого Союзу, в Обурн, Н. Й.
Засноване 11 вересня 1911 під назвою "Братство св. Димитрія", яке зараз приступило до УРСюзу як відділ 69. Організаторами були українці лемки з Горлицького повіту, а то: померший вже Вас. Танич, Іван Базарник, Петро Шевчик і Іван Павлик. В 1918 році змінено назву братства на "Українське Запомогове Товариство". Воно числить тепер 85 дорослих членів і 28 дітей, має в касі поверх 2,500 доларів. За час свого існування товариство виплатило більше як 1,200 доларів за поможу для хорих членів.

Роман Купчинський.

Дума Про Смерть Хведора Черника

Гей у неділеньку святую дуже рано,
 Ще ясне сонце зо дна моря не вставало,
 Ще сизії мряки по полі гуляли,
 Як із города із Білої Церкви
 Січовії Стрільці
 Мов ті орли сизокрильці
 Вилітали — виступали.
 Сталевими шоломами поле крили,
 Багнетами, шабляками городили.
 Підо святий Київ, під золоті брами поспішали.
 Бо з Києва недобрії вісти наспівали,
 Що вже генерал Павло Скоропадський,
 Україну москалям оддав,
 Статки — маєтки панам повертав,
 Добровольців у Київ запрохав.
 Що вражії добровольці
 Як ті вовки сіроманці
 На нашії села набігають,
 Єдину корову, останню сорочку забирають,
 Народ український шомполами крають,
 Господа зневажають.

То як тее Січовії Стрільці зачували
 У своїому серці великеє пересердя мали,
 Із города із Білої Церкви виступали,
 Підо святий Київ, під золоті брами поспішали.
 Попереду всіх та Хведір Черник,
 Сотник стрілецький, січовий характерник
 На вороному коні грає — виграває,
 Степи, ліси, гори собою звеселяє.
 Бо в нього зброя як сонце ясне,
 Що не заходить, не гасне.
 Бо в нього очі як у сокола:
 Трава притихне, вітер не дихне, як погляне довкола
 Гей-же покрикне та Хведір Черник
 На своїх хлопців — молодців:
 “Січовики славні!
 Друзі мої давні!

Та добреж ви, браття любі дбайте:
 По тисяч куль гострих у ленти заправляйте,
 Стоголові скоростріли заряжайте,
 Над ворогом лютим жодного спожаління не майте,
 Клятії полки добровольчеські,
 Як тую траву в зеленому лузі стинайте,
 Україні чести, а собі слави придбайте!”

Тоді Січовії Стрільці добре дбали,
 По тисяч куль гострих у ленти заправляли,
 Стоголові скоростріли заряжали,
 Під Мотовилівку, село невеличке, підступали,
 Над ворогом лютим жодного спожаління не мали,
 Клятії полки добровольчеські
 Як тую траву в зеленому лузі стинали...
 Стали добровольці великі втрати зобачати,
 Стали свого командіра жалібно прохати:
 “Ой командіре ти наш, ваше високоблогородіє
 Подивися, поглянь скільки в нас шкоди є!
 Скільки нас постріляних та побитих,
 Кровю доброю, добровольчеською политих!
 Чи хочеш усіх нас на віки погубити,
 На чужій чужині,
 Далекій Україні

В сиру землю своє військо зарити,
 Матушку Росію тяжко засмутити?!

А поклич-же на герць Хведора Черника
 Сотника стрілецького, січового характерника
 Та підведи його, що будеш із ним воювати,
 Око в око ставати,
 Хоч не прийдеться тобі й шашки добувати.
 Єсть-же в нас куля неминучая
 В Москві — Матушці свяченая!
 Єсть-же в нас шашка булатная
 В святім Казані благословенная!
 Не зможе проти них нічого Хведір Черник учинити
 Стрельнем раз, рубнем два, буде в сирій землі гнити.
 Стане Хведір Черник з білим світом прощатись
 Стануть Січовії Стрільці як тії воробці на всі боки розлітатись”.

Тоді командір — генерал тее зачуває,
 На передпілля певно виступає,
 На окопи стрілецькі з горда поглядає,
 Зично гукає:

“Гей не добре ти Хведір Чернику,
 Січовий характернику,
 Собі з нами добровольцями поступаєш,
 Що ізза земляного валу на мою роту стріляєш,
 Богато народу руського, християнського погубляєш!
 А виходь-же ти сам сотнику стрілецький
 На козацький герць молодецький.
 Та будемо обидва воювати.
 Гострії шаблі-саморубки до білого тіла притупляти
 Сталевії леза до жовтої кости вищербляти.
 Пістолі-самопали до ока приціляти
 Вірну кулю, як ластівку бистру в само серце пускати!”

Чи то ясен місяць ізза темного бору
 Піднімається в гору!?
 Чи то сизий сокіл виглядаючи пари
 Вилітає зза хмари!?

Ні то сотник Хведір Черник
 Ізза земляного валу на передпілля виступає
 Брови як хмари, око як блискавка сяє.
 Золотая зброя ясным дзвоном дзвонить
 Страху нагонить,
 А кого досягне, тому між живими не бути!
 Та не встиг-же Хведір, та не встиг Черник
 Шаблі з піхви добути,
 Як загрохотіли московськії стріли,
 Мов розі́джені оси кулі забреніли.
 Та ніжадна куля козацького тіла
 Зачепити не сміла,
 Тільки одним — одна
 Куля зрадливая
 В Москві — Матушці свячена
 Лютою гадюкою вокруг сотника звилась
 У саме серце під п'яте реберце жалом упялилась.
 Ой упав-же Хведір, ой упав Черник як підтята ялиця
 Зомліли руки, зомліли ноги, світ ув очах тьмиться.
 Гей промовить та Хведір Черник
 До своїх хлопців — молодців:

“Січовики славні
 Друзі мої давні!
 Не час мені рани водою з Карпатів
 Мити — промивати

Не час мені зіллям зі степів далеких

Кровцю зупиняти.

Бо вже мої очі гаснуть, як ті зорі на світанні
Сповніть-же ви, друзі, ще наказ мій останній:

Розвиніть ви славні стрілецькі прапори

Понад степ, понад гори

Та вдарте на Москву, як хвилі на Чорному Морі!

За всі наші кривди, за московські зради

Не давайте нікому пощади!

Підо святий Київ, під золотобанний

Чим дуж поспішайте,

Рідну Україну, народ безталанний

З кайдан визволяйте!

Тоді мене друзі над Дніпром широким

Чесно поховайте!"

Гей то не хвилі на Чорному Морі в скелі вдаряють

Ніто не громи темнії хмари роздирають,

То Січовії Стрільці,

Орли сизокрильці

На Москву ворожу одностайною лавою ринуть

Скорострілами сіють, а шаблюками косять

Не дають пощади і для себе пощади не просять.

Як на провесні повінь прориває запори

І розливається в море

Так Січовії Стрільці крізь московські лави

Розгорнулись усіми шляхами.

Гей у неділеньку та у святую,

Ще ясне сонце край неба світило,

Київські гори кровю золотило,

Як Січовії Стрільці

Орли сизокрильці

Святий город Київ славним боем брали,

Рідній Україні волю возвіщали.

Сотник Хведір Черника,

Січового характерника

На горі високій, над Дніпром широким

Чесно, по козацьки ховали

З крісів, скорострілів, з гармат довгошиїх ясу давали

Лицареві: "Слава" — гукали.

Буде тая слава

Козацька, кровава

По всій Україні від краю до краю лунати,
 Прибитеє серце в гору підіймати,
 Поки сонця світу
 Поки трав та цвіту
 Поки вод по ріках
 А крові по жилах. Амінь.

Модест Левицький

ЩАСТЯ ПЕЙСАХА ЛЕЙДЕРМАНА

Музика Пейсах Лейдерман був відомий на всю округу. Він грав на скрипці. Мало було таких жидівських весіль, де не подбали-б замовити його. Хто його знає, скільки літ він уже грав? — він і сам того добре не пам'ятає. Чимало вже повдовіло тих, кому він грав; трапилось грати і на таких весіллях, що колись і батькам молодих він теж грав на їх весіллі.

Старі підходили до нього з чаркою, коли він, було покладає скрипку та витирає піт з лисини червоною хусткою.

— Випиймо, старий Пейсаху! Пам'ятаєш, як ти мені грав на весіллі у Макарові?

— Чому ні? — озветься Пейсах, зітхнувши та похитавши головою. — Добрі часи були колись.

— Оце старшу дочку віддаю; а ще маю другу й сина. Вже заграємо й їм колись, Пейсаху?

— Дай, Боже, дай, Боже! — говорив Пейсах. — Дай, Боже, — говорив Пейсах. — Дай,

Боже, дожити і внукам пограти і тоді знов з вами чарочку випити.

І Пейсах пив чарку; молода подавала йому на мисочці цимесу; закусивши, він витирає руки червоною хусткою, знову брав скрипку і, кивнувши головою на другу скрипку та на баса, починав знову грати.

І грав же він гарно! Тепер такі музики вже попереводились; тепер і танці інші пішли і співи інші. Грав Пейсах і нові всякі штуки, не забував і старих. І коли на весіллі вже підгуляють гарненько, під кінець вечері він так було гарно та жалібне утне старого маюфеса, що дехто зо старих не видержить та аж заплаче, згадавши давню давнину.

Такий був музика Пейсах Лейдерман.

А жив він у містечку Бишеві, що недалеко Київва, і жив дуже вбого. В сім'ї не мав він щастя: поховав і одну і другу жінку, поховав і дітей чимало; осталась йому одна-однісінька дочка, та й тій доля не поща-

стила. Вийшла заміж у Мака-
рів за небагатого фактора, та
через п'ять літ повдовіла й вер-
нулася до батька з трьома
дітьми. Молода ще була й гар-
на, могла-б віддатись вдруге,
та скоїлось лихо: заслабла во-
на на гарячку, трохи-трохи не
вмерла; але, як минулась та
гарячка, відняло бідній руку
та ногу. Так і лишилась каліка
з дітьми у батька, бо більш ні-
куди було їй подітись.

Оце думав колись Пейсах,
що на старість буде йому ку-
ток у дочки, а довелось ста-
рому ще й ту дочку і внуків
годувати. Пожурився, посуму-
вав, — та нічого не вдієш! По-
тяг далі старий своє тягло, по-
кладаючи надію тепер на вну-
ків, що може впокоять колись
його недолу.

Грає було де на весіллі, ди-
виться, як радіють люди та гу-
ляють, а думка раз-у-раз забі-
гає в ту вбогу хатину, де си-
дить його бідна каліка та вну-
чата. Згадує, як його там ви-
глядають, як кинеться дівора
шукати ласощів у глибоких
кишенях його халата, як він
дуритиме їх, що ласощів не-
ма... А він тих сиротят ніколи
не забував: сам не зїсть — на-
що йому старому? — а для них
приховає гостинця з весілля.

Бідував старий музика зо
своїми сиротами. Заробітки
були лихі. Колись і платили
більше і прожиток був дешев-
ший; а тепер народу сила, а

жити трудніше, платять мало,
дорожнеча скрізь!

Якось після Кишлейфу — як
селяне кажуть: у Пилипівку —
замовили Пейсаха грати аж на
два весілля: у Київі на Подолі
у купця Факторовича та в Іг-
натівку до Брунштайна, що лі-
сом торгує.

У Київі є й свої гарні музи-
ки, але Факторович добре знав
старого Пейсаха і конче хотів
до київських музик додати ще
й його скрипку. Пейсахові не
первина було й у Київі грати.
А в Ігнатівці він мав свою зви-
чайну компанію музик.

Випадало у Київі грати у
вівторок, а в Ігнатівці у чет-
вер. Отже, вибіраючись з до-
му, сказав Пейсах, що вернеть-
ся аж на шабас, а внукам при-
везе гостинців аж цілу торбу.

Оце перегравши весілля у
Київі він їхав у Ігнатівку.

Вже вечір був у середу, коли
він дійшов з Подолу на заліз-
ничу станцію, а о десятій го-
дині мала іти “четверта кля-
са”, якою звичайно їде вся бід-
нота.

Діждавшись тої четвертої
кляси, Пейсах узяв карту і сів
у вагон. Там було тісно, душ-
но, накурено тютюном, гомо-
ніли, сварились, лаялись. Але
Пейсахові пощастило якось за-
лізти у тісенький куток, а що
сісти нікуди було, то він при-
мостився на скриньку якогось
москаля.

Москаль почав був сваритись, але Пейсах упрохав його.

— Одну станцію, тільки одну станцію мені їхати: у Боярці злізу, — просив він. — Оце Жуляни, перестанок, і зараз Боярка. Дозвольте.

Москаль перестав сперечатись за свою скриньку.

Пейсах, цілу ніч не спавши, закуняв у теплому кутку, як тільки рушив поїзд та кондуктори забрали карти.

Коли раптом він прокинувся: поїзд стояв, люди гомоніли, з-надвору десь чувся го-мін.

З пересоння та втоми Пейсах не міг відразу опам'ятатись — де він і що робить.

Коли це дзвінок на станції вдарив тричі, зацвіркав свисток, озався свист з паровоза.

Пейсах скочив на ноги.

— Яка станція? — спитав він.

— Жуляни, — озався якийсь парубок.

Пейсах зітхнув легко.

Люди зареготались, дивлячись на нього. Поїзд рушав помалу.

— Не Жуляни, а Боярка, — сказав якийсь дідок. — Проправ, брат! Поїдеш тепер до Василькова.

Звідусіль почулось кепкування та регіт.

— Лягай, старий, спати знов!

— Ще ніч, до дня далеко...

Пейсах, не ймучи віри, прожогом кинувся до дверей. Перед ним проходили ліхтарні, люди, стовпи, сторож біля стрілки, а далі стало темно, як у льоху. Він пізнав Боярку, бо знав добре всі станції під Києвом. Поїзд минув уже двірєць і йшов чим раз швидше.

Не думаючи нічого, Пейсах вискочив з вагону. Щось сильно вдарило його у голову і... він зомлів.

— — —

Чи довго пролежав Пейсах без пам'яті — він і сам не знав. Він опам'ятався від холоду та гострого болю у правій щоці та руці. Навкруги було темно, тихо. Він лежав ниць на чомусь дуже твердому, нерівному та холодному. Підвівшись на руках, він полапав круг себе у нічній темряві і намацав тільки груз та рельс залізниці. Поза ковнір текло йому аж на груди щось тепле, у роті було солоно...

Наглий страх обняв Пейсах: адже-ж може надійти зараз якийсь поїзд. Він підвався на ноги — ноги тремтіли, підгинались: з одчаю хотів кричати, але подумав зараз, що нікого мабуть у таку пізну пору не докличеться, крім собак хіба. Часом здавалося йому, що він уже неживий, а що це так мана якась. Але щока та рука боліла, як у живого, холод проймав... Далеченько десь світилося світло. Пейсах по-

дався в ту сторону непевною ходою, раз-у-раз спотикаючись, падаючи та збиваючи собі руки та коліна на гострий груз залізної дороги. Страх брав його, щоб не звалитись десь із насипу або щоб не набіг який поїзд. Ноги підгинались, світ йому крутився, те світло десь у нічній темряві хиталось, тремтіло, мовби втікало від нього; а за ковнір все бігло по шиї щось тепле й у роті було солоно. Він лапнув рукою за щоку й аж здригнувся: крізь рану він намацав зуби...

Пейсах доволікся до станції.

Страшний був вигляд його розбитого лица, закрівавленого з широкою раною від ока аж до шиї... Збіглось люди: сторожі, урядовці, прийшов жандарм.

Пейсах відразу не міг говорити, а белькотав щось невиразне на всі питання. Хтось почав завязувати йому рану хусткою.

Нарешті якось розказав бідолаха, що він проспав станцію та вискочив з вагону й розбився.

Жандарм почав клясти.

— Нечистий-же тебе послав плигати, бодай-би ти й не встав був! Що з ним тепер робити? — звернувся він до других.

— Відіслати у Київ, — сказав хтось.

— Довго ждати: аж у ранці

буде номер 6.

— У сільську лікарню, — озвався другий.

— А чи дійде?

— Дійде, — сказав жандарм. — Де ти впав?

— Чи я знаю? — пробелькотав Пейсах. — За станцією.

— Беріть ліхтарні, — звернувся жандарм до сторожів, — беріть жида та ведіть у лікарню. Йдучи побачим, де впав.

Пішли.

Один із сторожів побачивши, що Пейсах заточується, мов паний, взяв його під руку. Йти при світлі було лекше.

Гонів за трое від станції надобали калюжу крови, трохи далі, — капелюх та ще щось у хустині загорнуте.

Дивним дивом скрипка була цілісінька!

Пізна ніч була вже, коли сторожі довели Пейсаха до лікарні.

Розбудили фельдшера, згодом прийшов і лікар.

Поки розвязували та промивали Пейсахову рану, лікар розпитував сторожів, як це скоїлась біда.

— Рана здорова, — сказав лікар, — два зуби пропало... побачим, чи кістка ціла.

Пейсах стогнав та сичав від болю, поки пробували кістку, а лікар усе балакав до нього, щоб одвернути його увагу від рани та болю.

— Кістка ціла, голубе. А за-

шити рану треба.

— Опасне? — пробубонів Пейсах.

— Опасне, та не дуже: живі будете, та й знак буде певний; вже як загубитесь коли, лекше жінка знайде, — жартував лікар.

— Нема жінки, — зітхнув Пейсах. — Ой!

— Потерпіть, потерпіть, треба вичистити рану... А чого ви кричите: ой! що нема жінки чи що болить рана?

— Ой!...

— Знов ой? Бо, бачите, инший раз така жінка буває...

— Ой!...

— ... що волів-би чоловік на пять таких ран її виміняти.

— Ой, добре вам жартувати, коли вас не болить, — промовив Пейсах.

— Ех, друже, може й болить коли, та не вважаєш. Так і ви не вважайте, не вважайте, не вважайте... — балакав лікар, націлившись кривою голкою зашивати рану. — Оце трішечки вколю...

— Ой!

— Вже. Треба-ж зашити... Бо як діру в щоці лишити, то й їсти не можна вам буде. Ротом наллете страви...

— Ой!

— ... а дірою виллється, — казав лікар, завязуючи нитку. А ви боярський?

— Ні, бишевський.

— Та чого-ж вам було плігати з вагону у Боярці? Треба

було плігнути у Фастові, нехай-би там лікар мав роботу, а не я.

— Мені в Ігнатівку треба. озвався Пейсах.

— Знайомі там, чи діла які?

— На весілля... Ой!

— Овва! Хто-ж тепер з вами схоче танцювати, коли у вас таке негарне лице стало?

— Ой!

— Вже, — казав лікар, знов завязуючи нитку.

Пейсах махнув рукою.

— Де вже мені танцювати! Хай вже інші танцюють, хто молодший та щасливий! А я їм граю.

— Коли на трубу, то пропала гра, — мовив лікар.

— На скрипку... Ой!

— Ну, на скрипку, то ще нічого: можна і з розбитою пічкою грати.

— Добре, що з правого боку розбита, — озвався фельдшер, — бо, якби з лівого боку, то й на скрипку трудно-б було грати.

— Еге, еге! — говорив лікар, завязуючи рубці

Так балакаючи та жартуючи, зашили Пейсахову рану. А він усе думав: чи буде він живий, чи не останеться калікою... Та мабуть, — потішав він себе, — ті люди не жартували-б так, коли-б я мав умерти. А дочка, а внуки? Боже! сироти пішли-б з торбами, коли-б я вмер!

Рану зашили, обмили. Лікар, відступивши трохи, придлявся до своєї роботи.

— Красень — перший сорт і хлопець хоч куди козак, — сказав він.

— Пане доктор, — благальним голосом промовив Пейсах, — скажіть мені на правду: не опасне?

— Не опасне.

— І живий буду!

— І живі будете.

— І не каліка?

— І не каліка.

— Боже, Боже! — промовив Пейсах, складаючи руки. — У мене сироти... дочка-каліка, трое внуків... — і сльози покотилися з його очей.

— Чого-ж ви плачете, старий? — промовив лікар, беручи його за руку. — Все буде добре, не журіться, і знак навіть не великий буде.

— Це я радію, що жив буду, — тремтячим голосом мовив Пейсах. — Не за себе — я вже нажився, напився гіркої... радніший вмерти, коли-б не сироти... пропадуть без мене...

— Не журіться, — казав лікар, добувши цигарку й закуривши її над лямпою. — Оце хіба днів кілька не можна вам буде їсти твердої їжі, поки рана зростеться, а там можна буде все. Можете й на весіллі грати, коли голова не дуже болить.

— Ні, не болить, — сказав

Пейсах.

На нього пахнуло димом тютюну.

— Пане доктор, а курити можна?

— І курити можна.

Лікар добув папіросницю і подав Пейсахові цигарку. Той узяв її, подивився вдячними очима на лікаря, закурив від його цигарки, потягнув раз, удруге, і обличчя його — краще сказати: півобличчя, бо половина була вже завязана — просіяло якимсь дивним виразом щастя: він може грати, він навіть курити цигарку, курить — як усі здорові люде, як оцей лікар — молодий, здоровий, червонолиций.

А міг він лежати тепер холодним трупом на рельсах біля станції, і дурно його-б виглядала дочка на шабас, дурно внучата чекали-б, що дід привезе повні кишени гостинців, ласощів...

Пейсах грав у Ігнатівці на весіллі. Розбита, завязана щочка боліла тяжко; боліла й рука, що водила смиком; і чарку, що подала йому молода, він пив якомсь чудно, боком, як пе птиця воду: перегнувши голову на здоровий бік, щоб не попала горілка на рану.

А півобличчя його сияло щастям — таким щастям, якого не знав він зроду!...

An American In Western Ukraine

Impressions by
ELEONORE VON ELTZ*)

Say to me "Ukraine", and in a flash I see wide meadows billowing, like a golden sea, to meet the sky. Then, in a rush, come other pictures crowded into eight weeks of travel through new Poland. Lwow, its buildings scarred with bullet holes. War-graves with row on row of crosses, as the train nears Przemysl fortress. The whitedomed cathedral at Volodymyr-Volynsky where the bishop gave me painted Easter eggs. Storcks' nests, dwarfing the thatched-roof huts below them. Blue haze of flax on lush green stems. The bridge at Luck with new busts of Polish poets and patriots, placed there with money better spent on road repairs.

A windmill, lonely against the sky. The village fairs where you buy anything from pigs to pretzels. If your purchase won't go home with you, why off with your long red girdle and tie it to his foreleg, despite his squeals. That's the way in Volhynia!... The river at Pinsk where men haul lumber off low scows. The Pripet Marshes. Rich forest lands of Poleesie

and Novogrodek. Vilna, quaint, crumbling and dirty. The great bare square in Warsaw where Polish chauvinism razed to the ground the Greek Orthodox Cathedral, leaving not a stick nor stone. Upper Silesia and the Corridor with German minorities fuming under Polish mismanagement and denial of their rights. Danzig with its sparkling sea and tanned young men and girls sailing their boats on Sunday. The trip from there by airplane back to Warsaw—only one man to pilot us. Suppose he went to sleep or had heart failure.

But all this is getting ahead of my story. My impressions of Polish Ukraine began before I got there. For in Prague I found Nikita Chapoval.

He came to see me and brought a Ukrainian who had lived a while in the U. S. and remembered a little English with which he helped us out when we got lost in the mixture of French and German we were using. We talked in the coffee house till after midnight when the waiters turned us out.

He told me of his hopes for the Ukraine, what people to see in Lwow, the farm school at Podebrady, and asked what America was like, for that was before his visit here. It was a handicap that we could not talk in a common language in which we were both at ease. But even through this barrier I could sense his warm sympathy for his fellowmen, his eagerness toward all human affairs, and his idealism with a restless energy behind it which one felt could drive him on to do things, not merely dream them.

From Prague I went to Geneva to

*) Американська журналістка Елеонора Ван Елц відвідала літом 1927 українські землі під Польщею і помістила в різних американських газетах кілька статей про свої враження, у яких дуже прихильно і зі зрозумінням представила положення українського народу під польським пануванням. Статтю, яку печатаємо на цій місці, вона написала спеціально для українських газет. Ми подаємо її в англійським оригіналі, щоб дати спромозу понакомитися з нею і таким чином, які не знають добре української мови. Передовсім українські батьки повинні дати прочитати її своїм тут родженим дітям. Я. Ч.

see what the League of Nations could teach me of minority affairs, for they were the purpose of my trip to Poland. "You will waste your time there", Chapoval had said. "The League is a cafe chantant! It does nothing for minorities."

But my visit to Geneva led me to think otherwise. There is much to find fault with in the League's handling of minority complaints. It takes months or even years to get action on a petition. Sometimes there is no action for the League may drop the case on being assured by Poland — whatever state is complained of — that the grievances have been remedied. When this happens one feels that League protection of minorities is very half-hearted. On the other hand I have heard from minorities themselves of emergencies in which the League has acted quickly and with results. In one Polish town it stopped a pogrom. In another it prevented minority leaders being driven out over the border.

And of two things I am certain: First, minorities would have an even worse time than they do now if there were no League to complain to. Without the League, the governments would oppress minorities as much as they liked, whereas now they oppress them only as much as they dare. Second, the minorities could get more out of the League if they would study its ways. It has laid down definite rules on how to bring grievances to its notice. Yet every year hundreds of petitions (some from the U. S.) receive no consideration at the League because the people who wrote them did not follow the rules. It is the business of minorities to see that their wrongs are not denied a hearing merely because they have made a technical mistake in presenting them. The 5 rules about how to make petitions are printed in a little pamphlet that anyone can buy from the League

for 5 cents. Yet the copy I took with me to Ukraine was the first that some leaders there had seen.

When finally I reached Poland I found the minorities had real grievances enough to flood the League and compel attention, if they were presented. You notice I say "real". That habit of complaining over small things can only hurt the minorities, for it makes outsiders wonder, "Are they really being wronged this time or is this just more of their fussing?" I am sure that minorities would get more consideration at the League and elsewhere if they would confine their complaints and propaganda to their real grievances, of which, as I said, there are plenty.

Poland's constitution, with its guarantee of personal liberty, freedom of the press, and school, church and language rights, is a scrap of paper. The press censorship, fining and jailing editors, arrest of minority persons without warrant and imprisonment for months or years without a trial, the brutality of police examinations, the seizure of Greek Orthodox churches, closing of Ukrainian schools, the transfer of minority teachers away from their own districts to Polish schools, the discharge of teachers belonging to "Prosvita", the settling of Polish soldiers on Ukrainian land, denial of citizenship, and so on. No doubt many, who have had letters from Ukraine, could tell stories like that of Mrs. Z..... whom I met in Volhynia.

During the war as the Central armies advanced toward her town, its people were withdrawn by Russia into Kiev. In 1921 with her husband and five children she returned to Volhynia and all were given Polish citizenship papers. These were taken away when her husband was elected to the Sejm, the authorities saying he could not be a citizen or hold office because he was not inscribed on the old Russian lists. He was not even

allowed to practise his profession until five years later when he was again given Polish citizenship. In the meantime, ill, and in a cell with forty people, he had served four months in jail, charged with intent to separate Volhynia from Poland. Having no proof against him, the government finally had to free him without a trial.

In the space of five years their house was searched seven times by the police, who broke in on them in the night and ransacked their private papers. Even when I saw them this family's trouble were not over. For their two children, refused admission to universities in Poland, had gone down to Prague to study. They received passes to leave Poland but not to return, and for two years their parents had not seen them, all efforts to get permission to come home, even for Easter holidays, having failed.

Persecution of this sort makes one realize why some Ukrainians (tho the Z.... family were not among this number), will not be satisfied with the autonomy promised them in 1922 and still not granted, but demand instead complete separation from Poland.

Personally I sympathize with this demand for I think Poland, to gain rich lands and minerals, had grabbed territory not hers, against the wishes of the people living on it. Further, the Polish character impresses me as not yet tolerant enough to give minorities the rights promised by the Polish state in treaties and by her own laws. (Question: Will the Ukrainians be more tolerant toward Polish minorities?)

As a pacifist I hope the Ukrainians will win separation by some other means than war. As a realist I wonder if they will ever win it, for they have no plan of action. They say: Our final aim is to unite all Ukrainian territories in an independent state. I say; What is your first step

toward that goal? They have no answer. Until they find one that is practical, the cause of freedom will move slowly in Ukraine.

Lwow was the first Ukrainian town I visited. On the way there from Cracow my fellow-passengers asked many questions: What was I doing in Poland and why did I travel third class? Most strangers went first class. Do all the women in America have bobbed hair? Are the Indians wild? And are Koff-boys very rough people? I had never heard of koff-boys, but finally he spelled the word and I found that he meant cowboys. Another passenger was a Ukrainian woman returning from a feminist congress in Paris. She rejoiced to me that she had been the only representative from Poland, no Poles being present. Her triumph was short, however, for some weeks later the Ukrainian delegate to a women's congress in Ireland was refused the cheap passport which the Polish government is supposed to issue to everyone going to a convention, and consequently only Poles were present to report on minority conditions in Poland.

The Lwow hotel was a pleasant surprise. In the first place it cost only 60 cents a night. Second it was clean and my room had running water. These were the best points, for the bedding was like that in Austria and Germany: Instead of blankets, a feather bed buttoned on to the sheet. If you leave it over you, you roast, if you take it off you're chilly, for June nights in Lwow are cool though not cold.

The telephone book for the whole city had only 39 small pages, as the entire system was destroyed during the war and is being built up slowly. It is said one must pay huge prices for the privilege of having a phone put in. None of my friends were in the books so I walked to the "Dilo" office building which is a general Ukrainian center. At one time it was

a palace but now is very run-down, with worn old stairs. It is on the Rynok and looks out over a market place where old women sell their wares. A man with a watering can goes by, sprinkling the square to lay the dust. He gives the old women a good wetting and they seem to take it very meekly.

On the ground floor in the Shevchenko Society's bookshop I bought post cards showing Ukrainian costumes and scenes of village life, to send to Pennsylvania. They were for a friend at the University of Pittsburgh who wanted to teach her students about the European life and customs of the foreign born in America. Upstairs I met the "Dilo" editors who helped me find the other Ukrainians I wished to meet.

Usually we gathered in a little coffee house. It was here I had the unpleasant experience of being watched by the secret police. I was talking to a woman from Tarnopol when a friend came and warned us that an agent at the next table was listening to us. He seemed to be reading his newspaper but as we lowered our voices he moved nearer to us so we left soon and went with other Ukrainians to a restaurant.

One morning I visited the Shevchenko Museum with its beautiful rugs, tapestries, embroideries, oil paintings, pottery, Easter eggs and the hand-carved candlesticks and boxes made by the Huzuly peasants in the mountains. Here also was a library containing all the books that had belonged to Ivan Franko, the beloved poet.

Then followed a call on Metropolitan Shepticky, descended from ancient Ukrainian aristocrats who long years back were Polonized. About 35 years ago he became Ukrainian and entered the Greek Uniate Church as a

monk. He has been Metropolitan for some 25 years and is said to be rich in his own right and generous to many charities such as hospitals and orphanages. I found him an impressive old man of enormous stature and kindly personality. He recalled with pleasure a visit made to Ukrainian parishes throughout the U. S.

Next I went to Lwow's one elementary school for Ukrainians. It was in a dark, dirty building, the Poles having taken the better one which the Ukrainians had under Austria, to use as a Polish School. It had bad light and air and no playground or gymnasium, the only free space being a dark well of a courtyard with rats running through it. The toilets were frightful — like open sewers. It was so bad, in fact, that I wondered why the Ukrainians themselves didn't fix it up, if the Polish authorities would do no better than that by them. People are poor in Lwow, but surely some of the money sent from America for education could go toward fixing the plumbing, adding some windows and cleaning up the place. Of course in its present disgraceful condition it is useful as propaganda against Poland. But the health of Ukrainian children who must use such a building, seems too great a price to pay for a little publicity for the Ukrainian cause.

Another memory of Lwow is the trial of some Ukrainians who have robbed the mail. They had held up mail trains and taken money, not for themselves, they emphasized, but to give to a revolutionary Ukrainian organization. I was amused by the defense of one young "bandit". He admitted his guilt but pretended to be surprised that the Poles should prosecute him for the same offence for which they had glorified Pilsudski when he was using such tactics against old Russia.

From Lwow I went to Warsaw to meet Jane Ponterfract, an English woman with whom I was going into Volhynia. Miss Ponterfract belongs to the Society of Friends, a group of Americans and English who have done much for people of all nationalities in Poland. They are of the religious sect called "Quakers". Its members are against war and will not use violence, tho they are firm fighters for freedom of conscience and civil liberty, and tireless workers for their fellow-men. They do not try to make converts but live their beliefs instead of talking about them. Probably no group has done more for war-torn Europe than the Quakers with their tolerant spirit and ready service.

In 1921 when the refugees poured back from Russia to Volhynia and Polesie and found their homes in ruins and their fields a mass of barbed wire, it was the Friends who helped them. The Polish government had given lumber for re-building villages, but made no provision for getting it to the peasants. The Friends brought in 1,000 horses and worked them wherever needed, hauling lumber, fixing roads, clearing and plowing fields and starting new crops of rye. They gave the women linen and cotton to embroider it with Ukrainian designs which they sold in America and England, giving the money to the peasants.

There is such a demand for these embroideries and the women are so glad to make them during the long winter months, that the work still goes on, no longer as a charity for it now pays for itself, bringing not only wages but often bonuses to the 1,600 workers scattered through 66 villages. Every month Miss Ponterfract goes to certain villages to collect the work and give out materials.

When I went with her we left Warsaw at 9 in the evening, reached Ko-

vel about 4 next morning, got glasses of hot tea and took another train to Holoby. Some of the women already waiting as we drew into the station, tho it was not yet 5 o'clock and many had walked 10 or 12 miles from their homes. We went to the Gmina building where Miss Ponterfract and her assistant sat in a corner on their suitcase fishing up coins from a rucksack to pay the workers. Smiles of joy met each payment as this was a bonus day. Workers who had brought unfinished pieces sat down to finish them, their fingers flying like lightning as they made the designs without any pattern to guide them. They were a fine looking lot with their clear eyes and white shining teeth--due, it is said, to eating black bread, tho I have heard doctors laugh at this idea.

Towels, bed-covers, table cloths -- everything an American housewife could want, are made by these skilled fingers. But the things they like best to do are the babies' bibs because they are so small they can tuck them in their blouses and take them to the fields to work on while tending cows.

By noon all the work was in and after buying eggs from the caretaker of the building and cooking them in her kitchen, we started for the next village in a "firmahka", the uncovered wagon of this "border land". It looks like a crib on wheels with a giant clothes basket set inside it. Piles of straw were the only seats and as there were no springs I soon found that travel in this cart was more exercise than riding a spirited horse. For five hours we jolted along on cobblestones in the villages and over bumps and holes of country roads. At first the sun shone on golden fields but the last three hours the rain poured down and we and all our bags were soaked through when we reached Powersk. But the night was warm and hanging our things up to dry we

ate some bread and cheese and went to bed in the clean, bare room that the Friends use for collecting work. My bed was a long wooden bench with a sheet and blanket and I went to sleep to the tune of a great frog chorus. Never had I heard such a constant, booming song — like the humming of a thousand telegraph wires. It was still going when we got up at 5, and I found that in the marshlands it never stops.

The women were already bringing in work and while Miss Ponterfract was taking it and paying them, I went off to talk to a man who had been a naturalized citizen in New York. He had come back to become a rich farmer in Volhynia and had stayed long enough to lose American citizenship and all his money, then decided he wanted to return to New York. He hadn't much chance but I promised to ask the Consul in Warsaw how he could get back his citizenship. Everywhere I went were people who had been in America and wished they had never left it.

The village road to this man's place was the worst I had met and I saw why the men wore hip-boots. I myself had on low canvass shoes, and deciding that I was more washable than they were, I took them off and walked barefoot through thick black mud almost up to the knees. Coming back the way was full of cattle. Cows I don't mind, but bulls are rather terrifying. But seeing a little boy of 8 was driving them I was ashamed to wait and let them pass, so went along with the herd, pretending I was very fond of bulls.

That afternoon we took another "firmanka" ride to a neighboring village where some people were still living in war dugouts, tho peace between Russia and Poland was signed in 1921. The government had arranged to lend money for re-building

in the war areas, but some of the peasants said that only the Poles could get such loans.

Miss Ponterfract left me that evening to return to Warsaw and I went on alone to other Volhynian towns to study minority questions. At the end of a few days I was in a gloomy mood from all I had learned of persecution and mutual hatred between Ukrainians and Poles. The land, too, was war-swept. Beside each field, a big mound — the common grave for countless bodies dragged out of the path of the plow that followed the machine guns. There were shellholes, and grass-grown trenches zig-zagged cruelly across the earth.

Then suddenly, changing cars at Kovel, I met a gay Ukrainian. He had been an officer in Petlura's army, but now in place of a uniform he wore a dark suit with a peasant blouse — bold red roses round the high collar and tight wristbands. It was a cheering sight, and better still, he was a singer. For three hours he taught me Ukrainian folksongs, patiently repeating while I learned them and made accompaniments on my guitar which always travels with me.

Every few minutes he scolded himself for having eaten peppery foods, that spoiled his voice, at a farewell dinner his wife had given him that day. He cannot live in Volhynia where his wife teaches, because Petlura's men are not allowed to stay in the border provinces. He bosses a lumber gang in Bialystok and as she doesn't dare give up her job to join him, they met only occasionally when he gets a two weeks pass to visit her.

He sang in Ukrainian but told me in German the meaning of each song: "A soldier is mourning the lost freedom of Ukraine... This one begins as a love song and changes to a lullaby... In this one it is Spring and two girls

are sad because their lovers do not come."

Sometimes a Polish soldier poked his head around from the next compartment to make sure we were not singing treason, but he found nothing to object to. By the time we reached Brest-Litovsk we were singing the music in two voices for it is impossible not to harmonize Ukrainian folksongs—the parts sing themselves and will not be denied.

At Brest the gay Ukrainian went his way and I mine, to Horodec, where I spent a week with another of the Friends who lives at this center where the linen articles are cut out and sent to the different villages to be embroidered. Here I worked hard at some writing, but also found time for swimming in the river.

One day I met Olga who is one of those who wants to come back to America but had no money or visa. Her little boys, both born in the U. S., are forgetting their English and at the school do not even learn Ukrainian, but Polish. Instead of her Scranton house with running water she has a hut with a dirt floor. And she works till she is nearly dead — all day in the fields then home to feed the children, wash clothes and sew or weave late into the night. Nearly all women, it seemed to me, worked harder than the men. Ukraine proves the saying:

"Man works from sun to sun.

"Woman's work is never done".

Fourth of July in Horodec

On the 4th of July we rowed up the river with two Ukrainian girls and floated downstream in the moonlight, they singing to my guitar: "Balamute" and other folksongs. Suddenly one girl began to slap the

water with her oar and we found she was afraid of water gnomes. We laughed at her but she insisted that we go home. As we started back, white mists curled off the water and we could see how, blown by the wind, they could look like gnome or goblin.

Three voices blended on the other shore as we tied our boat—a woman's cutting the dark with thrilling sharpness which the men's reached for, caught and softened into harmony.

This is the grand finale, I thought, for I was returning to Warsaw, Poles and politics. But I counted without Mrs. Lewczaniwska, the Ukrainian woman Senator from Volhynia. We had an appointment to talk minorities and I had much to ask her who, her men colleagues told me, was an able member of the Ukrainian cause. But when we met in Warsaw and she found how the guitar and I had spent our time in Western Ukraine, she sat down at the piano and politics were forgotten.

"Now I will sing you a song", she said, "and if you will sing it in America everyone who hears will weep". A few rich chords, then a song of piercing sadness: a tree, a stream, a woman, all mourning the approach of autumn. We walked toward the Parliament singing it softly and it occurred to me that the Ukrainians in Sejm and Senate had left their most powerful appeal unuttered. Any minority deputy can thunder interpellations on the wrongs of his group, but why should born singers stoop to this? If the Ukrainian bloc should one day rise up in the Sejm and sing, who could resist them? No musician would want to and no politician would dare. For their music is a live and glowing thing. The chauvinist could see that here was a force not to be pressed too closely into the artificial mould of a Polish National State.

ПРИГОДА В СЕЛІ БІЛОКРУКАХ

Був пізній осінній вечір в селі Білокруках. Погідний жовтень гнав ще останками свого тепла попід сільські хатки того підгірського сільця; а ті хатки були вже закутані у зимові загати з кукурудзяної “шумелини”, бо Білокруки були відчинені на холодний північний і східний вітер. В селі вже втихли останні удари ципів, що цілий день молотили жито на токах і в стодолах. Тай у хатках уже нігде не світилося...

Ба ні! Світилося ще у місцевій коршмі Берка Дуфта, звідки доносилися голосні сміхи, крики і забава кількох підохочених парубків.

Тай блимало ще світло в одній досить убогій хатчині, що служила за дяківку. У ній жив старий дяк Петро Білий зі своєю одиначкою Катрусею. — Лишім оту голосну коршму і загляньмо на хвилину до хатчини дяка.

В хатчині крім звичайної сільської обстановки нічого замітного. Хіба один довгий стіл по середині хати, на нім кілька книжок і один часопис, — а в куті біля постелі нова невеличка шафа з книжками. Та цікавіше те, що в тій хатчині діється.

Довкола стола позасідало вісім молодших газдів і три молоді парубки. Між ними всіма одна дівчина, одиначка дяківна Катруся.

Після тихої короткої гутірки Катруся взяла в руки газету і стала читати. Всі присутні перемінилися в слух і увагу, так що крізь вечірну тишину лунав лише дзвінкий голосок молододі вісімнадцятилітньої дівчини.

Почитавши з пів години, дівчина відложила часопис на стіл і каже:

— А тепер приготуйте свої шитки й олівці. Будемо далі вчитися азбуки!

Та старий дяк, що досі сидів тихо біля печі й уважно прислухувався читаним новинам, відізався:

— Пожди, Катрусю, — дай мені сказати ще кілька слів до наших любих гостей!

І він почав говорити, не зважаючи на те, що звідкись доходили до хати звуки несамовитих пісень, криків і лайки і що ті звуки щораз більше зближалися до дяківки, начеб хто наумисне йшов сюди з метою, перервати тиху роботу...

— Дорогі гості! — почав дяк. — Самі ви знаєте серед яких труднощів удалося нам у-

сім, ось-тут згуртуватися і набиратися світла знання і науки. Знаєте, яка темнота обняла наше сільце Білоруки і які колони кидають нам під ноги ті, що з якоїсь темної злости не хотять допустити, щоби наші душі бодай трохи просвітилися. Не можуть вони стерпіти, щоби власне найбідніші із села, які ось-тут збираються, чим-небудь ріжнилися від них і пишались своєю освітою. Найбільші пакости роблять нам богацькі сини, а їм провводить Василь Туран, син нашого вйта. Знаю, що наша мала горстка, яка перед роком заложила собі читальню, бодро держиться і всі напасти зносить з терпеливістю мученика. І тішиться моє серце, що у вас є така витревалість, бо це значить, що ви захопилися вже тою гарною справою і не зрадите її, — але мої дорогі, людська злоба не знає границь. Розюшені вороги можуть нам наробити багато шкоди, як самі відгрожуються. То чи не добре було-би, на якийсь час перестати нам сходитися, — або змінити місце наших сходинок... Найкраще було-би, якби ми змоглися й вибудували окрему хату, читальняний дім, як по інших селах, — але про це тепер не можемо й думати. Колиб була читальняна хата, наші вороги не мали-би вже такої сміливости нападати на хату Товариства... Я буду за

кілька днів у місті і пораджуся...

Дальших слів дяк не договорив. В ворота вдарилося щось, мов чорна хмара, кілька дужих постатей перебігло подвіря, з лоскотом відчинилися сінешні і хатні двері, а в хату ввалився п'яний Василь зі здоровеним колом у руках.

З лайкою на устах почав він оглядати за порядком усіх читальників, шукаючи між ними парубків, що не держали з ним компанії.

Та не договоривши до кінця третьої лайки, він раптом остовпів і замінів... На обличчю п'яного показалося нагле збентеження, його губи стали якось судорожно тряситися а п'яні очі проясніли і вкрилися соромом. Його зір стрівнувся з острим поглядом Катрусі, що прошивав його благородним гнівом і обуренням. Він на хвилю впилювався очима в неї, та не видержавши таємної сили, що йшла й торошила його — з дівочих очей. Випускаючи кола з руки, мимоволі подався в зад, до порога, за поріг — і буркнув своїм товаришам: забирайтеся геть! На дорогу!

За кілька хвилин, коли вже втихло все, й замовкли п'яні крики на дорозі, а перестрашені читальники ще не прийшли до себе, не знаючи, що за сила обеззброїла зухвалого напасника, — озвалася перша Катруся, якось твердо, по-

важно і зі зворушенням:

— Слухайте, батьку і ви, гості! Сходімся ось-тут у нас що вечора, як і сходилися! Ручу вам, що від нині і волос не спаде вам з голови, а той п'яниця буде покірний, як ягня, уступатися вам буде з дороги!

Всі присутні вислухали з радістю того короткого слова, бо була в ньому така віра і певність, що ніхто не сумнівався у правдивість дівочого запевнення. Вони спокійно повставали, побажали господарям доброї ночі й вийшли, не здаючи собі ще добре справи з того, що тут сталося і яка міць безвладнила їхнього ворога.

Не знав ще того й старий дяк. Знала лише своїм дівочим інстинктом — прочуттям молоді дівчина, що посміхаючися якоюсь дивною усмішкою, порядкувала книжки і стелила батькові постіль.

Знала вона, що це за сила, і була певна, що від нині у тому Василеві буде мати не ворога, але найкращого союзника. І не помилилася. На другий, третій, ба й четвертий день Василя не видно було й на дорозі, а коршма була пуста і тиха... Читальники сходилися далі до дяка, робили свою роботу, а про нову напасть ні дуду! А десь у тиждень по тій приклучці, коли Катруся виходила в неділю з церкви, зайшов їй дорогу Василь і несміло промрив:

— Ти гнівна на мене, Катерино?

Катерина не промовила ні слова й пішла до дому, лишаючи Василя ні в сих, ні в тих.

Так було ще кілька разів, аж раз стрічає її парубок знову тай каже:

— Катерино! Не гнівайся, я хочу з тобою дещо поговорити.

— То прийди до хати! З п'янюгами на вулиці не говорю! — відпала дівчина й пішла.

— Я хочу посилати до тебе старостів —заскомлів, наче ранений, Василь.

— Ха-ха-ха! — розсміялася щиро дівчина й пішла бігцем до хати...

Минула осінь, пройшло Різдва, Йордан. І одного вечера в неділю, коли на дяківці були зібрані, як звичайно, усі читальники, щось загомоніло на дорозі, заскрипили ворота, а в сіни увійшло повагом кількох людей і несміло застукали в двері.

— Просимо! — кликнув дяк, що щось незмагав і лежав у постелі.

В хату увійшли — старости від Василя! Вони стали перепрошувати старого і дівчину за давні лихі поступки парубка, сказали, що він покаявся і заявив своєму батькові, що би відділив йому його частку, бо він хоче женитися. — Або з Катрусєю, як піде за мене, або з ніким! — Так сказав бать-

кови і нам,--говорять старости...

— Що-ж, Божа воля! — каже дяк — але тут моя доня має слово. Вона, Богу дякувати розумна, хай сама за себе говорить.

Очі всіх звернулися на Катрусю. Вона хвилину подумала, а потім узяла карточку паперу й написала щось, кілька слів, запечатала в коверту й передаючи старості сказала:

— Скажіть Василеві — ні! нічого не говоріть, тільки передайте йому той лист, нехай собі прочитає!

— Та він, неборака, й читати не вміє! — заявили старости.

— Хай навчиться! — відповіла Катруся.

Старости збентежені вийшли. А старий дяк і читальники, поглянувши на зарум'янену Катерину, вже тепер зрозуміли, в чому річ! Велика міць любови, що із льва робить ягнятко, вчинила те, що і Василь став покірним ягням і — союзником Катрусі і їхньої читальні...

Та що вона там написала і що з того вийде, не могли вгадати. Бо Катерина мовчала, як гріб — і взялася зараз по відході старостів до звичайної читальняної праці.

Кілька днів знову не було про Василя ніякої новини. Аж якось сказав один читальник і така чутка пішла по селі, що Василь ходить вечерами до у-

чителя на друге село тай уже кілька разів їздив чогось до міста, — а старий війт ходить по селі понурий і злобний, мов-би зазнав великої обиди.

Одного зимового вечера в кілька тижнів по “сватанню” Катерини, коли знову вся читальняна братія сиділа у дяка і вчилася писати, негайно отворилися двері і в хату увійшов — Василь.

— Добрий вечір! Що скажете? — запитала остро Катруся, відповідаючи так на поздоровлення Василя.

Та Василь не сів. Він якось нервово витягнув зза пазухи жмуток паперів і мовчки подав їх дівчині. Вона скоро переглянула їх і подаючи батькови, сказала:

— Читайте батьку! Це нині цікавіше, як газета.

А старий дяк взяв окуляри і почав оглядати папері.

— Що, що? — спитав він, ніби сам себе, перечитавши нишком перший папір...

— Те що бачите! — відповів тепер відважніше Василь — і почав говорити:

— Ви всі бачили, як одного вечера, коли я паний вбіг до вашої читальні, очарувала мене отся ваша “секретарка”. Я здурів, не знав що зі мною робиться і рішився зараз на другий день, — що оженюся з нею! Та я був у розпуці, як вона все збувала мене сміхом. Я післав старостів — і одержав

від неї отсега листа. На нім написано, — що написано, я не знав, бо не вмів читати. Тай нікому другому я не дав-би був його прочитати, бо боявся, що й там є якийсь насміх надімною. Аж як я навчився читати в учителя з Березниці, прочитав собі дома лист. Тут написано: “Побудуєш читальню, буду твоя!”

— Я втішився, що лише так покарала мене моя Катруся і взявся до роботи. По довгій суперечці я відписав собі від батька своїх девятнацять моргів поля і три морги ліса, а з того два морги поля записав на читальню. Думаю, що з того запису буде читальняний дім, коли я ще до того дам матеріял зі свого ліса. Ось, вам усі документи, читай Катрусю і скажи мені, що маєш сказати.

Василь скінчив говорити і наче змучений важкою роботою, сів на лавку.

А коли ще всі читальники цікаво оглядали гіпотечні папери і силлябізували те, що в них написано, Катруся встала і підійшовши поривисто до Василя, сказала крізь сльози:

— А за це Василю, я твоя!...

І вони впали собі в обійми.

Третої суботи відбувся шлюб і гучне весілля Катерини з Василем. Гуляло і радувалося ціле село Білокруки, а читальники і старий дяк плакали з радості. Тай старий вїйт, Василів батько, прослезився, кажучи:

— Довго я не хотів згодитися, щоби мій одинак женився з такою бідною дівчиною. Але тепер тішуся, бо бачу, що вона з мого сина зробила гідну людину. Її розум і чесність — краще, як маєток!

В пів року по весіллю викінчено серед села прегарний читальняний будинок, що красується там і нині. Як будете коли в Білокруках, вступіть до читальні і прочитайте собі пропамятну таблицю, уміщену в театральній салі читальні. На ній написано:

“Цей дім побудувала для Читальні “Просвіти” своїм розумом і любовю Катерина з Білих Туран Р. Б. 1912”.

Ту напись уложив сам Василь замість тої, яку приготували були читальники і на якій було написано, що дім повстав з запису Василя...

— Ні! — сказав він в вечір перед посвяченням читальні і перед уміщенням пропамятного напису — якби не Катерина, не булови читальні! Умістимо иншу напись, яку я вже приготувив. Тільки прошу вас одно. Під тою таблицею умістимо і мій лист, який я одержав через своїх сватів від Катерини...

На це читальники радо погодилися і нині всі в селі знають, що під таблицею ховається в стіні лист, на якому написано: “Побудуєш читальню, буду твоя!”

У. Р. Союз в 1927

1927-ий рік був свого рода “роком проби” для нашої організації. Почався він так, що один урядник — Т. Шопей — ходив з перевязаною розтороженою в машині рукою, другий — С. Корпан — що два три дні мусів лягати в ліжко, зморений перебутою в осени 1926 року операцією. Пізніше до тих особистих клопотів урядників прилучилися ще інші нещастя, яких організація наша ще ніколи перед тим не переживала, та які перебуто щасливо і без захитання сили і доброї слави УРСююза. Саме й тому кажемо, що цей 1927 рік, був “роком проби”, бо в ньому судьба немов пробувала, на скільки сильна і витривала та громада людей, що є в нашій організації.

Докінчення Ювелейної Кампанії

Почата 1 жовтня 1926 року Ювелейна Кампанія, проголошена з нагоди 15-літнього існування нашої організації, покінчилася 31 грудня 1926. Підрахунок приєднаних членів забрав ще деякий час, так що щойно 11 січня проголошено остаточний вислід, який був

слідуючий: 22 нові члени вписалися до класи Е і Т, 572 до класу W і M і 407 дітей до Молодечої Секції. Разом за ту кампанію придбано до Українського Робітничого Союзу 1,001 нових членів. Тим організаторам, які придбали найбільше число нових членів, признано надгороди. Одержали їх тт. Осип Запоточний, Методій Бадан, Василь Шоткевич, Микола Гец, Михайло Танчин, Микола Равліниц, Андрій Савка, Степан Шпілюр, Дмитро Християнин, Іван Гут Кульчицький, Еміль Баловський, Григорій Непша, Василь Васильовський, Теодор Карич, Павло Прокопович, Осип Янішевський, Григорій Іваськів, Петро Шерстій, Петро Костриба і Іван Юзьвяк.

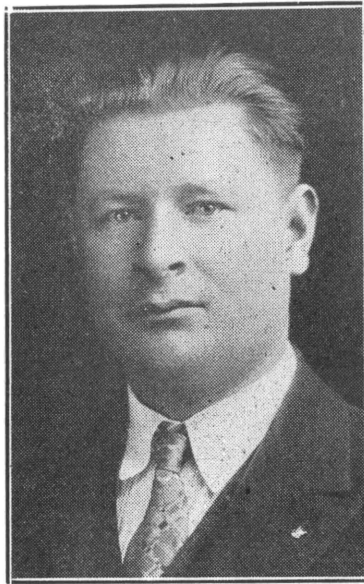
Позичка Пасейському Народному Домови

Ще з кінцем минулого року віднісся 100 відділ Українського Робітничого Союзу з Пасейку до Виконавчого Комітету з проханням, щоб позичити більшу суму грошей на моргедж на Український Народний Дім в цій місцевості, якого місцеві люде, в більшо-

сти члени УРСоюза, не можуть оплатити наслідком вичерпання через довгий страйк.

Цю справу передано під голосовання головним урядникам і коли наспіла від більшості з них одобрююча відповідь, рішено дати позичку на моргедж в сумі 23,000 долярів на 6

вання призначено від 20-го січня до 20-го березня. В тім часі дійсно в 198 відділах відбулося голосовання. Присутних на зборах було 5,012 членів, голосувало 4,937 членів. З того 8 відділів прислали свої повідомлення запізно, по реценці, так що через те уневаж-

Петро Дучак,
Голова Українського Робітничого Союзу

відсотків, що й зроблено в місяцю лютім 1927.

Голосовання Над Статутом

Згідно з ухвалою засідання Головної Ради УРСоюза з місяця травня 1926, та конвенційної постанови з 1925-го року, віддано цілий статут організації разом з поправками Конвенції і Головної Ради під голосовання членства. Голосо-

нено 108 голосів за статутом і 78 голосів проти статута. Важних голосів було віддано 4,751, з того 3,098 за статутом і 1,655 проти статута. З голосів за статутом 479 голосів було за тим, щоб деякі точки статута змінити.

Ввиду того з днем проголошення того висліду голосовання, що сталося 24 березня 1927 року, ввійшов в життя поправлений статут, так як його

доповнила Шеста Конвенція і засідання Головної Ради.

Контроля в Січні 1927

24 січня приїхали до Скрентону контрольори УРСоюза під проводом свого голови М. Саламандри і почали перевірку майна організації. Фінансовий

грошових маніпуляцій, що казали підозрівати надужиття з боку касієра УРСоюза. Коли на основі тих підозрінь Контрольна Комісія пішла до банків, то найшла, що є недобір, спричинений скарбником на суму 32,098 долярів і 71 центів. По прослідженню, як той не-

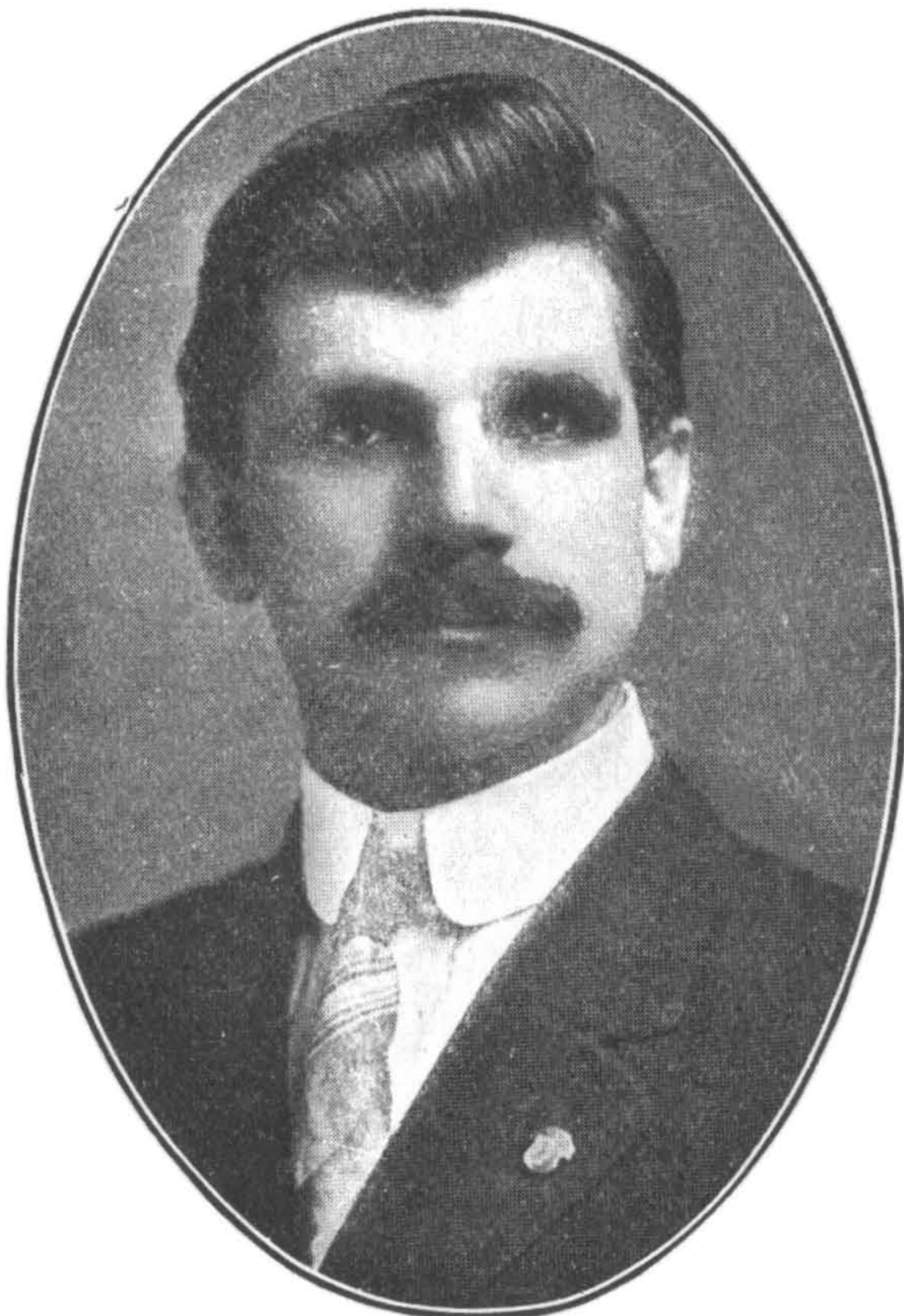
Степан Децик

Місто-голова Українського Робітничого Союзу

секретар С. Корпан вручив Контрольній Комісії на письмі домагання, щоб точно було перевірено банкові звіти тому що він вернувши зі шпиталю замітив неточне і неправильне полагоджування грошових справ УРСоюза, яке переводив касієр, головно в трансаціях з банком Босака.

І дійсно по двох днях праці контрольори Т. Миник і О. Корбрин попали на слід таких

добір повстав найдено, що в банку Босака скарбник вибирав гроші на один підпис, вживав їх на свої маніпуляції і дещо назад вкладав. Робив він це за відомом банкових урядників, які знали, що можна виплачувати гроші з конта УРСоюза лише на три підписи. Також найдено, що одна банкова книжочка з того банку була пофальшована і на ній не було тих грошей, що

Покійний Голова У. Р. Союзу Юрій Крайківський

Пам'ятник на могилі покійного Голови

написано. Розкрито теж, що банк Босака видавав скарбникові гроші на один підпис вже після цього, як Екзекутива гостро застереглася, щоб цього не робити.

В виду тих фактів скарбника О. Заплатинського завішено в урядованню і пороблено негайно заходи, щоб гроші відзискати. Покликано до Скрен-тону т. Миколу Цеглинського, який вже раніше згодився стати співредактором Народної Волі і йому спільною ухвалою Виконавчого Комітету і Контрольної Комісії доручено переговори зі всіма сторонами, що були звязані з тою справою, з метою, щоб гроші в цілости або хоч частинно відзискати.

Ці переговори закінчилися умовою, на основі якої УРСоюз зобов'язався не арештувати скарбника, а цей за те звернув готівкою 23,000 долярів а на 10,000 виставив вексель, платний за три місяці. Умову цю підписали представники УРСоюза і адвокат О. Заплатинського, який рівночасно передав УРСоюзови згадану суму в готівці. Рівнож дозволено йому зрезигнувати зі становища скарбника, замість того щоб його звільнювати з того становища.

Резигнація Рекордового Писаря

В той самий час, 7 лютого 1927, вніс свою резигнацію рекордовий писар УРСоюза, К. Вишньовський. Як причину резигнації подав те, що йому запропоновано працю на лучших умовах і він тому уступає. Цю резигнацію прийнято до відома на засіданню вико-

навчого Комітету з 10 лютого, посліднім, на яким головував Юрій Крайківський. В недовзі по тім він захворів, пролежав якийсь час хворий дома, а далі пішов до шпиталю на операцію.

Смерть і Похорони Голови УРСоюза Юрія Крайківського

Операція одначе не вратувала йому життя. Ранком в неділю 13 березня Юрій Крайківський помер, осиротивши жінку і четверо дітей.

Покійний походив зі села Різдяни Рогатинського Повіту в Галичині. До Америки приїхав в 1896 році молодим хлопцем; зразу працював у шахті, потім зайнявся торговлею і вів харчеву крамницю зразу в Тейлор, Па., а потім в Скрентоні.

Весь час свого побуту в Америці брав живу участь в громадськім життю, був членом багатьох товариств і часто в них займав головуство або інші уряди. Був теж членом основателем Українського Робітничого Союза, до якого належав від листопада 1910 року, зразу до 3 а опісля до 37 відділу.

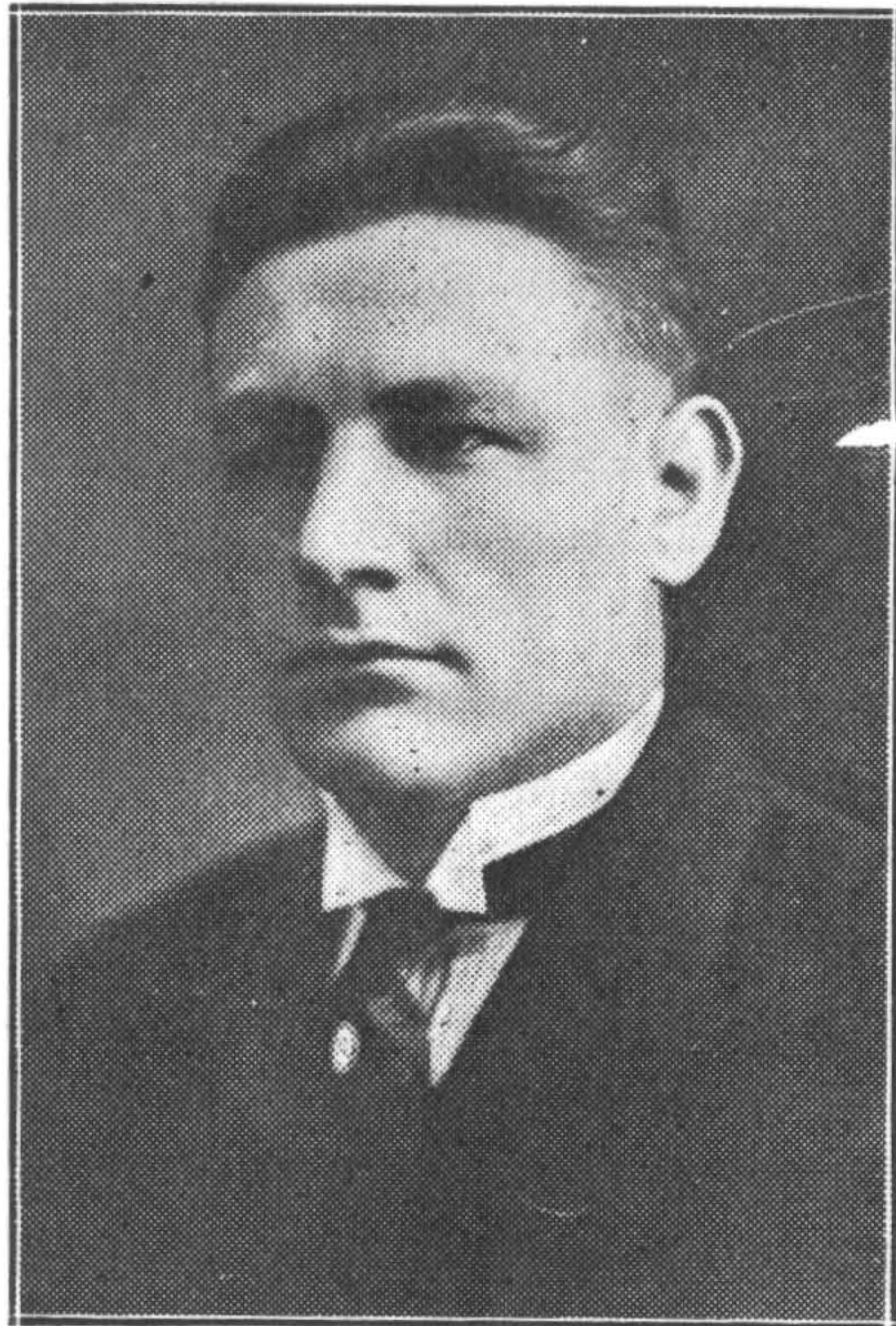
За працю, яку він поклав при основанні УРСоюза вибрала його Перша Конвенція нашої організації радним. Потім він став членом Контрольної Комісії, а Третя Конвенція вибрала його містоголовою організації. На Четвертій Конвенції вибрано його Головою, на Пятій містоголовою а на Шестій Конвенції 1925 року знова Головою. Цього послідного речення він не добув... Смерть забрала його в 49 ро-

ці життя і в 16-ім році праці для Українського Робітничого Союзу.

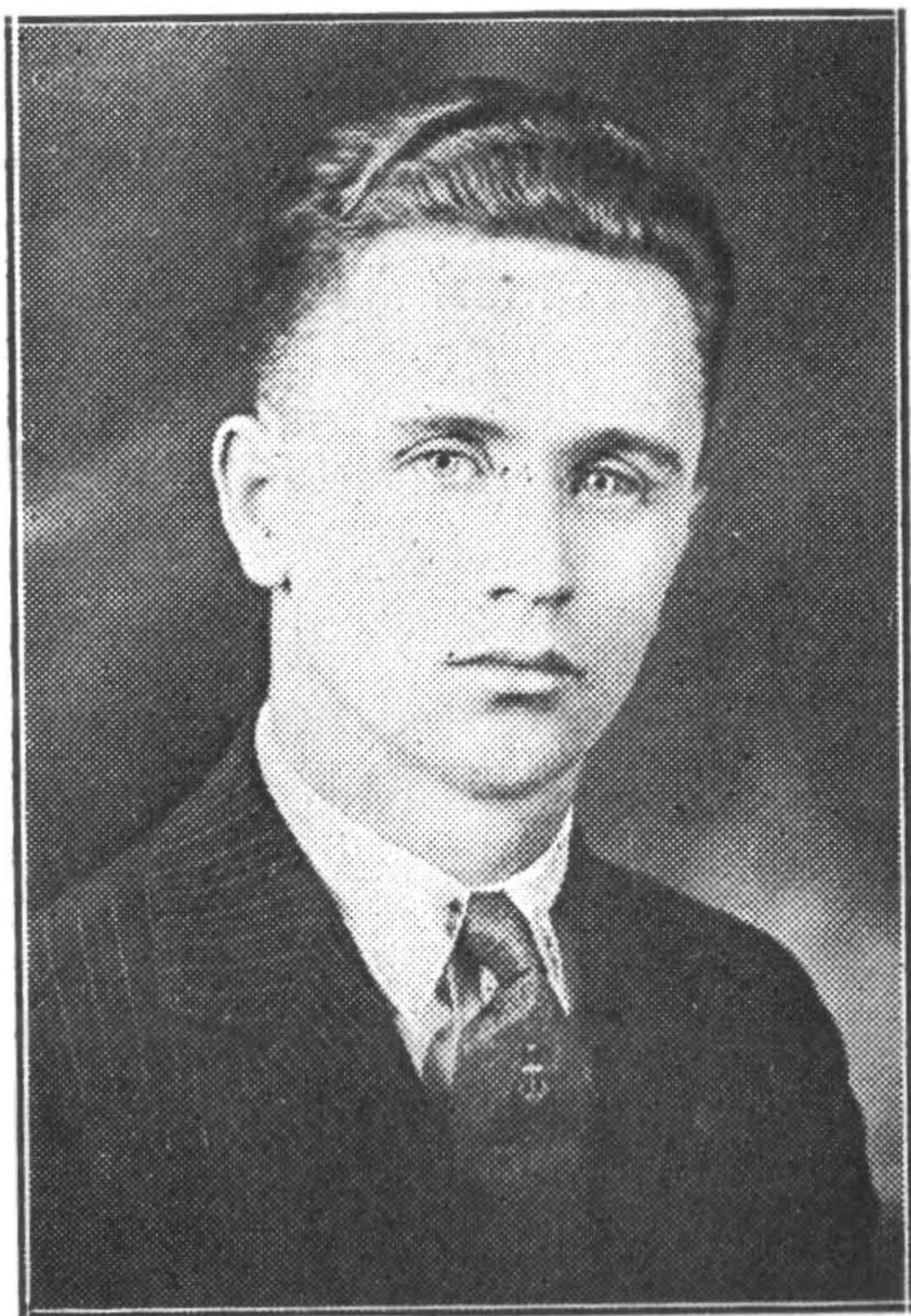
16 березня відбулися величаві похорони покійного, у яких взяла участь вся скрентонська громада, урядники УРСоюза та посторонні люде — численні знакомі і приятелі покійного. Похоронено його на скрентонськiм українськiм цвинтарі, де коштом УРСоюза поставлено теж пізніше пам'ятник на його могилі.

Засідання Головної Ради

П'ять днів по похоронах Голови почалося засідання Головної Ради, скликане на 21-го березня. Вислухано звітів обох оставших ще членів Виконавчого Комітету С. Корпана і Т. Шопея, прийнято міри відносно забезпечення майна

Степан Корпан,
Фінансовий Писар У. Р. Союза

Теодор Миник,
Рекордовий Писар У. Р. Союза

УРСоюза на будуче, та вибрано нових урядників на місце помершого Голови і уступивших членів Виконавчого Комітету, Контрольної Комісії і Радних.

З ухвал, прийнятих на цiм засіданню Головної Ради, яке тревало від 21 до 26 березня включно, важніщі слідуючі:

Постановлено перевести реєстрацію всіх цінних паперів (бондів), у яких є ульоковане майно Українського Робітничого Союза.

Рішено, щоб при кожній контролі був присутній і перевів провірку майна УРСоюза запряжений публичний рахунковий діловод, якого звіт має бути оголошений на рівні зі звітом Контрольної Комісії в органі УРСоюза.

О. Яремчука зі становища радного УРСоюза.

Вибрано на місце уступивших урядників нових.

Нові Урядники

Як згадано, на місце помершого Юрія Крайківського покликано ще 21 береня, себто першого дня засідання т. Петра Дучака на Голову УРСоюза.

На місце О. Заплатинського вибрано скарбником т. Миколу Цеглинського; рекордовим писарем вибрано на місце уступившого К. Вишньовського т. Теодора Миника.

До Контрольної Комісії на місце уступивших М. Саламандри і Т. Миника вибрано тт. радного Онуфрія Яремчука і члена 37 відділу Михайла Дороша зі Скрентон, Па.

Микола Цеглинський,
Скарбник У. Р. Союза

Підвищено бонди тих урядників, які згідно зі статутом мають бути забондовані.

Принято до відома вислід голосовання над поправленим статутом організації.

Постановлено, що урядники, які опікуються діточими відділами по відділах УРСоюза, мають діставати по 5 процент від зібраних місячних вкладок як за плату за свою роботу.

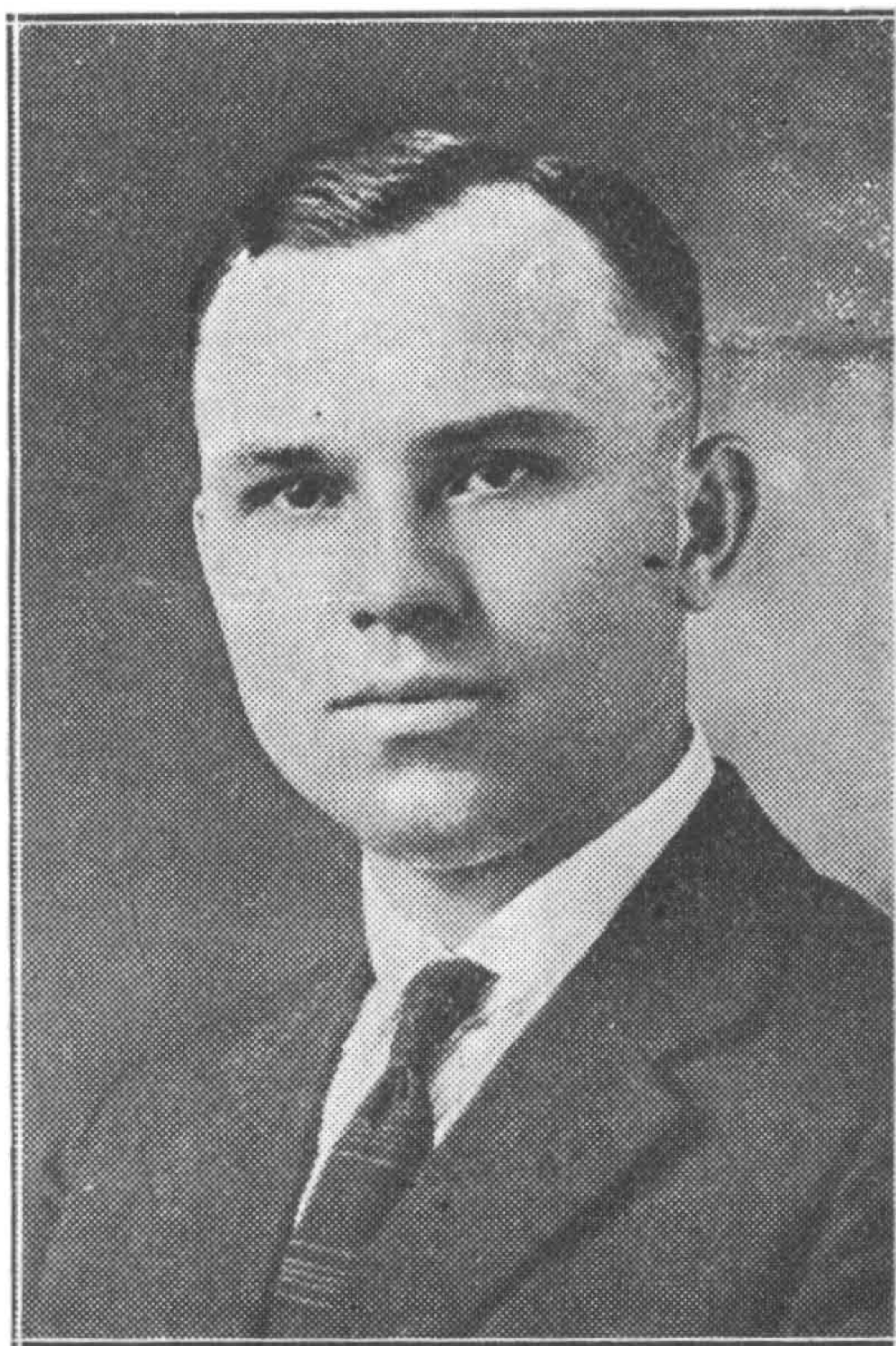
Покликано т. Петра Дучака на місце помершого Ю. Крайківського на становище Голови Українського Робітничого Союзу.

Принято до відома резигнації: М. Саламандри зі становища голови і члена Контрольної Комісії, Т. Миника зі становища члена Контрольної Комісії,

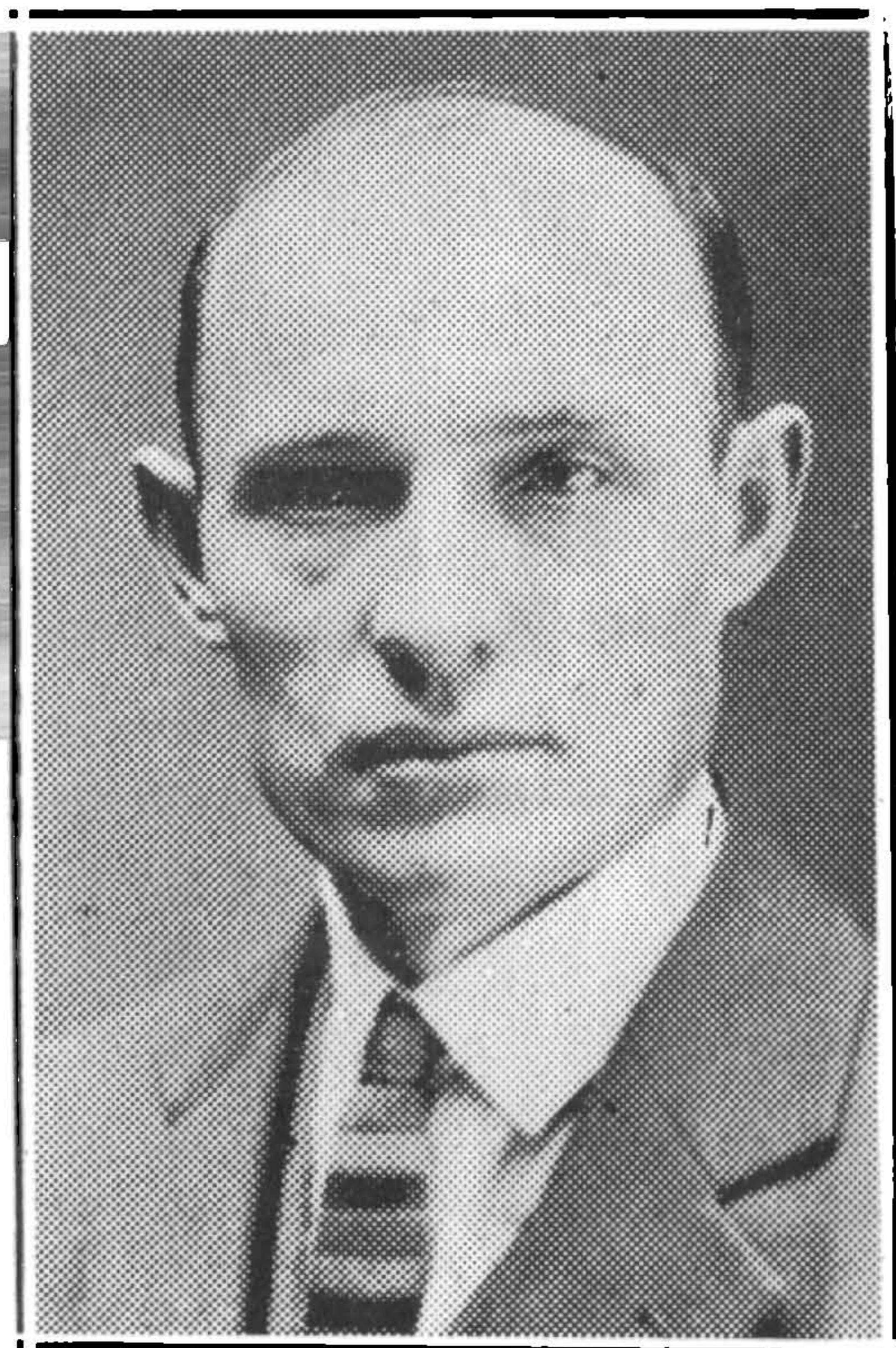

Тома Шопей,
Управитель Друкарні "Н. Волі"

КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ У. Р. СОЮЗА

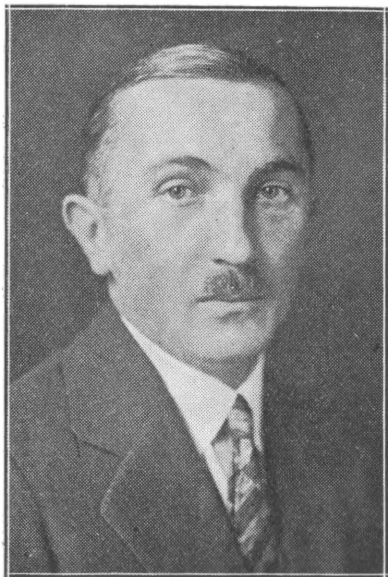
Олекса Кобрин

Михайло Дорощ,

Онупрій Яремчук,

Ярослав Чиж,
Редактор "Н. Волі"

На місце уступившого радного О. Яремчука вибрано т. Юліяна Кондратовича, члена 249 відділу в Вилкс-Бер, Па.

Нововибрані урядники, головню нова Екзекутива — нова бо з давних остало в ній лише два члени — взяли ся пильно до праці, щоб направити те лихо, яке заподіяв організації бувший скарбник. Найнятий рахунковий діловод точно провірив організаційне майно і найшов, що по звороті 23,000 дійсний недобір вносить \$9,098.64, а коли О. Заплатинський не викупив векселя 7 травня, як до цього зобов'язався, УРСоюз почав відповідні судові кроки для того, щоб гроші відзискати.

Піврічна Контроля

1 серпня приїхала до Скрен-тону Контрольна Комісія, яка

уконституувалася в той спосіб, що вибрала своїм головою т. О. Кобриня, фінансовим писарем Онуфрія Яремчука а рекордовим писарем М. Дороша. Провірено точно все майно і діловодство організації і найдено все в найкращім порядку. Рахунковий "екаунтант" теж найшов все в порядку. З проголошених ними звітів виходить, що на 30 червня УРСоюз мав 778,865 долярів і 56 центів майна у відділі дорослих членів (в тім \$74,780.95 фонду спадкоємців), 56,462 долярів і 76 центів в Молодечій Секції і 10,734.27 долярів в Народній Волі. Разом все майно УРСоюза виносило по цей день 846,062 долярів і 59 центів. Членів в той час було в УРСоюзі 14,099 — в тім 10,432 дорослих і 3,667 дітей.

Бібліотека і Книгарня Народної Волі

На протязі місяців серпня і вересня переведено упорядкування і підрахунок книжок, які остали по Просвітній Комісії. Перевів цю працю т. Володимир Левицький, найнятий спеціально для тої ціли, а також для упорядкування бібліотеки при редакції Народної Волі.

Показалося, що в книгарні є 6,531 книжок і брошур, яких вартість по ціннику виносить 3,000.41 долярів. Очевидно колиб їх продати гуртом, то вичрученоб за них меньшу суму, залежно від опусту, який прийшлобся дати купцеві. Крім того кількасот брошур, які трудно булоб розпродати, відложено для дарового роздання між членів при якійсь нагоді.

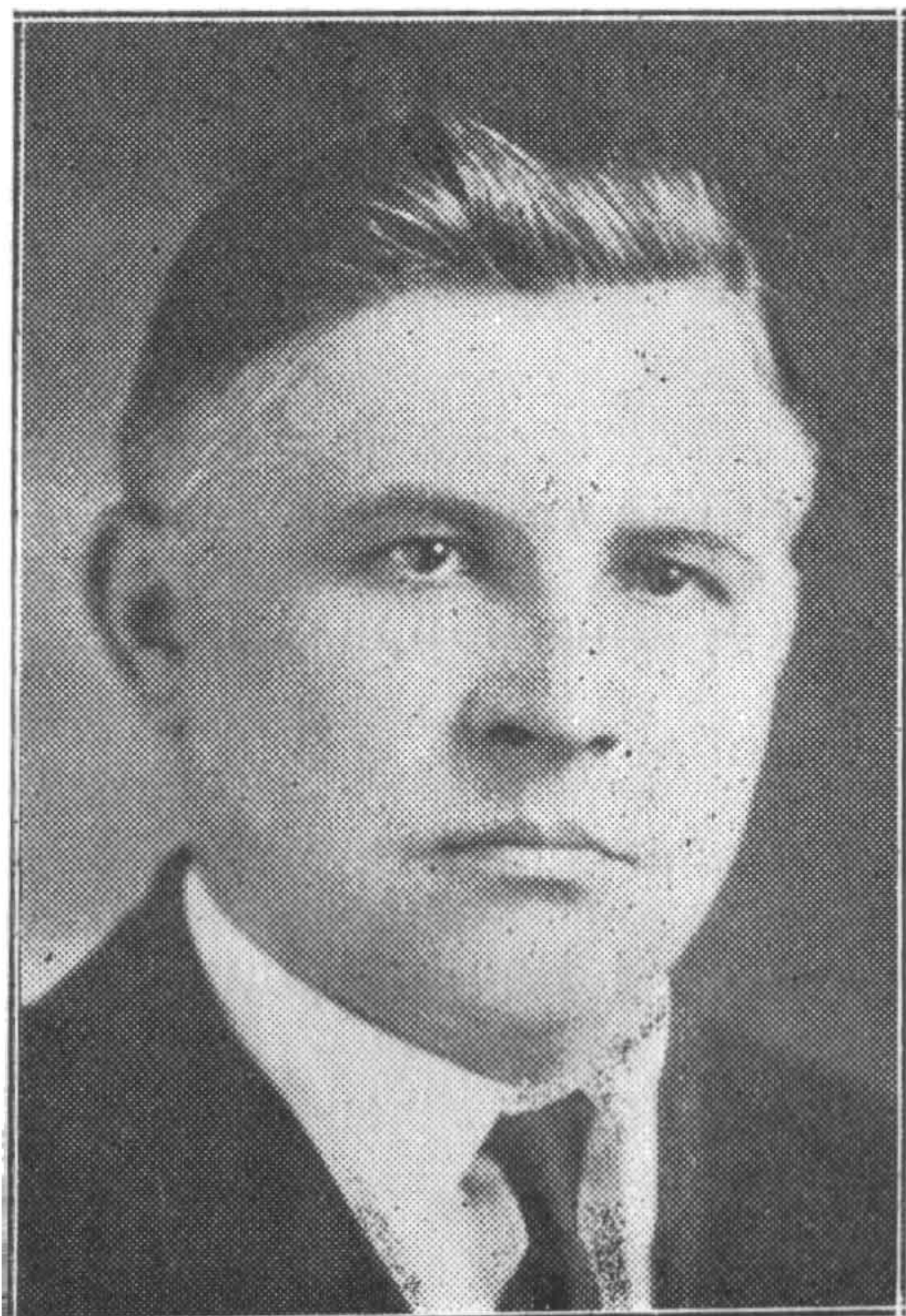
РАДНІ УКРАЇНСЬКОГО РОБІТНИЧОГО СОЮЗА

Семен Любарський

Мартин Музика

Василь Кульчицький

Юліан Кондратович

ЖАРТИ

Поправиться

Вона: Ти обманець. Ти не дотримав своєї обіцянки.

Він: Не журися, мила. Я тобі зроблю другу.

Можна Дістати

Мисливий з міста: Чи в тім лісі можна що дістати?

Місцевий дядько: О певно. Патиком поза вуха від гайового.

Добре Місце

Синок: Тату, я тепер маю найкраще місце в школі.

Батько: Що? Ти перший в класі?

Синок: Ні, але сиджу зараз коло печі.

Так Краще

Він: Коли ти другого полюбиш, то я вбю тебе а потім себе.

Вона: А може ти, дорогенький, зачавби від себе?

Додержав Тайни

Дзян: Чому ти не сказав, що кінь, що ти продав мені, кулявий?

Джек: Бачиш, чоловік що мені його продав, не казав мені теж нічо про це і я думав, що це тайна.

Переконала

Хворий приходить до себе з непритомного стану: Що зі мною? Чи я в небі?

Жінка: Та де в небі. Чи не бачиш, чоловіче, що я коло тебе?

Штукар!

Всесторонний: Так є пане. Я можу одним ухом слухати розмови в телефоні, а другим диктувати мої секретарці...

Не в Суді!

Обжалований, голосно: Хочу справедливости, ось що! Справедливости!

Суддя, гостро: Прошу обжалованого не забувати, що він є в суді.

Вел...

Він: А ви будете кричати, як я вас поцілую?

Вона: Коли мене поцілуєте, як належить, то не зможу кричати.

Договорився

— Де живете?

— З братом.

— А де брат живе?

— Зі мною.

— А де ви оба живете?

— Разом.

П'яний на Вечірні

Егомось: Дуже мене, Петре, тишило, що ви тамтої неділі прийшли на вечірню.

Петро: Дякую вам, егомось.

Егомось: Нема за що.

Петро: О, є за що. Я собі ніяк не міг пригадати, де я ходив в неділю, як вийшов з коршми.

Теж Викрут

Жінка: Іване, а то хто тобі так розбив чоло?

Іван: Е...е..., то я мабуть вкучився.

Жінка: Та як ти дістав зубами до чола?

Іван: Я... е-е-е, я став на крисло.

Мабуть не Треба

— Чи будете кликати о поміч, як я вас поцілую?

— А то вам треба помочі?

Пояснив

Бамбо: Що то є чудо?

Самбо, потягнувши Бамбо палкою по носі: Боліло?

Бамбо: І ще як.

Самбо: Коли-б не боліло, то булоб чудо.

Мудрий...

Івась: Чи треба карати когось за те, чого він не зробив?

Вчителька: Ні, Івасю. Карать лише, як хтось щось зробить.

Івась: Це добре. А то я не зробив задачі.

Дійсно Чому?

П'яний: А ви скажіть мені, що вам каже ваша жінка, як ви так пізно приходите до дому?

Пів-п'яний: Нічо не каже, бо я не маю жінки.

П'яний: Так чому до лиха ви так пізно ідете до дому?

Причина Безсонниці

— Ви виглядаєте страшно втомлені.

— Я не спав вісім день.

— Так? То йдіть до доктора.

— Не можу. Він мені прислав недавно свій рахунок і саме через те я не міг спати.

Заощадив

Марко: Тату, а що дасьте мені, як я вам заощаджу долара?

Тато: Дістанеш кводра. А як ти то зробиш?

Марко: Я вже зробив; памятаєте, ви мені обіцяли дати долара, як я принесу добре свідоцтво...

Он Воно Як

— Як я був в Москві, то я там бачив такі великі букви, як цілий чоловік. Тими буквами кожний великий купець пише на крамниці своє імя. А що хвиля, якась буква падає і забиває чоловіка.

— А на тебе впала така буква?

— Впала.

— То як, що тебе не забило?

— На мене впав мягкий знак.

НАЙВИГІДНІЙША ПОДОРОЖ БЕЗ ПЕРЕСІДАННЯ НА КОРАБЛЯХ ГАМБУРГ АМЕРИКА ЛІНІЇ

HAMBURG

AMERICAN

LINE

Тому що всі кораблі нові. Тому що за 10 днів будете в своїм ріднім селі. Тому, що так як перед війною так і по війні, майже всі Українці їздять сею лінією.

ВИСИЛАЄМО ГРОШІ ДО КРАЮ І ВИПЛАЧУЄМО НА ПОСЛІДНІЙ ПОЧТІ АМЕРИКАНСЬКИМИ ДОЛЯРАМИ

Наша оплата низша чим де инде. Напишіть по цінник. Полагоджуємо всі старокраєві справи. Вишукуємо назви кораблів і день приїзду до Америки. Асекуруємо від огню і випадків. Наша услуга чесна і ввічлива.

УКРАЇНСЬКЕ ЕМІГРАЦІЙНЕ БЮРО

в злучі з банком

GUARANTY TRUST CO.

5 BELMONT AVE.,

NEWARK, N. J.

В. Гапанович, Управитель.

**“СВІЙ. ДО СВОГО” — НЕ ЛИШ ТОМУ, ЩО
СВІЙ, АЛЕ ТОМУ ЩО СОВІСНИЙ!**

**УКРАЇНСЬКИЙ КОНТРАКТОР
І БУДІВНИЧИЙ**

Іван Бернатович

Виконує всякі будівельні роботи, доставляє будівельний матеріал, як вікна, двері і залізне окуття (hardware).

Всяку роботу виконую совісно і гарантую вдоволення під кожним оглядом. В минулому 1927-ому, році я збудував у цій місцевості більше домів, ніж якийбудь контрактор. Про це легко перконатися з будівельних рекордів. Було то з тої причини, що я стараюся людей вповні вдоволити і виконати всяку доручену мені працю по їх бажанням і після мого найкращого знання і досвіду.

Без ніякої доплати даю вказівки, як можете стати власником свого дому.

Коли задумуєте будувати нову хату чи поправити стару, — для того все Вам потрібний відповідний матеріал, вікна, двері та металеве окуття. Все те доставляю по приступних цінах. Спишіть все, що Вам потрібно і покличте телефоном число 235-J., Taylor, Pa. Вашу орудку поладожу сейчас і гарантую Вам, що на тім ошадите собі грошей.

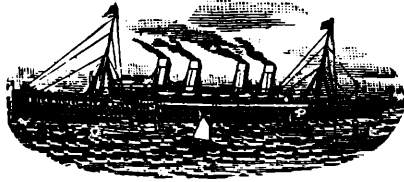
Не робить ріжниць, чи живете у Скрентон, Тейлор і околиці, чи денебудь в Пенсилвенії або й поза нею — я всюди виконую роботи і всюди доставляю потрібні матеріяли. Лише зателефонуйте або напишіть на адресу:

John Bernatovich,

112 HARRISON STREET,

TAYLOR, PA.

Telephone 235-J

СТЕФАН КОВБАСНЮК **НОТАР ПУБЛИЧНИЙ**

СПРОВАДЖУЄ кривних і знайомих до АМЕРИКИ і КАНАДИ.
та старається о потрібні документи.
ПЕРЕСИЛАЄ гроші до старого краю в ДОЛЯРАХ поспішно,
почтою і телеграфом та виплачує на останній почті
адресата.
ПРОДАЄ шифкарти на всі лінії по знижених цінах.
ВИРОБЛЯЄ пашпорти, афідевіти, перміти, контракти, повно-
власти та всякі інші нотаріяльні документи.
ПОЛАГОДЖУЄ старокраєві справи та
ПРОДАЄ домн, фарми, лоти, та всякого рода бизнеси по най-
дешевших цінах.
ОБСЛУГА, як вже всім звісно, скоро, совісна та ретельна.

S. Kowbasniuk

277 E. 10th STREET,

NEW YORK, N. Y.

БАНК БІЛЯ ВАС І ДЛЯ ВАС

Цей банк, це ваш сусід. Яку ріжницю це робить у Ваших по-
чутваннях супроти нас і в наших почутваннях супроти Вас!

Ми не лиш є близько коло Вас, але теж співчуваємо тим всім
справам, які можуть бути помічні Вам і цій частині міста.

Понад усі інші справи одна річ найбільше нас займає: це є
бажання стати як найбільше в пригоді людям з нашого місточка.
Наше положення незвичайно сприяє тому, щоб ви з нами вій-
шли в зносини. Ми за те дамо Вам точну і чесну обслугу, яка
ні на хвилю не спізнюється і яка вам дасть все те, що деінде,
а крім того ще відзначається тим особистим заінтересованням
і співчуттям, яке має звичайно сусід для сусіда.

Так працюймо разом — для нашого взаім-
ного добра і для добра нашої громади.

Говоримо по Українськи

Taylor D. & D. Bank

TAYLOR, PA.

Одинока Українська Фірма
Гуртової Продажи

СТІННИХ КАЛЕНДАРІВ
K. & K.
PRINTING WORKS CO.

Стінні Календарі на
"КРИСМУС"

Для Шторників.
— Ціни Найдешевші —

КАЛЕНДАРІ НАЙКРАЩІ

Можемо післати свого чоло-
віка з календарями до Вас до
штору.

Пишіть на адресу:

KULYNICH PRINTING CO.

418 EAST 9th STREET,
NEW YORK CITY

**Українці Зі Скрантон
і Околиці!**

Коли хочете дістати добрий
ХЛІБ
то купуйте його в першорядній

УКРАЇНСЬКІЙ
ПЕКАРНІ

яку веде

КАРПО МОШТУК

428 MARION STREET,
SCRANTON, PA.

Пекарня уладжена після найно-
війших вимог чистоти і гігієни.

Скора обслуга. Здорове і
смачне печиво.

Точна доставка до домів
і склепів.

Приступні Ціни

Г. ДІДОХА

УКРАЇНЕЦЬ ФОТОГРАФ

Виробляю фотографії ріж-
ної величини і кольору. Зі ста-
рих фотографій відбиваю нові і
побільшую. Також виконую
портрети, олійними красками на
полотні. Спеціально обслугую
товариства, зїзди, конвенції,
походи, весілля, похорони, все
що лише можна і треба фото-
графувати. На замовлення по-
їду поза Ньюарк, в стейги Нью
Джерси, Нью Йорк, Пенсилвенію
і другі. Роботу викінчую ста-
ранно.

H. DIDOCHA

132 FERRY ST., NEWARK, N.J.
Phone: Market 8986

ПЕТРО ЯРЕМА
УКРАЇНСЬКИЙ ПОГРЕБНИК

Занимається похоронами

В
BRONX.
BROOKLYN.
NEW YORK
І ОКОЛИЦЯХ.

129 E. 7th STREET,
NEW YORK CITY
Telephone: Orchard 2568

Lyndora National Bank

Lyndora, Pa.

КАПІТАЛ \$100,000.00

НАДВИШКА і ЗИСЬКИ \$125,000.00

Під наглядом уряду
Сполучених Держав

ВЕДЕ ЗВИЧАЙНІ БАНКОВІ ДІЛА

Пересилаємо гроші
до всіх країв Європи
і до других частин
світа.

ВИНАЙМАЄМО СЕЙФОВІ СХОВКИ

ДИРЕКТОРИ:

WM. FLETCHER

JOHN V. RITTS

T. H. ALLMAN

T. H. GILLESPIE

A. CHRISTIANSON

ELIAS RITTS

**НАЙБІЛЬША РОБІТНЯ ДЛЯ ВИРОБУ НАГРОБНИХ
ПАМ'ЯТНИКІВ У ПІВНІЧНО-СХІДНІЙ
ПЕНСИЛВЕНІЇ**

І. П. МАЙОРНИК

129 CHURCH STREET,
OLD FORGE, PA.

Виконує всякі різьбарсько-камінярські роботи по як найдешевших цінах. Ставить нагробні пам'ятники від найзвичайніших до найдорозших. Виконує роботи у штучнім і природнім камені, граніті, гнейсі і мармурі різної краски. Уставляє пам'ятники на гробах у всіх місцевостях в Пенсилвенії і по цілих Сполучених Державах. Різьбить написи у всіх мовах, українській, англійській, руській, словацькій, польській литовській і інших.

Звертайтеся зі замовленнями до української робітні:

J. P. Mayurnick

MONUMENTAL WORKS

129 CHURCH STREET,

Telephose 139,

OLD FORGE, PA.

ДРУКАРНЯ

“Народної Волі”

Виконує Всякі Друкарські Роботи
як: Тикети, Летючки, Фірмові Листи
і Коверти, Членські Книжочки, Ста-
тути і Всі Другі Друкарські Роботи.

Роботи Виконується Дуже Старанно,
На Час і По Приступній Ціні

Відділи Українського Робітничого
Союза! Удавайтеся зі Всякими Дру-
карськими Роботами Лише до Своєї
Власної Друкарні.

Пишіть на адресу:

UKRAINIAN NAT'L MUSEUM
2453 WEST CHICAGO AVENUE
CHICAGO 22, ILLINOIS

Narodna Wola

524 OLIVE STREET,

SCRANTON, PA.

ЕМІГРАЦІЯ З ГАЛИЧНИИ ДО АМЕРИКИ І КАНАДИ

Як відомо, іміграція до Сполучених Держав з Європи від кількох літ значно обмежена. Особливо дуже обмежена із Середньої та Східної Європи. Тимсамим обмежена вона з Україна, зокрема із Галичини. — Тому в останніх роках дуже мало прибуло до Америки українських емігрантів. — Одначе і при цьому обмеженню, яке приписує американський іміграційний закон, українці з Галичини, Волині, Полісся і Холмщини можуть в далеко більшому числі приїздити до Сполучених Держав аніж це було досі. Цей закон застерігає у квіті, яку призначено Польщі, 50% для емігрантів хліборобів. В законі сказано, що до Сполучених Держав можуть приїхати в обсязі половини приписаної квоти: хлібороби (фармери) і хліборобські робітники, огородники, пасічники і лісові робітники. Те саме першество мають самотні діти у віці від 18 до 21 літ і родичі горожан. — Українці повинні подбати і як слід використати цю постанову закона, то і в рамках цього обмеження може до Америки прибувати що року бодай по кілька тисяч українських імігрантів. Це була-би полекша для старого краю, бо там не тисячі, але сотки тисяч безземельних, безробітних і голодних, котрі на новій землі можуть добитись кращого життя. — А в сих случаях, всяку умілу, чесну і совісну пораду уділять радо підписані

АМЕРИКАНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ІНСТИТУЦІЇ

котрі пересилають американські долари до краю, полагоджують всі старокраєві справи, а саме: споряджують контракти, повновласти і т. д., колектують спадки в старім краю і Америці; приготовлюють прогульки українців на найбільших кораблях до старого краю і назад; не-горожанам виводять дозволення на поворот в Америку; полагоджують всі формальности, получені з виїздом до краю і назад; оснували і розвивають окрему українську оселю

НОВА УКРАЇНА

недалеко Нью Йорку, де по дешевій ціні можете набути землю і дім. Будете мати свою власну хату і можете заложити свій бізнес. Стараються о будівельний кредит для незасібних і дають всякі правні і бізнесові

ПОРАДИ ДАРОМ

Весь загал українців в Америці і в старім краю повинен користати з наших услуг. Ми раді зробити кожному те, що в наших силах. Пишіть отже та приходіть з довірям до своїх інституцій, де Вам вигідніше.

ZANAY GLOBE SERVICE & REALTY CORPORATION

30 EAST 7th STREET,

Василь Загаєвич
президент

Tel. Orchard 8968,

Теодор І. Грицей,
секретар

NEW YORK, N. Y.

Волод. Книгиницький
скарбник

— або до: —

T. J. HRYCEY & COMPANY

329 SOUTH 4th STREET,

PHILADELPHIA, PA.

— або до: —

THE STAR SAVINGS & LOAN ASS'N

2173 PROFESSOR STREET,

CLEVELAND, OHIO.